Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్త్రిక.

కాకినాడ.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము ౩౦. { వృష. జ్యేష్ఠ—భాద్రపదములు. } సంచిక ౨-౩.

03కా ని 41
71.30

కాకినాడ:

పరిషత్కార్యాలయమునఁ బ్రకటింపఁబడినది.

చందా, పోష్టువ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు 3-0-0.

1941 జూన్-సెప్టెంబరు.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

విషయసూచిక.

035 m H44 ౪౦౦౨
H1.30
Andhra Parishad Patrika.
Jl. of telugu academy

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

035 N44
J41.30
8009
Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

SHRI JAGADGURU VISHWARADHYA JNANAMANDIR
(LIBRARY)
JANGAMAWADIMATH, VARANASI

Please return this volume on or before the date last stamped
Overdue volume will be charged 1/- per day.

వేళకు భాష కేగతిని విప్లవమ్ముఁ గననౌనో యంచు, నీ
శీలము గొప్పదాట దరిఁ జేరఁగఁజాలవు నింద్యపద్ధతుల్,

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

విషయసూచిక.

035m N44 8009
H1.30
Andhra Parisad Patrika.
Jl. of telugu academy

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్త్రిక.

కాకినాడ.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము ౩౦. { వృష. జ్యేష్ఠ—భాద్రపదములు. } సంచిక ౨-౩.

పత్త్రికాప్రశంస.

వాజపేయయాజుల రామసుబ్బారాయఁడు.

చ. జగతిని నీవొనర్చెడు ప్రచారముచూచి ప్రమోదమంది నీ
యగణితసేవ కావిభులయందలి నేర్పిది యంచుఁ జెప్పఁగాఁ
దగునని వ్రాసినాఁడను యదార్థపుఁ దత్త్వము నంతెగాని నిన్
బొగడఁదలంచి నాదుకలమున్ నడిపింపఁగలేదు పత్త్రికా!

ఉ. ముప్పదియేండ్లు వచ్చినవి పొందగు యౌవన మాక్రమించె నీ
గొప్పతనంబు నాంధ్రజనకోటికి తెల్ల గ్రహించునీతి నే
ర్పొప్పఁగఁ జేసి శుద్ధమగు సూక్తులఁ జాటితి వింతదాఁక నే
జెప్పెడి దేమి నీకుఁ జిరంజీవిగ వర్ధిలుమమ్మ పత్త్రికా!

ఉ. కాలముమారె ఘోరకలికాలమువచ్చెఁ బ్రశాంతమన్న నే
మూలలనైనఁ గన్పడదు పొక్కుచునుండెను దెన్గుతల్లి యే
వేళకు భాష కేగతిని విప్లవముల్ గననౌనొ యంచు, నీ
శీలము గొప్పచాట దరిఁ జేరఁగఁజాలవు నింద్యపద్ధతుల్.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

035 N44
Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha
H1.30

ఉ. నన్నయనాఁటిభాష, కవినాథులు చూపిన యట్టిత్రోవ, పె
ద్దన్న రసప్రయోగములయందలి యందము చందమెల్లఁ ది
క్కన్న తెలుంగుసొంపు వినఁగాఁ గనఁగాఁ బఱియింపఁగా
మహాభ్యున్నతిత్రోడ లభ్యమగుచుండును నీయెడ నేఁటికైననున్.

ఉ. భాషను మార్చకుండఁ బరివర్తనమందొక మార్పులేక, యే
వేషముతోఁ బనేలయని విజ్ఞతఁగాంచి వివాద మాడ కే
రోషముగాంచఁబోక పదిరూకలకై యెపుడాశలేక సం
తోషముతోఁ బ్రచారమును దొరపుభక్తి నొసర్తు వెప్పుడున్.

ఉ. నీవయ నాకు ముఖ్యమగు నెచ్చెలి వెయ్యడనైనఁగాని శ్రీ
దేవివి నీవయంచు వెనుదీయక నిన్నెదఁగొల్తు భాషయం
దేవిధమైనలోప మొకయింతయుఁ గానఁగరాదు నీతికిన్
దావలమౌను నీ చరిత; తప్పవు పెద్దలమార్గ మెన్నఁడున్.

మ. అదియే నీకొనగూర్చెఁ గీర్తిధన మత్యంతంబుగా ధాత్రిలో
ముదమారన్ గడియించినావు కవితన్ బోషించు సామర్థ్యమున్
విదితంబయ్యెను దేశదేశములకున్ నీశక్తి యేనాఁటికిన్
వదలన్‌బోకుమ పెద్దలేఁగు సరణిన్ వర్ధిల్లు సౌభాగ్యముల్.

గీ. వృద్ధు లేఁగినమార్గంబు వీడఁబోక
సత్కవిత్వప్రచారంబు సాఁగనిమ్మ
కాలగతులకేనాఁడు జంకవలదమ్మ
కీర్తి వచ్చెను లోకైకమూర్తివనుచు.

ఉ. మెచ్చెడువారు స్వల్పమని మెచ్చనివారలసంఖ్య యెప్పుడున్
హెచ్చుగనుండునంచుఁ బఱియించెడువారలు తక్కువంచు లో
నచ్చుపడంగ భీతి వడకమ్మ ప్రశాంతిగనుండుమమ్మ వి
ద్వచ్ఛయముండె లోకమున భాస్వరకీర్తియు నీకుఁ గల్గెడిన్.

క. కాదని నిన్నదిరించిన
వాదములాడని భవత్ప్రభావముఁ జెప్పన్
కాద్యుగ్ర భాషా సేవా
[illegible]ధన తత్పరులకెల్లఁ బ్రమదంబగుతన్.

JNANA SIMHASAN JNANA...
LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 8009
CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

సూరి.

మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి.

గీ. చక్రవర్తి న్యుపాహృత సారరత్న
ఖచిత సౌవర్ణ కంకణ క్వణ దనర్ఘ
కావ్య కృన్నిజ కరకంజ! నవ్యరీతి
నొసఁగుచున్నాఁడ నిదిగో? నాయుపద గొనుము.

*　　*　　*

సీ. వచనవాఙ్మయకవిబ్రహ్మ నే నని చాటి
తెలుపఁగ నీతిచంద్రికను గూర్చి
విద్వత్కవిత్వసంపద్విష్ణుఁడ నని
ప్రకటింపఁ గొన్ని కబ్బములు వ్రాసి
ప్రథమాంధ్రకోశప్రవక్త నే నని చెప్ప
వితతనిఘంటునిర్మితికిఁ దొడరి
యాంగ్లసారస్వతవ్యాసంగి నని తెల్ప
* న్యాయశాస్త్రము తెల్గునన్ రచించి
సర్వతోముఖ భవదీయశాస్త్రసార
వేత్తృతాస్ఫూర్తి చంద్రికావిసర మాంధ్ర
సుకవిచాకోరమునకును జూఱలిచ్చి
శాశ్వతుఁడ వైననిన్ను సంస్తవ మొనర్తు.

౨

శా. అన్నా, చిన్నయసూరి! నన్నయబుధాధ్యక్షుండు మున్నెన్నఁడో
చెన్నుం బాసిన యీతెలుంగునకు వాసిం గూర్చి, యాంధ్రీయభా
షౌన్నత్యం బిది దేశదేశముల విఖ్యాతమ్ముగాఁ జేసె, న
చ్ఛిన్నాత్మప్రతిభాప్రకాశితకృతిన్ జింతామణివ్యాకృతిన్.

---

* ఇంగ్లీషు లా చట్టము.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

035m N44
Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha
H1.30

ఉ. నన్నయనాఁటిభాష, కవినాథులు చూపిన యట్టిత్రోవ, పె
ద్దన్న రసప్రయోగములయందలి యందము చందమెల్లఁ ది
క్కన్న తెలుంగుసొంపు వినఁగాఁ గనఁగాఁ బఠియింపఁగా
మహాభ్యున్నతితోడ లభ్యమగుచుండును నీయెడ నేఁటికైననున్.

ఉ. భాషను మార్చకుండఁ బరివర్తనమందొక మార్పులేక, యే
వేషముతోఁ బనేలయని విజ్ఞతఁగాంచి వివాద మాడ కే
రోషముగాంచఁబోక పది రూకలకై యెపుడాశలేక సం
తోషముతోఁ బ్రచారమును దోరపుభక్తి నొనర్తు వెప్పుడున్.

ఉ. నీవయ నాకు ముఖ్యమగు నెచ్చెలి వెయ్యడనైనఁగాని శ్రీ
దేవివి నీవయంచు వెనుదీయక నిన్నెదఁగొల్తు భాషయం
దేవిధమైనలోప మొకయింతయుఁ గానఁగరాదు నీతికిన్
దావలమౌను నీ చరిత; తప్పవు పెద్దలమార్గ మెన్నఁడున్.

మ. అదియే నీకొనగూర్చెఁ గీర్తిధన మత్యంతంబుగా ధాత్రిలో
ముదమారన్ గడియించినావు కవితన్ బోషించు సామర్థ్యమున్
విదితంబయ్యెను దేశదేశములకున్ నీశక్తి యేనాఁటికిన్
వదలన్బోకుమ పెద్దలేఁగు సరణిన్ వర్ధిల్లు సౌభాగ్యముల్.

గీ. వృద్ధు లేఁగినమార్గంబు వీడఁబోక
సత్కవిత్వప్రచారంబు సాఁగనిమ్మ
కాలగతులకేనాఁడు జంకవలదమ్మ
కీర్తి వచ్చును లోకైకమూర్తివనుచు.

ఉ. మెచ్చెడువారు స్వల్పమని మెచ్చనివారలసంఖ్య యెప్పుడున్
హెచ్చుగనుండునంచుఁ బఠియించెడువారలు తక్కువంచు లో
నచ్చుపడంగ భీతి పడకమ్మ ప్రశాంతిగనుండుమమ్మ వి
ద్వచ్చయముండె లోకమున భాస్వరకీర్తియు నీకుఁ గల్గెడిన్.

క. కాదని నిన్నెదిరించిన
వాదములాడని భవత్ప్రభావముఁ జెప్పన్
కాదుగదా భాషా సేవా
[illegible]ధన తత్పరుల కెల్లఁ బ్రమదంబగుతన్.

JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 8009
CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

సూరి.

మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి.

గీ. చక్రవర్తి నృపాహృత సారరత్న
ఖచిత సౌవర్ణ కంకణ క్వణ దనర్ఘ
కావ్య కృన్నిజ కరకంజ! నవ్యరీతి
నోసఁగుచున్నాఁడ నిదిగో ? నాయుపద గొనుము.

*　　*　　*

సీ. వచనవాఙ్మయకవిబ్రహ్మ నే నని చాటి
తెలుపఁగ నీతిచంద్రికను గూర్చి
విద్వత్కవిత్వసంపద్విష్టుఁడ నని
ప్రకటింపఁ గొన్ని కబ్బములు వ్రాసి
ప్రథమాంధ్రకోశప్రవక్త నే నని చెప్ప
వితతనిఘంటునిర్మితికిఁ దొడరి
యాంగ్లసారస్వతవ్యాసంగి నని తెల్ప
* న్యాయశాస్త్రము తెల్గునన్ రచించి
సర్వతోముఖ భవదీయశాస్త్రసార
వేత్తృతాస్ఫూర్తి చంద్రికావిసర మాంధ్ర
సుకవిచాకోరమునకును జూఱ లిచ్చి
శాశ్వతుఁడ వైననిన్ను సంస్తవ మొనర్తు.

౨

శా. అన్నా, చిన్నయసూరి! నన్నయబుధాధ్యక్షుండు మున్నెన్నఁడో
చెన్నుం బాసిన యీతెలుంగునకు వాసిం గూర్చి, యాంధ్రీయభా
షౌన్నత్యం బిది దేశదేశముల విఖ్యాతమ్ముగాఁ జేసె, న
చ్ఛిన్నాత్మప్రతిభాప్రకాసితకృతిన్ జింతామణివ్యాకృతిన్.

---

* ఇంగ్లీషు లా చట్టము.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

౩

గీ. పాణినీయశాస్త్రపఙ్క్తి నయ్యది కేవ
లాంధ్రవిజ్ఞు లెఱుఁగ నైతి గాక
పరఁగుచుండ నీవు బాలబోధార్థము
తెలుఁగుసంధ కూర్చితివి మహాత్మ!

౪

శా. నీరక్తమ్మును ధారవోసికొని మున్నేలక్ష్మలక్ష్యంబు లిం
పారం జేరిచి, విద్వదాశ్రయముగా నవ్యాప్త్యతివ్యాప్తిసం
చారం బెచ్చొట లేక కూర్చితివి భాషావ్యాకృతిన్, దానిపై
హోరాహోరిగఁ జల్లుచుండి రట వాగ్యుద్ధంబులన్ బండితుల్.

౫

క. హరికారికలకు నీవ్యా
కరణ మ్మనువాద మనియుఁ గా దనియు నెవో
పరివాదమ్ములు గల వవి
తిర మగుకీర్తికిఁ గొఱఁత దెచ్చునె సూరీ!

౬

గీ. శిష్టకవికి నీకు శ్రీకాళహస్తిలో
నేదొ వాక్యవాద మెనసి నప్పు
డాతఁ డోడె ననుచు ననుకొనుచున్నార
లార్య! దీనఁ గలయథార్థ మెంత?

౭

గీ. "సూరికి నేఁ వ్రాసిన హరి
కారిక లాధార"మని జగంబునఁ జాటం
గోరి యొకరేయిఁ దత్కృతిఁ
గూరిచె నతఁ డనియుఁ జెప్పికొందురు నిజమే?

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

౮

గీ. ఇంతకు నతండు "కారికావృత్తి గాని
మూలము రచింపలేదు నే మొఱ్ఱొ" యనుచు
వ్రాసికొనినట్లు విస్పష్టపడుచునుండె
శ్రద్ధ నరయఁగఁ దాటాకుఁబ్రతులలోన.

౯

క. సమధిగతసర్వశాస్త్రా
గముఁడు, విచిత్రాత్మకావ్య కవితాలహరీ
క్రమపరితోషితనృపజనుఁ
డమలాత్ముఁడు కృష్ణకవి బుధారాధ్యుఁ డగున్.

౧౦

చ ఎఱుఁగవయేమొ ? కల్లురిబుధేంద్రుఁడు నీవు రచించినట్టి వ్యా
కరణము* గుప్తభావముఁ బ్రకాశ మొనర్చుచు నద్భుతార్థ వి
స్ఫురితము నొక్క వ్యాఖ్యఁ బరిపూర్ణముగాఁ బ్రకటించి, నీయశ
స్సురుచిరలక్ష్మి కొక్కనవశోభ ఘటించె నుదంచితంబుగన్.

౧౧

ఉ. కాని, యతండు శిష్టుకవికారికలందు విశిష్టగౌరవం
బూని నిరంతరంబుగ నెటో తనవాదము నిల్పుపోంటె నె
న్నేని లిఖించెఁ గాని యొకఁ డేనియు విశ్వసనీయ మైనటుల్
కానఁగరాదు నాకుఁ; దలఁకం బని యేమి యథార్థ మెన్నఁగన్.

౧౨

గీ. అచ్చు టచ్చుట నీనిగూఢాశయములఁ
గొన్నిటిని దివ్వగాఁ గూర్ప కున్న నేమి
†టీక వ్రాసె "సారస్యపేటిక" యనంగఁ
గీర్తిశేషుఁడు శ్రీరామమూర్తి శాస్త్రి.

*గుప్తార్థప్రకాశిక:—కీ॥ శే॥ కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారిది.
†బాలవ్యాకరణ సారస్యసర్వస్వపేటిక:—కీ॥ శే॥ విద్వాన్ దూసి రామమూర్తిగారిది.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

౧౩

గీ. తెలుఁగువ్యాకరణమున కాస్తిక్య మొసఁగి
యనునిమేషముఁ దద్గతైకాస్థకలిమి
నమితకృషి సల్పుమావఝ్ఝులాన్వవాయ
రత్నమును నీవు మఱవంగరాదు సూరి!

౧౪

చ. మఱచితి నొక్కమాట రసమంజులవాక్యపరీత రీతి వి
స్ఫురణము గల్గునట్లు సుకవు ల్మది నెన్నఁగ నీతిచంద్రికన్
విరచనచేసినాఁడ; వటుపిమ్మట నిమ్ముగ నుత్తరార్ధ మె
వ్వరు రచియించిరో యెఱుఁగవా? యది తెల్పెద నాలకింపుమీ.

౧౫

గీ. కందుకూరి వీరేశలింగకవి దాని
మధురరచనావిశేషసంపద యెసంగఁ
బూరణ మొనర్చె రసపుష్టి పొదల; నైనఁ
"జిన్నయసుఁ జాలఁ" డనుచుఁ గేచిన్మతంబు.

౧౬

గీ వ్యాకరణఫక్కికకును వేదాంతపారి
భాషికపదంబులకు నేదొ బాంధవంబు
సన్నిహితముగఁ గల దని చాటుపొంచె
జతన మొనరించితివఁట నిశ్చయమె? సుకృతి!

౧౭

గీ. వారణాసినుండి వచ్చినమీమాంస
కులను శాస్త్రవాదగోష్ఠిఁ దనిపి
నిరుపమాన "సూరి" బిరుదమ్ముఁ గొనినాఁడ
వాంధ్రకీర్తి మిన్ను నంటు నట్లు.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

౧౭

సీ. శబ్దరత్నాకరోచ్చైశ్చర్చి ఘంటున కేది
　　తల్లి యాచం బురోహితమ్ము గఱపె
సూర్యరాయనిఘంటువర్య మెద్దాని పా
　　ఠములను సప్రమాణముగఁ గొనియె
వివిధాంధ్రకృతిపాఠ భేదమ్ములం దేది
　　సందేహవిచ్ఛేద మందఁ జేయు
జిలుఁగుచేవ్రాఁత ముద్దులు మూటఁగట్టుచు
　　నెద్దానిప్రతి కంటి కింపునింపు
నట్టి నీవిశ్వకోశోద్ధ మస్మదాంధ్ర
భోజ పీఠాపురీప్రభు పోష్యమాణ
నూతననిఘంటు సంస్థామనోజ్ఞభవన
సీమఁ గైసేసియుండెనో చిన్నయసుధి !

౧౮

సీ. ఆంధ్రభారతికి దేశాంతరాభివ్యాప్తి
　　నొసఁగిన "బ్రౌను" చేయూఁత నీవు
బాసపైఁ గడివోని వల పూని చనినట్టి
　　[1]. నరసింహసెట్టి మన్ననలు సేయ
స్వార్థాభిధుండు హయగ్రీవశాస్త్రి నీ
　　సహపాఠి యగుచు నెచ్చరిక నొసఁగ
[2]. దేవరాజాదిసుధీమణిగణములు
　　ఛాత్రులై నిన్ను నిచ్చలు భజింప

---

1. హానర్ బిల్ శ్రీ గాజుల లక్ష్మీనరసింహులుసెట్టిగారు.
2. తంజనగరము తేవప్పెరుమాళ్లయ్య, బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు (శబ్దరత్నాకరకారులు) మొదలగువారు.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

1. పచ్చయప్పకళాలయ పండితత్వ
గౌరవమ్మున విజ్ఞసంఘములు వొగడఁ
జెన్నపురమున సుగముగా జీవయాత్ర
నొనరిచినవాఁడ వీవు ధన్యుఁడవు గావె?

౨౦

క. జాతులతోఁ బనియేమి? స
మాతతపాండిత్య శక్తిమంతుఁడవుగదా?
సాతానువాఁడ వైనను
జోతల నర్పింపఁదగదె సూరీ! నీకుఁ.

౨౧

క. అకలుషగతి నెసఁగిన తా
వకచరితము సకలమును శుభం బగు భంగిన్
2. వకుళాభరణమ్మనునొక
సుకవి తెలుంగున వెలార్చె సూరీ! వింటే?

౨౨

గీ. 3. ప్రభవలోఁ బుట్టి దుందుభివత్సరమునఁ
దనువు వీడితె?—కట్టిఁడిదైవ మకట!
సరిగ నేఁబదియాఱేండ్లు తిరుగనీక
దాఁచఁబెట్టెను నీకయి రాచపుండు.

---

1. పచ్చయ్యప్పకళాశాలలో సూరి 1845-46-47-48 సం॥రలలో పండితపదవి నిర్వహించినట్లు కాలేజీరిపోర్టు (1847—48) సూచించుచున్నది. ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీలోఁగూడఁ గొంతకాలము పనిచేసెను.

2. శ్రీనారాయణవనము వకుళాభరణము అను నతఁడు సూరి జీవితచరిత్రము రచించి ప్రకటించెను.

3. సూరి జననము 1806-మరణము-1862.
ఇతఁ డవసానదశలో రాచపుండుతో బాధపడియుండెను.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

రసార్ణవసుధాకరము-చమత్కారచంద్రిక.

వ్యాకరణవిద్యాప్రవీణ-విద్వాన్, చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి.

సంస్కృతమున 'రసార్ణవసుధాకర'మను మూఁడు విలాసములు గల యీ యలంకారగ్రంథమును రచియించిన కవివరేణ్యుఁడు- ఆంధ్రమండలాధీశ్వరుఁడు, సర్వజ్ఞచూడామణియు నగు సింగభూపాలుఁడు. ఎనిమిది విలాసములతో విలసిల్లి, సరససాహిత్యచాతురీధురీణత నెల్లెడల వెదచల్లు 'చమత్కారచంద్రిక' యను నీ యలంకారగ్రంథమును రచియించినయాతఁడు - రసమీమాంసారచయితయగు కాశీశ్వరమిశ్రుని శిష్యుఁడును, సర్వజ్ఞసింగభూపాలుని యాస్థానకవీశ్వరుఁడును నగు విశ్వేశ్వరకవిచంద్రుఁడు.[1] విశ్వేశ్వరకవి తనకృతిని సింగభూపాలకీర్తిసుధాసారశీతలనుగా నొనరించి,[2] గ్రంథమం దెల్లెడలను నాతని సాహితీధురీణతను, రాచకొండ రాజధానిగాఁ జేసికొని యా ప్రభువర్యుఁడు ప్రదర్శించిన శౌర్యౌదార్యాదికమును వెల్లడించి యున్నాఁడు.

---

1. తదిష్టమఖిల ప్రమాణసంసిద్ధే రససుధానిష్యందే సుమనోభి రనుభూయమానే యోగ్యానుపలబ్ధి లక్షణ మభావప్రమాణం రసావమానసైన దురాగ్రహిణాం విపరీతసాక్షరాణాం మనసి వైయర్థ్యాభావ మేకో విభాసయతి. తథాచోక్త మస్మదాచార్యైః కాశీశ్వరమిశ్రైః రసమీమాంసాయామ్.

   చమత్కారచంద్రిక-పంచమవిలాసము.

2. కృతి రభిమతకృతిచతురా చతురోదాత్తనాయకగుణోదారా
   ఇతి లక్షణకృతిరత్నం రచయే శ్రీసింగనృపగుణోదాహరణమ్.

   ....

ఇతి సరససాహిత్యచాతురీధురీణ విశ్వేశ్వరకవిచంద్రప్రణీతాయాం శ్రీసింగభూపాలకీర్తిసుధాసారశీతలాయాం చమత్కారచంద్రికాయాం వర్ణపదవివేకో నామ ప్రథమోవిలాసః.

చమత్కారచంద్రిక-ప్రథమవిలాసము.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ఈ గ్రంథములందలి ప్రమేయము.

రసార్ణవసుధాకరము—ప్రథమవిలాసమున, నాయికానాయకలక్షణములు తద్భేదములు, శృంగారరసవిభావములు, రీతులు, గుణములు, వృత్తులు, సాత్త్వికభావములును లక్షణోదాహరణములతోఁ గూర్పఁబడినవి.

ద్వితీయవిలాసమున—సంచారిభావములు, రసాశ్రయవివేకము, సంభోగ విప్రలంభశృంగారరసభేదములు, కరుణాదిరసవిచారమును నిరూపింపఁబడినవి.

తృతీయమున—నాట్యస్వరూపము, లాస్యాంగములు, దశవిధరూపకములు, తదంగములు మున్నగు విషయములు, వివిధదృశ్యకావ్యములందలి యుదాహృతులతోఁ జర్చింపఁబడినవి.

చమత్కారచంద్రిక—ప్రథమవిలాసమున, వర్ణపదగుణదోషవిచారము,[౪] ద్వితీయమున దోషస్వరూపనిరూపణము, తృతీయమున గుణదోషస్వరూపోదాహరణములు, చతుర్థమున వృత్తిరీతి పాకములు, క్షుద్రకావ్యస్వరూపమును, పంచమమున రసభావాదులు, షష్ఠమున శబ్దాలంకారములు, సప్తమమున అర్థాలంకారములు, అష్టమమున ఉభయాలంకారములునుజర్చింపఁబడినవి. విద్యానాథవిరచితమయిన ప్రతాపరుద్రీయమునందువలె లక్షణములకు లక్ష్యములుగ నొసఁగఁబడిన శ్లోకములన్నియుఁ జాలవఱకు సింగభూపాలనామగ్రథితములై యున్నవి.

---

౪. ఈవర్ణవిచారమున నీకవి గూర్చిన శ్లోకములు ఆంధ్రలాక్షణికులచేఁ దమ ఛందోగ్రంథములందాయాప్రసంగముల నుదాహరింపఁబడినవి. మఱియు ఆలూరి కందాలార్యునిచే రచింపఁబడిన 'అలంకారశిరోభూషణము' అను సంస్కృతాలంకారగ్రంథమునందును, గౌరనరచియించిన లక్షణదీపిక (సంస్కృతము) యందును నీప్రథమోల్లాసమునందలి శ్లోకములు ప్రమాణముగాఁ గైకొనఁబడినవి.

చూడుఁడు:—పరిషత్పుస్తక భాండాగారమునందలి 3441 సంఖ్యగల అలంకారశిరోభూషణము. ప్రథమోల్లాసము.

చూ. గౌరనవిరచితమయిన లక్షణదీపిక ప్రథమవిలాసము. సంఖ్య-2585.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ఈ రెండిటికిఁ గల పోలికలు-విరోధములు.

1. లక్షణనిర్మాణమున సరళత రెండిటను గలదు.

2. లక్షణసమన్వయమును దెలుపుట రెండిటను గలదు.

3. ఇతరాలంకారికుల మతములను ఖండించుచు స్వమతమును వ్యక్తముసేయుట రెండిటను గలదు.

4. కవులిద్దఱును స్వయముగఁ గూర్చిన శ్లోకములు రెండిటను మధురములే.

5. సుధాకరమున, కవి స్వయముగ రచియించి కూర్చిన శ్లోకము లల్పముగను, ఇతరకవుల కావ్యములనుండి శ్లోకము లధికముగను లక్ష్యములుగఁ గూర్పఁబడినవి. చంద్రికయందు కవి స్వయముగ రచియించిన శ్లోకము లధికముగను, ఇతర కావ్యములనుండి శ్లోకము లల్పముగను గైకొనఁబడినవి.

6. సుధాకరమున, సరస్వతీకంఠాభరణమున భోజుఁడు దెలిపిన మతము చాలవఱకు ఖండింపఁబడుచు వచ్చినది. చంద్రికయందుఁ జాలవఱకు భోజునిమత మనుసరింపఁబడుచు వచ్చినది.[4]

7. సుధాకరమున నాయికానాయక స్వరూపోదాహరణములు రసభావాదులు దశవిధరూపక స్వరూపమును విపులముగఁ జర్చింపఁబడినవి. చంద్రికలో నీ యంశములు కొన్ని పూర్తిగ విడువఁబడినవి. కొన్ని మాత్రము సూక్ష్మముగఁ జర్చింపఁబడినవి.

8. సుధాకరమున లక్షణములనామములు చాలవఱకుఁ బ్రాచీనాలంకారికులచే వాడఁబడినవియే సేకరింపఁబడినవి. చంద్రికలో నట్లుగాక లక్షణనామములు చాలవఱకు కవి స్వయముగ నిర్మించినవియే.

---

4. See Miscellanea-Literary notes (continued) by Dr. V. Raghavan B. A. (Hons) VI. The Chamatkara Chandrika of Visveswara. Annals of the Bhandarkar Oriental research Institute Poona. Vol. XVI page 131 to 140

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

9. సుధాకరమునందలి ప్రమేయము ప్రాచీనాలంకారికులు చర్చించినదియే. చంద్రికలో నట్లుగాక సంస్కృతాలంకారికు లెవ్వరును దమ గ్రంథములందుఁ జర్చింపని ఛందోవిషయము చర్చింపఁబడినది.

చరిత్రకుపయోగించు నంశములు.

సుధాకరోపక్రమమున, కృతికర్త వంశావళి కూర్పఁబడినది. అందును, దాచనృపతి మొదలుగ కృతికర్తయగు సింగభూభర్త పుత్త్రులవఱకుఁ గల వంశవృత్తము స్పష్టముగఁ దెలుపఁబడినది.

చంద్రికలో రసార్ణవసుధాకరకర్తయు, విశ్వేశ్వరకవికృతికి భర్తయు నగు సింగభూపతి రాచకొండ రాజధానిగాఁ జేసికొని వింధ్యశ్రీశైలముల నడుమ నున్న యంధ్రక్ష్మామండలమును బాలించినట్లు తెలుపఁబడినది.[5] ఈ సింగభూపతిని కల్యాణభూపతియని పేర్కొనినాఁడు.[6] శ్లేషభంగిచే నొకశ్లోక మీ సింగభూపతి కల్యాణదుర్గమును జయించి, యచట జయస్తంభమును స్థాపించి, సామ్రాజ్యసింహాసనము నధిష్ఠించినట్లు తెలియఁజేయుచున్నది.[7] ఈ కల్యాణదుర్గము కీ. శే. కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారు,తమవ్యాసావళియందుఁ దెలిపిన నైజామప్రాంతమునం

---

5. రాజా స రాజాచల నామధేయా
మధ్యాస్య వంశక్రమరాజధానీమ్
సతాంచరక్షా మసతాంచ శిక్షాం
న్యాయానురోధా దనుసందధార.

6. మండలీకృత కోదండో రణే కల్యాణభూపతిః
కరకంపితకల్హారో మీనాంక ఇవ రాజతే.

చ. చంద్రిక-తృతీయవిలాసము.

7. కల్యాణేక్షణవేష్టయా ప్రకటితస్తంభప్రతిష్ఠాక్రమే
వం (మం?) దాతుశ్చపరిసుందరే లలితదృక్కోణక్రియాతోరణే
భావోల్లాసవిలాసకే వరతనో రస్యా మనోమంటపే
శ్రీ సింగక్షితిపాలమూర్తి రమతే సామ్రాజ్యసింహాసనమ్.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

దలి కళ్యాణిపట్టణము కావచ్చునేమో ?[8] విమర్శకులు నిర్ణయించెదరు గాక.

సింగభూపతి కళింగదేశాధిపతిపైఁ గోపింప నాతఁడు తనకన్నియ నీతని కర్పించి యనుగ్రహపాత్రుఁడయ్యెనని మఱియొకచోఁ జంద్రికలోఁ దెలిపియున్నాఁడు.[9] ముద్రితములయిన వెలుగోటివారి వంశావళులలోఁ జూపఁబడిన వంశవృక్షములచొప్పున రసార్ణవసుధాకరకర్తయగు నీ సింగభూపతి యేడవతరమువాఁడు. ఈతని తాతయు సింగభూపతియే. తాతగారు జీవించియుండఁగ నీ మనుమనికిఁగూడఁ బ్రసిద్ధి చేకూరుటచే నీతనికి కుమారసింగభూపతి యను నామమేర్పడి, తరువాతి వంశక్రమమున నీ 'కుమార' యను శబ్దము బిరుదవాచకమై పరంపరాగతమగుచున్నట్లు గానవచ్చెడిని. కావుననే నేఁటికిని రేచర్లవంశీయులగు ప్రభువర్యులనామములు 'కుమార' శబ్దోపపదకములుగ నున్నవి. చంద్రికలో నీసింగభూపాలుని కుమారసింగభూపాలుఁ డని పేర్కొనినాఁడు.[10]

ఈసింగభూపతి యాస్థానకవియు, 'అమరపదపారిజాత' మను అమరకోశవ్యాఖ్యానమును రచియించిన బొమ్మకంటి అప్పయాచార్యుఁ

---

8. ఈకల్యాణము మహారాష్ట్రదేశమునందలి రైల్ స్టేషన్ అయిన కళ్యాన్ కాదు. కన్నడదేశమందలి కళ్యాణిపట్టణము. ఇది నైజాము రాజ్యమునందు గుల్బర్గా జిల్లాలో నున్నది.
చూ. లక్ష్మణరాయవ్యాసావళి-చాళుక్యులు దాక్షిణాత్యులే. పుట ౧౧౧.

9. సింగక్షోణి భుజఃకళింగనృభుజే క్రుద్ధస్య తస్మిన్ క్షణే
దత్తాంత త్తనయా ముపాయనతయా లోకోత్తమాంపశ్యతః
వ్యావృత్తా ధనుమః కటాక్షసరణి స్తస్యాభ్రిలతాలోకినీ
దృక్కోణం పరిహృత్య రాగమహిమా చిత్తే పరం చేష్టతే.
చ. చంద్రిక-పంచమవిలాసము.

10. కుమారశ్రీసింగే జలధిరశనాం శాసతి మహీ
మమర్యాదా ధ్వస్తా పతనపరిణాహప్రతిభువః
అధర్మా నిర్మూలా నరకపరిపాకప్రణిధయో
వినష్టా దుశ్చేష్టా కలికలుషవేళీపరిధయః   చ. చంద్రిక-సప్తమ విలాసము.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

డును నీతని 'కుమారసింగభూపతి' యని పలుమాఱు లుగ్గడించియు న్నాఁడు. ఆప్రసంగముననే సింగభూపాలుని పాండితీవైభవమును సుస్ప ష్టముగఁ జాటియున్నాఁడు.[11]

విశ్వేశ్వరుఁడు తన కృతిభర్తయగు సింగభూపతి రసార్ణవసుధా కరమును రచియించినట్లు వాచ్యముగను, సంగీతసుధాకరమును రచి యించినట్లు వ్యంగ్యముగను చంద్రికలోఁ దెలిపియున్నాఁడు. ఆశ్లోకముల నిట నుదాహరించెదను.

రూపకం దశధా ప్రోక్తం నాటకాదివిభేదతః
మహాప్రబంధసామ్రాజ్య మధికర్తు మిదం క్షమం
సింగభూపాలరచితే రసావర్ణవసుధాకరే
అస్య ప్రపంచో విజ్ఞేయః కేతథా వక్తు మీశతే.

చ-చంద్రిక, తృతీయవిలాసము.

అనుక్తానా మిహాన్యేషాం లక్ష్యలక్షణవిస్తరః
సింగభూపాలరచితే రసావర్ణవసుధాకరే
ఆదిద్వితీయయో స్సాధు శీలనీయా విలాసయోః

చ-చంద్రిక, పంచమవిలాసము.

---

11. శ్లో. కేచర్లకులసంభూతేరాస్థానాఖ్యాం సింగభూపతేః
బొమ్మకంట్యప్పయాచార్యమూర్త్యా జాగర్తి శారదా. ౧.
కుమారసింగభూపేన లక్ష్యలక్షణవేదినా
శోధితశ్చేదయం గ్రంథః కిం శోధ్య శ్శోధకాంతరైః. ౨.
కుమారసింగభూపేన యః కదాపి న శోధితః
సగ్రంథ శ్శోధితోఽప్యన్యైః కిం బుధై ర్వ్యవహ్రియతే. 3.
కావ్యాలంకారనానార్థతత్త్వభావితమానసః
కుమారసింగభూపాల ఏక ఏవాస్తి నాపరః. ౪.
కుమారసింగభూపాలకృతయ స్తస్య నిత్యశః
ఏధయన్తి ముదం దృష్టా దృష్టాన్తాః కృతినః పరమ్. ౫.

అమరపదపారిజాతము-తుదిశ్లోకములు.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

సంగీతక్రమచంక్రమప్రియసఖీ శృంగారసంజీవనీ
సౌజన్యద్రుమసారణీ చతురతాసామ్రాజ్యసింహాసనం
శ్రీ సింగక్షితిపాలశేఖరమణే ర్వైవాత్యఘంటాపథ
శ్చాటువ్యాహృతివైఖరీ విజయతే సాహిత్యశిల్పావధిః
చ-చం. చతుర్థవిలాసము.

'రసార్ణవసుధాకర' 'సంగీతసుధాకర'ముల తుదిగద్యలపోలికను బట్టిచూడ నీరెంటిని రచియించిన సింగభూపతియొక్కఁడేయని తెలియుచునేయున్నది. నామసామ్యమునను ఏకకర్తృకత్వము స్థిరపడుచున్నది [12]

శ్లో. అథశ్రీసింగభూపాలో దీర్ఘాయు ర్వసుధామిమామ్
నిజాంసపీఠే నిర్వ్యాజం కురుతే సుప్రతిష్ఠితామ్.
రసా-సుధా, ౧ విలాసము. శ్లో. 27

అనఁగా, సింగభూపాలుఁడు దీర్ఘాయుర్దాయముగలవాఁడై చిరకాలము తన యంసపీఠమందీభూవలయమును స్థిరముగ నున్నదానిఁగా నొనర్చెనని భావము. వెలుగోటివారి వంశవృక్షక్రమమున నేడవతరము వాఁడగు నీసింగభూపతి రాజ్యప్రారంభకాలమును గాని, తుదిసమయమునుగాని యిదమిత్థమని నిర్ణయించుటకుఁ దగినశాసనాద్యాధారములు నేఁటిదనుకఁ గానరాకున్నవి. కాని పైశ్లోక మాతఁడు చిరకాలము జీవించినట్లును, చిరకాలము రాజ్యమును బాలించినట్లును ప్రబలమయిన సాక్ష్యము నిచ్చుచున్నది.

---

12. శ్రీమదంధ్రమండలాధీశ్వర ప్రతిగండభైరవ శ్రీయన్నపోతనరేంద్ర నందన భుజబలభీమ శ్రీసింగభూపాలవిరచితే రసార్ణవసుధాకరనామ్ని నాట్యాలంకారే భావోల్లాసోనామ తృతీయోవిలాసః. రసా. సుధా-తుదివచనము. శ్రీమదంధ్రమండలాధీశ్వర ప్రతిగండభైరవ శ్రీఅనపోత..........నభుజబలభీమ శ్రీసింగభూపాల విరచితాయాం సంగీత సుధాకరాఖ్యాయాం సంగీత రత్నాకరవ్యాఖ్యాయాం ప్రబంధాధ్యాయశ్చతుర్థ స్సమాప్తః

See-Descriptive Catalogue of manuscripts (Alankara) Bhandarkar Oriental Research Institute Poona. Page 407.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

మఱియు నీసింగభూపతి, వంశమును బెంపొందించు సుతులతోఁ గూడ వింధ్యశ్రీశైలముల మధ్యనున్న యాంధ్రమండలమును బాలించుచు వివిధమయిన భోగముల ననుభవించెనని యీక్రింది శ్లోకము చాటుచున్నది.

శ్లో. వింధ్య శ్రీశైలమధ్యస్థాం క్ష్మామండలం పాలయన్ సుతైః
వంశప్రవర్తకై ర్భోగాన్ భుజ్క్తే భోగపురందరః

రసా. సుధా. ౧ విలాసము. శ్లో. 42

పై రెండుశ్లోకములనుబట్టిచూడ నీసింగభూపతి పుత్త్రులతోడను పౌత్త్రులతోడనుగూడి చిరకాలము రాజ్యము పాలించినట్లు తెలియుచున్నది గదా! కావున శ్రీనాథుని సమయమునకును నీతఁడు జీవించియే యుండవచ్చును. శ్రీనాథుఁడు సరస్వతీస్తుతిపూర్వకముగ దర్శించి మన్ననవడసినట్టియు, సర్వజ్ఞబిరుదాంకితుఁడు, కృతికర్త, కృతిభర్తయు నగు సింగభూపతి రసార్ణవసుధాకరకర్త యయిన సింగభూపతియే కావచ్చును.[13]

రసార్ణవసుధాకరకర్తకు సర్వజ్ఞబిరుదము గలదా?

రసార్ణవసుధాకరకర్తయయిన సింగభూపతికి సర్వజ్ఞబిరుదము లేదనియే చాలవఱకు విమర్శకుల యూహ. రసార్ణవసుధాకరమునఁ గానరాదు. సంగీతసుధాకరమునఁ గలదేమో తెలియరాదు. కాని, చమత్కారచంద్రికయందును, అమరపదపారిజాతము (బొమ్మకంటి అప్పయాచార్య విరచితము) నందును లేదనుట యెంతవఱకుఁ బొసఁగునో విమర్శింపవలసియున్నది. చంద్రికను రచియించిన విశ్వేశ్వరకవియు, అమరకోశవ్యాఖ్య రచియించిన అప్పయాచార్యుఁడును సింగభూపాలుని సాహితీవైభవమును దమ శక్తికొలఁది కొఱఁతలేకుండ వ్యక్తము చేసియు, నాతనిఁ బరమప్రామాణికాలంకారికునిగా సంగీకరించినట్లు పెక్కుశ్లోకములఁ దమగ్రంథములందుఁ దెలిపియున్నారు. మఱియు వీరిద్దఱు వాచ్య

13. ఈకవుల కాలనిర్ణయముగూర్చి వేఱొక వ్యాసమునఁ దెలుపువాఁడ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ముగను శ్లేషమూలమునను నాతని సర్వజ్ఞబిరుదము నగ్గహించి యున్నారు ఆశ్లోకముల నిచటఁ బొందుపఱుచుచున్నాఁడను.

శ్లో. విద్యాదైవత తాతతావక గురో సర్వజ్ఞ చూడామణే
స్తోతవ్యోఽసి మనీషిణాం త్వమథ వా మద్యోజవాక్యై రలం
ఇత్థం సింగమహీపతిం గురుజనోఽప్యాభాషతే దో-వాన్
తత్తత్పద్ధతిధర్మమర్మణి పరిచ్ఛేదావి సంపాదికమ్.[14]

ఇందలి 'సర్వజ్ఞ చూడామణే' యను పదము సంబోధనప్రథమా విభక్త్యన్తమేగాన బిరుదవాచకమగుటకు సంశయమక్కఱలేదని నా యూహ.

ఇటులనే బొమ్మకంటి అప్పయాచార్యుఁడు తాను రచియించిన అమరపదపారిజాతము తుది నీక్రిందిశ్లోకమును బొందుపఱచియున్నాఁడు.

శ్లో. జైవాతృకం బుధగురుం నిలయం కలానాం
సర్వజ్ఞమూర్ధమణి మాశ్రితశుద్ధపక్షమ్
శ్రీబొమ్మకంట్యుపపదాంకిత మప్పయార్యం
సర్వేప్సితోపితసురం ద్విజరాజ మాహుః

ఈశ్లోకమందలి విశేషణములన్నియు శ్లేషమహిమచే అప్పయార్యునకును, చంద్రునకును సరిపడుచున్నవి. అప్పయార్యునిపక్షమున "సర్వజ్ఞః మూర్ధమణిః యస్య తం అను వ్యుత్పత్తిచే సర్వజ్ఞ బిరుదాంకితుఁడైన సింగభూపతి ప్రామాణికశిరోమణిగాఁగలవాఁడు" అను నర్థము సర్వజ్ఞమూర్ధమణిం అనుపదమునకు సిద్ధించును. కావున వివిధలక్షణలక్ష్యవేత్తయు, కావ్యాలంకారతత్త్వవేత్తయు, కృతికర్తయునగు తన యేలికకు సహజసిద్ధమైన 'సర్వజ్ఞ' బిరుదము నీయప్పయార్యుఁడును

14. ఈశ్లోకమందలి 'సర్వజ్ఞచూడామణే' అను నీపదము పరిషత్పుస్తకభాండాగారమునందలి వ్రాఁతప్రతియందును, మదరాసు దొరతనమువారి ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమునందలి D 2-9-60 R 2619 సంఖ్యగలవ్రాఁతప్రతియందును స్పష్టముగఁ గన్పట్టుచునే యున్నది.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

స్మరియించెననుటలో నీప్రతిపత్తి యుండనక్కఱలేదని నా యూహ. కావున నీకవివర్యులచే నుగ్గడింపఁబడి, ఆనాఁటి పండితవ్యవహారములో నెలకొనియున్న యీసర్వజ్ఞబిరుదమే తఱువాతివారి కందఱకు వచ్చిన ట్లూహించుట సమంజసము; కాని, రసార్ణవసుధాకరకర్తకు సర్వజ్ఞబిరుదము లేదని వ్రాసివేయుటమాత్ర మెట్లును బొసఁగదు.

గ్రంథకర్తృత్వనిర్ణయము.

వెనుక నేఁ దెలిపినరీతిని విశ్వేశ్వరకవి అప్పయార్యుఁడును నీతనిఁ గృతికర్తగాఁ దమగ్రంథములఁ దెలిపియున్నారు. కాని, కొందఱు రసార్ణవసుధాకరమును సింగభూపతిరచియింపలేదేమో? విశ్వేశ్వరకవియే దీనిని రచియించి సింగభూపాలునిపై నారోపించినాఁడేమో? అనునొక సంశయమును బొందుచున్నారు.

వారు, రసార్ణవసుధాకరకర్త సింగభూపాలుఁడు కాదనుటకుఁ దెలుపు హేతువులు—1. గ్రంథకర్త సుధాకరమునఁ దన్నుఁగూర్చి తాఁ జెప్పుకొనుట. 2. 'మయ్యేవ కందర్పసంభవే' అని సుధాకరమునను చంద్రికయందును శ్లోకముల నిద్దఱు నుదాహరించుట. 3 సుధాకరమునందలి శ్లోకములే కొన్ని చమత్కారచంద్రికయందును గానవచ్చుట-యను నివి. ఈహేతువులెంతవఱకు స్థిరపడునో పరికించిచూతము.

కవి తన్నుఁగూర్చి తాఁ జెప్పుకొనినపద్యము లన్నియుఁ దానే రచియించెననుటకుఁ బ్రమాణము మృగ్యము. అట్లాతఁడే రచియించెనన్నను, దన్నుఁగూర్చి తాఁ జెప్పుకొనినమాత్రమున గ్రంథకర్తృత్వమునకు భంగము వాటిల్ల నేరదు. అట్లేయయినచో భోజవిరచితమయిన సరస్వతీకంఠాభరణమునందును భోజునిఁగూర్చి చెప్పినశ్లోకము గానవచ్చునుగాన నదియు భోజకర్తృకము కాదనవలసివచ్చును. [15] ఎవ్వరేని భోజునిఁగూర్చి

---

15 జయ జయ జయ శ్రీమన్ భోజ ప్రభాతి విభావరీ
వద వద వద శ్లక్ష్యం విద్వన్ ఇదం హ్యవిధీయతే
శృణు శృణు శృణు త్వద్వత్తూస్యోఽనురజ్యతి మండలం
నహి నహి నహి క్ష్మామార్తాండః క్షణేన విరచ్యతే.

చూ. సరస్వతీ కంఠాభరణము. 2 వ పరిచ్ఛేదము-189 శ్లో.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

చెప్పిన పద్యమందుఁ బ్రవేశించెనందురా యిచ్చటను నట్లే యూహింప నగును.

మఱియు సర్వసమర్థుఁడయిన కవి తన్నుఁగూర్చి తనగ్రంథమునఁ దాఁజెప్పుకొనుట యాతనికిఁగల గ్రంథగ్రథనపాటవమును దెల్పునుగాని, యంతమాత్రమున గ్రంథకర్తృత్వమునకు భంగమును గల్గింపనేరదు. కాదందురా ? రసగంగాధరకర్తయగు జగన్నాథపండితరాయలకు నిట్టి యవస్థయే తటస్థించును. పండితరాయలు తన్నుఁగూర్చి చెప్పుకొనిన శ్లోకము:—

శ్లో. ఆమూలాద్రత్నసానోర్మలయవలయితాదాచకూలాత్పయోధే
ర్యావన్తస్సన్తి కావ్యప్రణయనపటవస్తే విశంకం వదన్తు
మృద్వీకామధ్యనిర్యన్మసృణరసఝరీమాధురీభాగ్యభాజాం
వాచామాచార్యతాయాః పద మనుభవితుం కోఽస్తి ధన్యో మదన్యః.
చూ. రసగంగాధరము, ప్రథమాననము, గర్వోదాహరణము.

ఆంధ్రభాషయందుత్తమ ప్రబంధముల రచియించిన కవీశ్వరులు పెక్కురు తముఁగూర్చి తారుప్రౌఢముగఁ జెప్పుకొనియేయున్నారు. కావున నిట్లు చెప్పుకొనుట గ్రంథకర్తృత్వమునకు భంగము సేయఁజాలదు. ఇఁక రసార్ణవసుధాకరమున నొకశ్లోకము-

"యథాకందర్పసంభవే మమైవ
శ్లో. ఉభే తదానీ ముభయోస్తు చిత్తే
కదుష్ణనిశ్వాసచణిష్ణుకేన
ఏకీకరిష్య న్నను రాగశిల్పీ
రాగోష్మణైవ ద్రవతామనైషీత్."

అను నీరీతిగ నుదాహరింపఁబడినది.[16] నాగరిలిపిముద్రణము నందే యీశ్లోకము గానవచ్చుచున్నది. మైసూరునందు ముద్రితమయిన

16. చూ. రసార్ణవ సుధాకరము. అనన్తశయన గ్రంథావళి 20. రెండవ విలాసము. 112 శ్లో. (నాగరిలిపి ముద్రణము)

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

తెలుఁగులిపి రసార్ణవసుధాకరమున నీతావున నీశ్లోక ముదాహరింపఁబడ లేదు. ఈశ్లోకము లేకుండుటయేగాదు. ఈ శ్లోకమునకుఁ బూర్వమందున్న మూఁడు శ్లోకములందు నిందును వేర్వేఱుగఁ గన్పట్టుచున్నవి. రెండుప్రతు లందును నిట్టిమార్పులు పెక్కులు గానవచ్చుచునే యున్నవి.

చమత్కారచంద్రిక-చతుర్థవిలాసమునందు-

శ్లో. "ముఖప్రదానైరవిలంబపూర్వైః కంఠగ్రహైః క్షిప్రవిపీడితాంగైః
కరప్రచారైశ్శిథిలోపరోధైః లబ్ధైః ప్రియాయా ముముదే ముకుందః

ఇతి కందర్పసంభవే"

అను నీరీతిగ నీశ్లోకము రెండు తావులందును,

"తథాచ మమైవం
చిక్షేపలక్ష్మీర్నిటలేనభాగైః ప్రస్వేదవారాతప మాక్షిపన్తీ
జుగోప దేవోఽపి సరోమహర్షం జవాబ్ధివాతాహతికైతవేన

ఇతికందర్పసంభవే"

అను నీరీతిగ నీ శ్లోక మొకతావునం దును కందర్పసంభవమునుండి యుదాహరింపఁబడినవి. కాని "తథాచ మమైవ, ఇతికందర్పసంభవే"అని-శ్లోకము చమత్కారచంద్రికయం దుదాహరింపఁబడియుండలేదు. మదరాసు దొరతనమువారి ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమునందున్న వ్రాఁతప్రతియందుఁగాని, పరిషత్పుస్తకభాండాగారమునందలి వ్రాఁత ప్రతియందుఁగాని 'మమైవ' అని కానరాదు. "తథాచమమైవం" అనియే రెండిటను గలదు. మఱియు నీ "చిక్షేపలక్ష్మీ" రిత్యాదిశ్లోకము రసార్ణవసుధాకరమునను దాహరింపఁబడినది.[17] కానియిట,'మమైవకందర్పసంభవే' అనిగాని, 'ఇతికందర్పసంభవే' అనిగాని పేర్కొనినట్లుగానరాదు. విశ్వేశ్వరకవి కందర్పసంభవమును దానే రచియించెనని చెప్పుకొనఁదలఁచి

17. చూ. రసార్ణవసుధాకరము. ద్వితీయవిలాసము పుట ౨౩౭ తెలుఁగులిపి ముద్రణము
" " పుట 125 నాగరిలిపి ముద్రణము

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

నచో 'మమైవ' అని యుండవలెనుగాని, 'మమైవం' అనుట శాస్త్రపరిపాటికాఁజాలదు. కావున కర్తృత్వవిషయమున సంశయగ్రస్తములయిన యీ శ్లోకములనాధారముగాఁ జేసికొని సింగభూపతి రసార్ణవసుధాకరమును రచియింపలేదనుట యెట్లును బొసఁగఁజాలదు.

మఱియొకమాట. సింగభూపాలునకు గ్రంథకర్తృత్వసామర్థ్యము లేదందుమా ? అట్లయినచో విశ్వేశ్వరకవి తనచంద్రికలో నాతనిప్రతాపాదివైభవముకంటె సాహిత్యవైభవమును నధికముగఁ జాటుట తటస్థించునా ? కవులు తమకృతిభర్తలను స్తుతించునవసరములందు బుధరంజనుఁడని, కవికల్పతరువని, సాహిత్యగోష్ఠీప్రియుఁడని వర్ణించుట సహజముగాని, సాహిత్యశిల్పావధియని, సాహిత్యసామ్రాజ్య ధురంధరుఁడని, ప్రామాణికలాక్షణికుఁడని వర్ణించుపట్ల నాప్రభువునం దంతటి ప్రతిభావిశేషము లేకుండ విచ్చలవిడిగఁ బొగడుట తటస్థించునా ? ఈతఁడేగాక యీప్రభువర్యుని యాస్థానకవియగు బొమ్మకంటి అప్పయార్యుఁడును నీతని లక్ష్యలక్షణవేత్తయని, కావ్యాలంకారతత్త్వవేత్తయని, గ్రంథసంశోధకులలో నుత్తముఁడని, కృతికర్తయనియుఁ దెలిపినాఁడు. ఈతఁడును గేవలమతిశయోక్తిగనే వర్ణించెనందుమా?

ఈ సింగభూపాలునకు సమకాలికుఁడో లేక కొంచెమిటీవలివాఁడో యగు మల్లినాథుఁడు రసార్ణవసుధాకరమునందలి శ్లోకములను సింగభూపాలీయములోనివని, తాను రచియించిన కావ్యవ్యాఖ్యలయందుదాహరించియున్నాఁడు. అయిదాఱు శతాబ్దములు గడచినపిమ్మట నేఁడు సంశయమునకుఁ దావలమయినను, నాతనికాలమునకు సన్నిహితుఁడు, మూలము లేకుండ నొక్కయక్కరమయినను వ్రాయని పరమప్రామాణికుఁడునగు మల్లినాథసూరి విశ్వేశ్వరకర్తృకమయిన రసార్ణవసుధాకరమును, సింగభూపాలీయమని పేర్కొనుట పొసఁగునా ?[18]

18. తాంప్రత్యభి వ్యక్తమనోరథానాం.........శృంగారచేష్టా వివిధాబభూవుః అను శ్లోకవ్యాఖ్యానమున "అత్ర శృంగారలక్షణం రససుధాకరే" ఇత్యాదిగాను

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

సింగభూపాలుఁడు రసార్ణవసుధాకరము నేగాక సంగీతసుధాకరమునుగూడ రచియించెనని వెనుకఁ దెలిపియుంటిని. సంగీతసుధాకరమును విశ్వేశ్వరకవివిరచితమై సింగభూపాలునిపేర వెలసెఁ౦దుమా? మఱియు నీ రెండు గ్రంథములు (రసార్ణవసుధాకరచంద్రికలను) నొకకవియే రచియించినచో సుధాకరమున భోజునిమతమును ఖండించినయాతఁడు చంద్రికలో భోజునిమతమునను సరించునా?[19] రెండిటి నొక్కరే రచియించెనను

దాహరించిన శ్లోకములు రసార్ణవసుధాకరమున 48, 49, 145 పుటలలోఁ గానవచ్చుచున్నవి. చూ. రఘువంశము-6 వ సర్గ మల్లినాథవ్యాఖ్య (నాగరిలిపిముద్రణము)

మఱియు "తదుక్తం భూపాలేన" అని యుదాహరించిన శ్లోకము లీ సింగభూపాలీయమునఁ గాన వచ్చుచున్నవి.

ముక్తాఫలేషు ఛాయాయా స్తరళత్వం మివాంతరా
ప్రతిభాతి యదంగేషు తల్లావణ్య మిహోచ్యతే"

ఈశ్లోకమునుదలుచుగ మల్లినాథుఁడువ్యాఖ్యలయం దుదాహరించినాఁడు. ఇయ్యది రసా-సుధ ప్రథమవిలాసము 41 వ పుట 181 వ శ్లోకముగఁ గానవచ్చుచున్నది.

* కుమారసంభవము సప్తమసర్గ 91 వ శ్లోకవ్యాఖ్యానమునందలి "కైశిక్యారభటీచైవ" ఇత్యాది శ్లోకములు ప్రథమ విలాసము 87 వ పుటలోఁ గానవచ్చుచున్నవి.

చూ. (నాగరిలిపి ముద్రణము) పుట: 87.

19. "భోజే నోక్తాః స్థాయినోఽన్యే గర్వః స్నేహోధృతిర్మతిః
స్థాస్నురే వోద్ధత ప్రాయః శాంతోదాత్తరసేష్వపి
తత్ర స్నేహో రతే ర్భేదః స్త్రీపుంసేచ్ఛాత్మకత్వతః"

ఇత్యాది శ్లోకవ్యాఖ్యానావసరమున భోజుని మతమునను వదించి, విపులముగఁ జర్చించి ఖండించియున్నాఁడు.

చూ. రసార్ణవసుధాకరము-అనస్తశయన గ్రంథావళి ౫౦. పుట 168-175

చమత్కారచంద్రికయందు సరస్వతీకంఠాభరణమునందును జాలవఱకు సమానములయిన శబ్దములుగల శ్లోకములను బరికింపుఁడు.

శ్లో. అలమర్థానలంకర్తుం యద్వ్యుత్పత్త్యాది వర్త్మనా
జ్ఞేయా జాత్యాదయః ప్రాజ్ఞైస్తేఽర్థాలంకారసంజ్ఞయా
జాతిర్విభావనా హేతు రహేతుస్సూక్ష్మ ముత్తరం
విరోధ స్సంభవోన్యోఽన్యం పరివృత్తిర్ని దర్శనా

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

భేదస్సమాహితం భ్రాన్తి ర్వితర్కో మీలితంస్మృతిః
భావః ప్రత్యక్షపూర్వాణి ప్రమాణానిచ జైమినేః
నానావస్థాసు జాయన్తే యాని రూపాణి వస్తునః
స్వేభ్యస్స్వేభ్యోనిసర్గేభ్యస్తాని జాతిం ప్రచక్షతే.

చూ. సరస్వతీకంఠాభరణము 3వ పరిచ్ఛేదము. నిర్ణయసాగరముద్రణము-పుట 311-312.

శ్లో. అలమర్థానలంకర్తుం యేతదాశ్రయణోభిదం
యేతు జాత్యాదయః ప్రాజ్ఞైస్తేర్థాలంకార సంజ్ఞయా
జాతిర్విభావనా హేతు రహేతుస్సూక్ష్మముత్తరం
విరోధస్సంభవోఽన్యోన్యం పరివృత్తిర్ని దర్శనం.
భేదస్సమాహితంభ్రాంతిః వితర్కో మీలితం స్మృతిః
భావోఽను మాసార్థాపత్తి రితితే వింశతిఃస్మృతాః
చూ. చమత్కారచంద్రిక. సప్తమవిలాసము ప్రారంభము.

శ్లో. శబ్దేభ్యో యః పదార్థేభ్య ఉపమాదిః ప్రతీయతే
విశిష్టోర్థఃకవీనాంతా ఉభయాలంక్రియా మతాః
ఉపమా రూపకం సామ్యం సంశయోక్తి రపహ్నుతిః
సమాధ్యుక్తి స్సమాసోక్తి రుత్ప్రేక్షా ప్రస్తుతస్తుతిః
సతుల్యయోగితోల్లేఖః ససహోక్తిస్సముచ్చయః
సాక్షేపోఽర్థాంతరన్యాసః సవిశేషా పరిష్కృతిః
దీపకక్రమపర్యాయాతిశయశ్లేష భావికాః
సంసృష్టి రితి నిర్దిష్టా స్తాశ్చతుర్వింశతిర్బుధైః

చూ. సరస్వతీకంఠాభరణము 4వ పరిచ్ఛేదము. నిర్ణయసాగర ముద్రణము-పుట 398-399

శ్లో. శబ్దేభ్యో య ఇవాదిభ్య ఉపమాదిః ప్రతీయతే
విశిష్టార్థకఃవీనాంతా ఉభయాలంకృతయోమతాః
ఉపమారూపకం సామ్యం సంశయోక్తి రపహ్నుతిః
సమాధ్యుక్తి స్సమాసోక్తి రుత్ప్రేక్షా ప్రస్తుతస్తుతిః
సతుల్యయోగితోపేతః (ల్లేఖః?) సమాసోక్తిస్స ముచ్చయః
ఆక్షేపార్థాంతరన్యాసౌ సవిశేషాపరిష్కృతిః
దీపనక్రమపర్యాయాతిశయశ్లేష భావనాః
సంసృష్టిరితి నిర్దిష్టా స్తా శ్చతుర్వింశతి ర్బుధైః
చూ. చమత్కారచంద్రిక-అష్టమవిలాసము ఆరంభము.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

టకు సర్వథావిరోధియయిన విషయమొక్కటి గమనింపుఁడు. ఒకకవియే రెండు గ్రంథములను రచియించినపుడు, ఒకయంశమునందే మతభేదము నుదెల్పుట సంభవించునా? చూడుఁడు:—సుధాకరకర్తమతమున రీతులు మూఁడు. చంద్రికాకర్తమతమున రీతులు నాలుగు. రెండిటను నామములందుసైతము భేదమే గానవచ్చుచున్నది.[20]

రసార్ణవసుధాకరమునందలి శ్లోకములను చంద్రికలో నుదాహరించుట విశ్వేశ్వరకవికి సింగభూపాలునియెడలఁ గలిగిన ప్రామాణికత్వమును హెచ్చించి, ఆప్రభువర్యునకుఁ గూడిడి పాండిత్యవైభవమును వ్యక్తముచేయుచుఁగాని, యది గ్రంథకర్తృత్వమును సంశయగ్రస్తమునుగ నొనరింపఁజాలదు.

కావునఁ బై యంశముల ననుసరించి, రసార్ణవసుధాకరమును రచియించిన కవివరేణ్యుఁడు సింగభూపాలుఁడే; చమత్కారచంద్రికను రచియించిన కవిచంద్రుఁడు విశ్వేశ్వరుఁడే; యనుట నిర్వివాదమని నా యూహ.

ఏనాఁటికయిన సరససాహిత్యచాతురీధురీణుఁడగు నీ విశ్వేశ్వరకవి రచియించిన 'చమత్కారచంద్రిక' అను నీ యలంకారగ్రంథము విద్యాభిమానముగల ధనికుల యాదరమునకుఁ బాత్రమై ముద్రణభాగ్యము నందఁగల్గినచో ఆంధ్రమండలాధీశ్వరుఁడగు సింగభూపాలుని యశఃప్రశస్తులు లోకమం దెల్లెడలను జిరస్థాయులై విలసిల్లఁగలవని సవినయముగ నివేదించుచున్నాఁడను.

---

20. రీతిస్స్యాత్పదవిన్యాస భఙ్గీ సాతు త్రిధామతా
కోమలా కఠినా మిశ్రాచేతి స్యాత్-ఇత్యాది
రసా-సుధా-ప్రథమవిలాసము పుట 64 నాగరిలిపి ముద్రణము.

రీతిః పదానాం ఘటనా ప్రోక్తా రీతివిశారదైః
రీఙ్ గతా విత్యతోధాతో రియం రీతి రతీర్యతే
అసమాసా సమాసేన మధ్యమేన సమన్వితా
అతిదీర్ఘసమాసాచ మిశ్రాచేతి చతుర్విధా.
చమత్కారచంద్రిక-చతుర్థవిలాసము.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

శ్రీనాథుని కవిత్వతత్త్వము–ఆదికావ్యోక్తులు.

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు బి. ఎ.

శ్రీనాథుని కవిత ప్రౌఢవయఃపరిపాకమునఁ బాల్పెసలారెడు వారవనిత. వలచి వలపించుకొనుచు విలాసవిభ్రమముల నెలార్చు వెల్లాటకత్తె. అట్టి భాషాకావ్యయోషను మరగిన రసికశిఖావతంసుఁ డెప్పుడును దాని సాంగత్యము ననుభవించువేళ నది ధరించిన రత్నతాటంకములు, హేమకంకణములు, ముత్యాలసరులు మొదలగు కైసేఁతల నెచ్చటనుండి సంపాదించుకొనెనో యోజింపఁడుగదా. కేళీవిహారానంతరము బుసుపోకకుఁ జిత్తమునట్టి ప్రసంగములపైఁ బ్రసరింపఁజేయవచ్చును. ఆపరిశీలనమును బరిహాసమునిమిత్తమే! శ్రీనాథుని కావ్యపఠన మట్టిదే! ఆ కావ్యపాఠవేళ నా కావ్య మాంధ్రీకరణమా?; దానిలో నన్యకవుల యనుకరణమా?; యను పరిశోధనమును గావించుటకు లేశమైనను నవకాశము గలుగదు. కవిసార్వభౌముఁడు గడుసరి. తన పూర్వులగు సంస్కృతాంధ్రకవీశ్వరుల వాక్యరత్నముల నెన్నిటినో సంగ్రహించి తన కావ్యకన్య కలంకారములు గావించినాఁడు. బహుగ్రంథపఠనమువల్ల నట్టి యాదికావ్యోక్తులు వచ్చిపడుట యాశ్చర్యముగాదు. వినోదము కొఱకుఁ గొన్నియుదాహరణము లాంధ్రకావ్యములనుండి యొసఁగెదను.

నన్నయ–శ్రీనాథుఁడు.

కాశీఖండ కావ్యపీఠికలో నన్నయభట్టును శ్రీనాథుఁ డీదిగువ విధమునఁ బ్రశంసించెను.

"భాషింతు నన్నయభట్టుమార్గంబున
నుభయవాక్ప్రౌఢి నొక్కొక్కమాటు"

నన్నయ రెంటువంతులు సంస్కృతపదము లొకవంతు తెనుఁగు పదములు కలిపి కవిత్వమును జెప్పెను. శ్రీనాథుఁడు నట్లే, ఆవిధమునఁ

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

గవిత్వమును జెప్పుటయేగాక, యాతని పోకడల నెన్నో యనుసరించెను. కారణము స్పష్టము. నన్నయభట్టు, శ్రీనాథభట్టసుకవి గోదావరీతీరము రాజమహేంద్రవరనగరమునందుఁ గవిత్వమును జెప్పుట తటస్థించెను. ఒకఁడు రాజరాజప్రాజ్యసామ్రాజ్యసౌఖ్యము ననుభవించెను. మఱియొకఁడు వీరభద్రారెడ్డి విభవ మనుభవించెను. రాజరాజ వీరభద్రారెడ్లు వేంగీవిషయాధీశ్వరులు. భీమేశ్వరకృపాలబ్ధరాజ్యధౌరేయులు. రాజమహేంద్రవరమే రాజధాని. ఏమీ యీ సామ్యము? శ్రీనాథుఁడును నన్నయభట్టును విషయానంతరవాసులయిన, నావేఁగీవిషయపాలురకాస్థానకవులైరి. నన్నయభారతమును రాజరాజున కంకితమిచ్చెను. శ్రీనాథుఁడు కాశీఖండమును వీరభద్రారెడ్డి కంకితమిచ్చెను. కాశీఖండములో నన్నయ కవితానుకరణములఁ గొన్నిటిని జూపెదను.

నన్నయ.

ఉ. పాయక పాకశాసనికి భారతఘోరరణంబునందు నా
రాయణునట్లు దానును ధరామరవంశవిభూషణుండు నా
రాయణభట్టు వాఙ్మయధురంధరుఁడుం దన కిష్టుఁడున్ సహా
ధ్యాయుఁడు నైనవాఁ డభిమతంబుగఁ దోడయి నిర్వహింపఁగన్.

శ్రీనాథుఁడు.

ఉ. పాయక నిర్నిరోధనిరపాయసమగ్రకృపారసైకపా
రాయణతావిలాసము తిరంబుగ నంబుజసూతి వీరనా
రాయణు దానవైభవధురంధరు సంగరసవ్యసాచి ధీ
స్థాయురుపేతుఁజేయుత నృపాగ్రణి నల్లయ వీరభద్రునిన్.

నన్నయ.

ఉ. రాజకులైకభూషణుఁడు రాజమనోహరుఁ డన్యరాజతే
జోజయశాలి శౌర్యుఁడు విశుద్ధయశశ్శరదిందుచంద్రికా
రాజితసర్వలోకుఁ డపరాజిత భూఃభుజాకృపాణధా
రాజలశాంతశాత్రవపరాగుఁడు రాజమహేంద్రుఁ డున్నతిన్.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

శ్రీనాథుఁడు.

ఉ. రాజశశాంకశేఖరుఁడు రాజకిరీటవతంస మష్టది
గ్రాజమనోభయంకరుఁడు రాజులదేవర రాజరాజు శ్రీ
రాజమహేంద్ర భూభువనరాజ్య రమారమణీమనోహరుం
డాజిఁ గిరీటికీర్తినిధి యల్లయ వీరనరేంద్రుఁ డున్నతిన్.

నన్నయ.

కం. శ్రీ వనితావల్లభ వేఁ
గీవిషయాధీశ కావ్యగీతప్రియ నా
నావనినాథకిరీటత
టీవిలసద్రత్నసంఘటితపదకమలా !

శ్రీనాథుఁడు.

కం. వేంగీవిషయాధీశ్వర !
సంగరగంగాతనూజ ! సాహిత్యకళా
సంగీతలక్ష్యలక్షణ
భంగీసర్వజ్ఞ ! విమలపాండిత్యనిధీ !

నన్నయ.

ఉ. ఆశ్రితపోషణంబున ననంతవిలాసమునన్ మహీపవి
ద్యాశ్రమతత్త్వవిత్త్వమున దానగుణాభిరతిన్ సమస్తవ
ర్ణాశ్రమధర్మరక్షణమహామహిమన్ మహినొప్పు సర్వలో
కాశ్రయుఁ డాదిరాజనిభుఁ డత్యకలంకచరిత్రసంపదన్.

శ్రీనాథుఁడు.

కం. ఆశ్రితకటాక్షవీక్షణ
విశ్రాణన ! విభవవిజితవిద్యాధర ! వ
ర్ణాశ్రమరక్షాతత్పర !
యాశ్రితమందార ! రెడ్డి యల్లయవీరా !

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

నన్నయ.

కం. శ్రీ రాజరాజ, వీర
శ్రీరమణీరమ్య, గంధసింధురహయశి
క్షాహాఢదక్ష, దక్షిణ
ఖాదయాలబ్ధసుస్థిరైశ్వర్యప్రదా !

కం. హేమాద్రిధీర ! దాక్షా
రామ శ్రీ భీమశంకరకృపాలక్ష్మీ
సామగ్రీపరివర్ధిత
భూమీసామ్రాజ్యవిభవ ! పుణ్యశ్లోకా !

అట్లె ఆంధ్రభారత హరవిలాసములందలి యీ క్రింది కందపద్యముల పోలికను గనుఁడు.

నన్నయ.

కం. శ్రీరమ్యధర్మనిత్య
ప్రారంభవిభాసి, రాజపరమేశ్వర, ఘో
రారి మదకుంభికుంభవి
దారణదారుణకృపాణ దక్షిణహస్తా !

మ. భా. అర. ప. ద్వి. ఆ. ౯.]

శ్రీనాథుఁడు.

క. వైరి మదకుంభికుంభవి
దారణదారుణకృపాణధారలు పరఘా
కారములు కందమూలో
ద్ధారములకుఁ బాలుపడెఁ గదా నీ కరముల్

హర. వి. స. ఆ. ప. ౹౬

శ్రీనాథునకు జక్కన, అనంతామాత్యుల కవిత్వము లోకోక్తిపట్టున నొరవడిగానుండె నట్లు తోఁచెడిని. కొన్ని యుదాహరణము లిత్తును.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

జక్కన.

"దానంబునకు నిదానంబును, ధర్మంబునకు మర్మంబును, విభవంబునకుఁ బ్రభవంబును, విక్రమంబునకు ననుక్రమంబును, సౌఖ్యంబునకు ముఖ్యంబునై, యొప్పు నప్పురంబునకు నధీశ్వరుండు."

విక్ర. చ. ప్రథ. ఆ. 101

శ్రీనాథుఁడు.

"విభవంబునకుఁ బ్రభవంబును, విలాసంబునకు నివాసంబును, నపవర్గంబునకు సర్గంబును, ధర్మంబునకు మర్మంబును, దానంబునకు నిదానంబును, నానందమునకు మూలకందమును, విద్యకు నివద్యయు, విశ్రామంబునకు ధామంబునునై నప్పట్టంబున కధీశ్వరుండు... ... ..."

భీమఖండము, ఆ. ప్రథ. ప. ౧౧౦

జక్కన.

కం. కుకురు కురు చేర కేరళ
శక మరు కర్ణాట లాట సౌరాష్ట్రమహీ
పకమంత్రిజనమనీషా
నికషోపలనయకలాప, నిగమాలాపా !

విక్ర. చ. షష్ఠా. ఆ. ప. 146

శ్రీనాథుఁడు.

కం. కుకుర కురు చోళ కేరళ
శక మరు కర్ణాట లాట సౌవీర నృప
ప్రకరసభాభరణ మహా
సుకవిజనానీకవినుత శుభచరితునకున్.

శృంగారనైషధము ఆ ౧ ప. 41

జక్కన.

"మాఁగురంగూర్చిన ముండదై వముఁ నకున్ మ్రొక్కించు జేజేయనున్"

విక్ర చ అష్ట. ఆ ప. 80

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

"తనకీర్తి నర్తకి దశదిశామండలీరంగమధ్యమున నర్తనము సేయ."
విక్ర. ప్ర. ఆ. ప. 102

శ్రీనాథుఁడు.

"ముగురంగూర్చిన ముండదైవమునకున్ మోమోట లేదో సుమీ"
భీమఖండము. తృ. ఆ ప. 6

"తనకీర్తి నర్తకి ఘనతరబ్రహ్మాండభవనభూముల గొండ్లిఁ బఱఁగవిల్ల"
శృం. నై. ఆ. ౧ ప. 9

విక్రమార్కచరిత్ర, శివరాత్రిమాహాత్మ్యములలోని యీక్రింది విప్రకుమారవర్ణనముల సారూప్యమును జనువరులు దిలకింతురుగాక.

సీ. వెన్నెలఁ జరియిడ్డ వెండితీఁగెలబోలు
యజ్ఞోపవీతంబు లఱుత నమరఁ
గన్నె చెంగల్వపూవన్నె మించిన నీరు
కావిదోవతికట్టు కటిఁ దలిర్ప
వెలిదమ్మి విరిమీఁది మెలదేఁటి గతి గంగ
మట్టిపై వేలిమిబొట్టు దనర
నీలకందుకముపైఁ గీలించు ముత్యాల
విధమున సిగఁ గమ్మవిరులు మెఱయ

గీ. లలితనవయావనారంభకలితమైన
మేని మెఱుఁగులు మెఱుఁగులమెఱుగుఁ దెగడఁ
జంద్రధరుకృప బ్రహ్మవర్చసము గన్న
మాఱుఁ డన నొప్పు విప్రకుమారుఁ గాంచె. విక్ర. చ. ౫. ఆ. ప 143

శ్రీనాథుఁడు.

సీ. సరిగొన్న వెలిపట్టు జన్నిదంబులతోడ
రత్నాలతారహారము ధరించి
వలిపసీర్కావిదోవతిపైఁ బదార్వన్నె
కళమైన పసిఁడిమేఖల ఘటించి

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

శ్రీ

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy)

కాకినాడ:

విక్రమనామసంవత్సరము

సంపుటము ౨౯.

1940—1941.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

"తనకీర్తి నర్తకి దశదిశామండలీరంగమధ్యమున నర్తనము సేయ."

విక్ర. ప్ర. ఆ. ప. 102

శ్రీనాథుఁడు.

"ముగురంగూర్చిన ముండదైవమునకున్ మోమోట లేదో సుమీ"

భీమఖండము. తృ ఆ ప. 6

"తనకీర్తి నర్తకి ఘనతరబ్రహ్మాండభవనభూముల గొండ్లిఁ బఁఢవిల్ల"

శృం. నై. ఆ. ౧ ప. 9

విక్రమార్కచరిత్ర, శివరాత్రిమాహాత్మ్యములలోని యీక్రింది విప్రకుమారవర్ణనముల సారూప్యమును జనువరులు దిలకింతురుగాక.

సీ. వెన్నెలఁ జరియిడ్డ వెండితీఁగెలఁబోలు
యజ్ఞోపవీతంబు లఱుత నమరఁ
గన్నె చెంగల్వపూవన్నె మించిన నీరు
కావిదోవతికట్టు కటిఁ దలిర్ప
వెలిదమ్మి విరిమీఁది మెలఁదేఁటి గతి గంగ
మట్టిపై వేలిమిబొట్టు దనర
నీలకందుకముపైఁ గీలించు ముత్యాల
విధమున సిగఁ గమ్మవిరులు మెఱయ

గీ. లలితనవయౌవనారంభకలితమైన
మేని మెఱుఁగులు మెఱుఁగుల మెఱుఁగుఁ దెగడఁ
జంద్రధరుకృప బ్రహ్మవర్చసము గన్న
మారుఁ డన నొప్పు విప్రకుమారుఁ గాంచె. విక్ర. చ. ౧. ఆ. ప 14[illegible]

శ్రీనాథుఁడు.

సీ. సరిగొన్న వెలిపట్టు జన్నిదంబులతోడ
రత్నాలతారహారము ధరించి
వలిపనీర్కావిదోవతిపైఁ బదార్వన్నె
కళమైన పసిఁడిమేఖల ఘటించి

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

గంగమట్టియమీఁదఁ గస్తూరిరసమునఁ
బుండ్రకమ్ము లలాటమున నమర్చి
కమలకర్ణికకుండలముల పార్శ్వములందు
లలితంబులగు నొంటు లలవరించి
గీ. యాత్మవంశపరంపరాయాతమైన
వైదికాచారమార్గంబు వక్కణించి
యారజము రాచఱికమును నలవరించి
నగరివీథులఁ జరియించుఁ బ్రెగడసుతుఁడు.

శివ. మా. ద్వి. ఆ. ప. 90

భోజరాజీయములోని యీక్రింది సూర్యోదయవర్ణనము శ్రీనాథుని భీమఖండములోని సూర్యోదయవర్ణనమున కామ్రేడితము. అట్టి మఱికొన్ని యుదాహరణములు.

అనంతామాత్యుఁడు.

సీ. ప్రాగ్దిశాసతి పాణిపల్లవముననుండి
తోఁచు మాణిక్యకందుక మనంగ
కైసేయువేళ నాఖండలాంగనమ్రోల
రాజిల్లు రత్నదర్పణ మనంగ
నిర్జరనాగంబు నిటలస్థలంబునఁ
దీర్చిన సిందూరతిలక మనఁగ
చక్రవాకములకు శాంతిగా వేలిచి
ప్రజ్వలించిన వహ్నిపటల మనఁగ
తే. నుదయరాగసంపద బింబమొప్పు మిగుల
నిఖిలదిక్కులఁ దనతేజ మతిశయిల్ల
నెల్లవిప్రులు నర్ఘ్యంబులెత్తి మ్రొక్క
భానుఁ డుదయించెఁ ద్రైలోక్యబంధుఁడగుచు.

భోజరాజీయము. ద్వి. ఆ. ప. 117.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

శ్రీనాథుఁడు.

సీ. ప్రథమసంధ్యాంగనాఫాలభాగంబునఁ
జెలువారు సిందూరతిలక మనఁగఁ
గైసేసి పురుహూతుగారాపు టిల్లాలు
పట్టిన రత్న దర్పణమనంగ
నుదయాచలేంద్రంబు తుదఁ బల్లవించిన
మంజుకంకేళినికుంజ మనఁగ
శతమన్యుశుద్ధాంతసౌధకూటము మీఁదఁ
గనుపట్టు కాంచనకలశమనఁగఁ
తే. గాలమనియెడు సిద్ధుండు గమిచి మ్రింగి
కుతుకమొప్పఁగ నుమిసిన ఘుటిక యనఁగ
గగనమందిర దీపికా కళిక యనఁగ
భానుఁ డుదయించె దేదీప్యమానుఁడగుచు
భీమఖండము. ద్వి. ఆ. ప 49.

"భానుఁడుదయించె దేదీప్యమానుఁడగుచు."
విక్ర. చ. షష్ఠ. ఆ. ప 71

అనంతామాత్యుఁడు.

తే. ఎంతచెప్పిన నావగింజంత భూతి
పూయువానికి గుమ్మడికాయయంత
వెట్టిగలదను నార్యోక్తి వినమెతొల్లి
యితనియవివేకమది వేఱె యెన్న నేల! భోజరాజీయము. పుట. 210

శ్రీనాథుఁడు.

తే. ఆవగింజంత భూతిమైనలఁదికొనిన
వెలఁది గుమ్మడికాయంత వెట్టిపుట్టఁ
గటకటా! మొత్తు తనబుద్ధి గాటఁగలియ
నిసువుఁ జంపగఁదలఁచెనో సీమగంటు. హరవిలాసము. ద్వి.ఆ.ప.93

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

పై విధముననే రామాయణభాగవతగ్రంథములలోని పద్యగతులు శ్రీనాథుని కావ్యములందును గనఁబడుచున్నవి. కొన్నిటిని వివరించెదను.

ప్రహ్లాదచరిత్రములోని యీక్రిందిపద్యము భీమఖండములోని పద్యమునకుఁ బ్రతిబింబము. ఒకటి విష్ణుస్తుతి. రెండవది యీశ్వరస్తుతి. పోతనశ్రీనాథులు సమకాలికులను చరిత్రవిషయమునకిట్టి యనుకరణము సాయపడవచ్చును. శబ్దాలంకారభూయిష్ఠమగు పోతనకవిత్వము శ్రీనాథుఁ డనుకరింపక, రూఢిపై చిత్రికై యిట్టియనుకరణమును గావించియుండును. శ్రీనాథుఁడు పోతనగ్రంథమును జూచియుండుననని నా యభిప్రాయము.

పోతన.

సీ. కమలాక్షునర్చించు కరములు కరములు
శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ
సురరక్షకుని జూచు చూడ్కులు చూడ్కులు
శేషశాయికి మ్రొక్కు శిరము శిరము
విష్ణు నాకర్ణించు వీనులు వీనులు
మధువైరిఁ దవిలిన మనము మనము
భగవంతు వలఁగొను పదములు పదములు
పురుషోత్తముని మీఁది బుద్ధి బుద్ధి
గీ. దేవదేవునిఁ జింతించు దినము దినము
చక్రహస్తుని బ్రకటించు చదువు చదువు
కుంభినీధవుఁ జెప్పెడి గురుఁడు గురుఁడు
తండ్రి! హరిఁజేరు మనియెడి తండ్రి తండ్రి.

శ్రీనాథుఁడు.

సీ. శ్రీభీమనాయక శివనామధేయంబుఁ
జింతింపనేర్చిన జిహ్వ జిహ్వ

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

దక్షవాటీపురాధ్యక్ష మోహనమూర్తిఁ
జూడంగ నేర్చిన చూపుచూపు
దక్షిణాంబుధితటస్థాయి పావనకీర్తి
చే నింపనేర్చిన చెవులు చెవులు
తారక బ్రహ్మవిద్యాదాత యాదల
విరులు పూన్పఁగ నేర్చు కరము కరము
తే. ధవళకర శేఖరునకుఁ బ్రదక్షిణంబు
సర్థిఁ దిరుగంగ నేర్చిన యడుగు లడుగు
లంబికానాయకధ్యాన హర్ష జలధి
మధ్యమునఁ దేలియాడెడు మనసు మనసు.

భీమఖండము. తృ. ఆ. ప. 19

పైని నుదాహరించిన యీశ్వరస్తుతిమాతృక సంస్కృతభీ
శ్వరపురాణములో లేదు. శ్రీనాథకల్పితము. పోతనపద్యమున కనుకృ
మఱియొక చిన్న యుదాహరణము.

"తనరారునవరత్న తాటంకరోచులు
చెక్కుటద్దములతోఁ జెలిమి చేయ.

భాగవతము. చ. ప. 5

"తరళ హాటకరత్న తాటంకదీప్తులు
చెక్కుటద్దములై జీరువాఱ" హరవిలాసము. పం. ఆ. ప.

విక్రమార్కచరిత్రము, భాస్కరరామాయణములలోని య
క్రింది యాశ్వాసాంతపద్యములకును, శృంగారనైషధములోని యా
సాంతపద్యములకును గల పోలికను గమనింపుఁడు.

శా. లాటీచందనచర్చ చోళమహిళాలావణ్యసామగ్రి క
ర్ణాటీగీతికళాసరస్వతి కళింగాంతఃపురీమల్లికా
వాటీమంజరి గౌడవామనయనావక్షోజహారాళియై
పాటింపందగు నీదుకీర్తి రథినీపాలాగ్రణీ సాహిణీ!

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

భాస్కరరామాయణము.

శా. నారీచిత్తసరోమరాళసవనానాగంధసౌగంధ్య వి
స్తారోదారభుజాంతరాళ ప్రతిభాసర్వజ్ఞ సోమాబ్జవి
స్మేరాకార శరచ్ఛశాకరకరాశ్లేషప్రియంభావుక
స్ఫారక్షీరపయోధిలంఘనకళా జంఘాలకీర్తీశ్వరా.

విక్రమార్కచరిత్రము, 4-229.

శా. నారీచిత్త సరోమరాళ నయచాణక్యా విరించాన్వయ
క్షీరాంభోధి సుధామయూఖ కవితాసిద్ధాంతసర్వజ్ఞ జం
భారాతిద్విపహస్తకాండనిభ బాహాఖడ్గధారాపయో
ధారాశాంతవిరోధిభూధవమహాోదగ్రప్రతాపానలా.

శృంగారనైషధము. 6-144.

శా. లాటీచిత్త సరోమరాళ కుకురీలావణ్య లోలాత్మ క
ర్ణాటీనృత్యకళావిలోకన సమారంభప్రియంభావుకా
భోటీనేత్ర చకోరచంద్ర మగధీపుష్పాస్త్ర చోళీకుచా
ఘాటస్థాపితమన్మథాంక కుహళీగాఢాంకపాళిప్రియా!

శృం. నై. 4-141.

నాచనసోముఁడు-శ్రీనాథుఁడు.

సర్వజ్ఞుని కవిత్వము కవిసార్వభౌమునికవిత్వ మొక్కకపట్టున మేలుబంతి. సోముని కవనమునకుఁ గవిత్రయమువారి కవిత్వమైనను సాటి రాదు. సీసపద్యరచనములో సోముఁడసమానుఁడు. ఉపచారక్రియల మేళవించి సహృదయ హృదయరంజకముగా సీసపద్యపాదముల సాఁగిం చుటలో నతని కతఁడెసాటి. శ్రీనాథుఁడు సర్వజ్ఞుని కవిత్వపటుత్వసంపద నలవరించుకొని యాతనివలెనె చాతుర్య ముట్టిపడునట్లు వివిధపోఁడలతో సీసపద్యముల నెన్నో యల్లినాఁడు. సోమునితో సరివచ్చునని యనిపించు కొనుటయెగాక, యాతని మించినాఁడేమోయనితోఁపించినాఁడు. సామ్య

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ముకొఱకు వారిద్దఱునుపయోగించిన క్రియలపట్టిక నిచ్చుచున్నాఁడను. క్రియావిచ్ఛిత్తికి వీరిద్దఱును బెట్టినది పేరు.

సంతరింప	ఉత్తరహరివంశము.	ప్రథ. ఆ. ప.	119
సవదరింప	,,	...	—
పరిఢవింప	,,	...	—
ఉపచరింప	,,	...	—
ఘేరణముసూప	,,	చతు. ఆ. ప.	216
కోలాటమాడ	,,	...	—
గొండిలి పరిఢవింప	,,	...	—
ప్రేంఖణమొనర్ప	,,	...	—
చేరఁబిలువ	,,	...	223
నేర్పుదెగడ	,,	...	—
మాటలాడ	,,	...	—
వరుసఁజూడ	,,	...	—
వఱదపాలయ్యె	,,	...	300
నీటఁగలసె	,,	...	—
వెల్లిఁబోయె	,,	...	—
ఏటిఁగొనియె	,,	...	—
సౌందర్యమొసఁగు	,,	...	316
సరసమాడు	,,	...	—
వన్నెమిగులు	,,	...	—
విజ్జ్రాల్చి	,,	పంచ. ఆ. ప.	50
గాలిబిచూచి	,,	...	—
అలుకఁదీర్చి	,,	...	—
బుజ్జగించి	,,	...	—
బాదరింప	,,	షష్ఠ. ఆ. ప.	60

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

వక్కళింప	,,	...	—
పూజసేయ	,,	...	—
పంతమడుగ	,,	...	—
చవులు జూపి	,,	...	118
చీకాకుపఱచి	,,	...	—
తవులఁ జేసి	,,	...	—
సవదరింప	ఉత్తరహరివంశము.	షష్ఠ. ఆ. ప.	252
మక్కళింప	,,	...	—
చెలిమిసేయ	,,	...	—
ఛాదరింప	,,	...	—
సాముసేయ	,,	...	313
సొబగుమీఱ	,,	...	—
వియ్యమంద	,,	...	—
గేలిసేయ	,,	...	—

జక్కన క్రియాప్రయోగములు.

జక్కనకవి సోమునివలెనే సీసపద్యముల మనోహరముగా నల్లి, ఉపచారక్రియలను బెక్కిటిని గూర్చినాఁడు. సీసపద్యరచనలో సోముని తర్వాతి జక్కనకవియే మేటికెక్కినవాఁడు. శ్రీనాథుఁడును సోమన జక్కనల పద్ధతినే యనుసరించి, గజరాజగమనము ననుసరించు సీసపద్యములఁ జెప్పినాఁడు. జక్కన వాడిన క్రియలఁ గొన్నిటిని వివరించుచున్నాఁడను.

మేళవింప	విక్రమార్కచరిత్రము.	ప్రథ. ఆ. ప	166
విస్తరిల్ల	,,	...	—
జాడుకొనఁగ	,,	...	—
నాటుకొనఁగ	,,	...	—
సవదరించి	,,	ద్వితీ.	27
అలవరించి	,,	...	—

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

గారవించి	"	...	—
కీలుకొల్పి	"	...	—
అతిశయిల్ల	"	...	52
పల్లవింప	"	...	—
అంగీకరించి	"	ద్వితీ. ఆ. ప.	91
అభినయించి	"	...	—
మేళవించి	"	...	—
సంగ్రహించి	"	...	—
ఓలలాడ	"	తృతీ. ఆ. ప.	105
సొంపుమిగుల	"	...	—
కేలిసలుప	"	...	—
ప్రబోధవింప	"	చతు. ఆ. ప.	138
చెంగలింప	"	...	—
మచ్చరింప	"	...	—
గారవింప	"	...	—
కౌఁగిలింప	"	...	182
కీలుకొనఁగ	"	...	—
కాలుద్రవ్వ	"	...	—
మెఱుఁగువెట్ట	"	...	219
చెలువుకొనఁగ	"	...	—
నిగ్గుఁజెనక	"	...	—
గారవింప	"	...	—
అతిశయిల్ల	"	...	—
నటింప	"	సప్త. ఆ. ప.	14
చొకళింప	"	...	—
చెన్నుమీఱ	"	...	—

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

బుజ్జగింప	,,	...	33
కుస్తరింప	,,	...	—
పరిచరింప	,,	...	—
గమ్మరింప	,,	...	—
కొమరుమిగుల	,,	...	36
చెలిమిసేయు	,,	...	—
తడఁబడఁగ	విక్రమార్కచరిత్రము.	సప్త. ఆ. ప.	116
మోహరింప	,,	...	—
ప్రోదిసేయు	,,	...	—
మేలమాడ	,,	...	—
చెంగలింప	,,	...	172
తుఱఁగలింప	,,	...	—
మాఱుమలయు	,,	...	—
నటింప	,,	అష్ట. ఆ. ప.	111

శ్రీనాథుని గ్రంథములనుండి యుదాహరణములు.

మచ్చరించి	భీమఖండము.	ప్రథ. ఆ. ప.	92
పరిభవించి	,,	...	—
సంప్రతించి	,,	...	—
వక్కళించి	,,	...	—
గుద్దలించి	,,	...	—
పుక్కిలించి	,,	...	98
వాయఁదట్టి	,,	...	—
అంగీకరించి	,,	...	—
అవఘళింప	,,	...	105
పొరలియాడ	,,	...	—
మురువుసూప	,,	...	—

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

పుక్కిలించియుమియ	,,	...	—
తడఁబడంగ	,,	...	41
సంతరించి	,,	ద్వితీ. ఆ. ప.	92
వీసుకొలిపి	,,	...	—
భుక్తి వెట్టి	,,	...	—
నర్తనము గఱపి	,,	...	—
అత్తమిల్ల	కాశీఖండము.	ప్రథ. ఆ. ప.	2
జలదరింప	,,	...	—
కౌఁగిలింప	,,	...	—
పరిఢవించు	,,	...	48
జీరువాఱ	,,	...	—
అవఘళింప	,,	...	—
వియ్యమంద	,,	...	—
మచ్చరించి	,,	...	130
మేలుకనిపి	,,	...	—
చిఱుతవోవ	,,	...	139
చొక్కమడఁగ	,,	...	—
పరిఢవించి	,,	తృతీ. ఆ. ప.	12
పంతరించి	,,	...	116
అలవరించి	,,	...	—
పాలువెట్టి	,,	...	—
బాదరింప	,,	...	241
చెలిమిసేయ	,,	...	—
గొండ్లిగఱప	,,	పంచ. ఆ. ప.	52
కాటఁగలియ	హరవిలాసము.	ద్వితీ. ఆ. ప.	99

సశేషము.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము—ఈశానసంహిత.

శ్రీ పరమేశ్వరానుగ్రహమున ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారి యమోఘపరిశ్రమమువలనఁ జిరకాలమునకుముందు శ్రీనాథకవిసార్వభౌముఁడు రచించిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యము ఆంధ్రమహాశయుల హస్తము లలంకరించినది. చెన్నపురి దొరతనము వారి ప్రాచ్యవిద్యాపుస్తకభాండాగారమువారి యమూల్యపరిశ్రమమున స్కాందపురాణాంతర్గతమగు ఈశానసంహితలభించినది. శ్రీనాథుఁడు రచించిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునకు ఈశానసంహిత మూలమని శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునందే కలదు. పుస్తకముల సేకరించి ప్రాచ్యపుస్తకభాండాగారమున నిలువఁజేయుచే దొరతనమువారి పనిగాని ముద్రించి ప్రకటించుట వారి కవసరముగాదు. శివరాత్రిమాహాత్మ్యము చదివినవారికి ఈశానసంహితావిషయపరిజ్ఞానముగూడ నత్యావశ్యకమే. కావున దానివిషయమై కొంచెము వ్రాయవలసివచ్చినది. సుమారు పదిపండ్రెండేండ్లకుఁబూర్వము ఓరియంటల్ లైబ్రరీ పండితులు సుగృహీతనామధేయులు బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ఈశానసంహిత లభించినదనియు, నూఱుశ్లోకముల గ్రంథము నాలుగాశ్వాసములుగాఁ బెంచి యనువదించినాఁడనియు, నింక నొక్కయాశ్వాస ముండవలయుననియు, నాకు జాబుమూలమునఁ దెలిపియుండిరి. ఆ విషయము నేనొక వ్యాసములోఁ బ్రకటించియు నుంటిని. ఆ గ్రంథముప్రతి శ్రీ శాస్త్రిగా రాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తున కొసంగిరి. దానిపై నొక విమర్శనవ్యాసము నాచే వ్రాయింపుఁడనికూడ వారు పరిషత్తునకు వ్రాసిరఁట. పరిషత్తువారు ఆ ప్రకారమే నన్ను నియోగించుట జరిగినది. తొలుదొల్త శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునకుఁ బ్రతి వ్రాసి పత్రికలోఁ బ్రకటించి, అది పుస్తకరూపమునఁ బ్రకటింపఁబడినపుడు దానికిఁ బీఠికవ్రాసి, తరువాత ననేకవివాదములకు గుఱియైన నాకిప్పు

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha
CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

డీ విమర్శనము వ్రాయుట తటస్థపడుట విచిత్రముగానే యున్నది. ఇతరు లెవ్వరైన నీ సంహితను విమర్శించి ప్రకటించినయెడల వివాదమునందు న్యాయముఁ దెల్పినవారయి యుండెడివారు. నేనన్ననో వాదిప్రతివా దులలో నొక్కఁడనై యున్నాను. కాలక్రమముననైన న్యాయము ప్రక టముకాక తీఱదుగదా ? పరిషత్తువారు నాకు సంహితపంపిన కొలఁది దినములలోనే "ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలయమునకు లభించిన సంహిత తాటాకుప్రతియా ? కాగితపుఁబ్రతియా ? ఏకాలమున వ్రాయఁబడినది. ఏ ప్రాంతమున లభించినది ? "అత్ర గ్రంథపాతః" అను వాక్యము మూల మందున్నదా ? ప్రతి లేఖకులు వ్రాసినదా ? వ్రాఁతకత్తు ఏదేశపుది ?" అని ప్రశ్నించుచు వ్రాసియుంటిని కాని రెండునెలలైనను సమాధానము రామిచే నిరాశుఁడనై ప్రకృతవ్యాస మారంభించుచున్నాఁడను.

గ్రంథస్వరూపము.

ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకాలయమందున్న ప్రతిసంఖ్య Restored copy' No. R. 5583 T. 6. 38 Original No. 5-4-28. దీనికి ప్రతివ్రాసి శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు పరిషత్తునకుఁ బంపిరి. దానిని జూచి పరిషత్తు మేనేజరు బ్ర. శ్రీ. చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారు వ్రాసిన ప్రతి నాకుఁ బంపినారు.

ఆ ప్రతి నాలుగధ్యాయములు గలదిగా నుండవలసిన ట్లగపడు చున్నను రెండధ్యాయములనఱ మాత్రమే కలదు. ఫుల్‌స్కేపు సైజు ¼ పుటలు ముప్పదినాలుగు గలవు. పుటకు సగటున 22 పంక్తులుచొ ప్పునఁ గలవు. మొత్తము శ్లోకములు 339. అన్నియును అనుష్టుప్ శ్లోక ములు. ఈ భాగము కేవలము శివరాత్రిమాహాత్మ్యము నుద్దేశించియే యెత్తి వ్రాయఁబడిన ట్లగపడుచున్నది. అసలు సంహితయంతయు నింతి యేమేమోయను సంశయముగూడఁ గలుగుచున్నది. దీని హేతువులు ముందుఁ దెలుపుకొందును. ఈ ప్రతి 70 అధ్యాయముతో నారంభమై 78 అధ్యాయాంతముతో ముగియుచున్నది. 70 అధ్యాయాంతమున

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

"ఓమిత్యాది పురాణే శ్రీ స్కాందే ఈశానసంహితాయాం శివరాత్రిప్రా దుర్భావవ్రతపూజావిధానంనామ సప్తతితమోఽధ్యాయః" అనికలదు. దీనిచేరిందలి కథయు విదితమే. తరువాత 71½ శ్లోకములు కలవు అందు 10 శ్లోకములలో వ్రతముయొక్క ఫలస్తుతి మొదలగునవి యున్నవి. తరువాతి 61 శ్లోకములందును సుకుమారునిచరిత్రము చెప్పఁబడినది. అక్కడ "అత్రగ్రంథపాతః" అని కలదు. 72 అధ్యాయప్రశంసయే లేదు. కాని చివరి అధ్యాయము 129 శ్లోకములందు శంకరయమసంవాదము వర్ణింపఁబడినది. చివర "ఓమిత్యాదిమహాపురాణే శ్రీస్కాందే ఈశాన సంహితాయాం శంకరయమసంవాదో నామ త్రిసప్తతితమోఽధ్యాయః" అని కలదు. ఈ సంహితలోని కథకును శివరాత్రిమాహాత్మ్యములోని కథకును గొన్నిమాత్రమే భేదము లగపడుచున్నవి. కాని అనేకాంశ ములు రెంటను సమానముగానే యున్నవి ఉన్న స్వల్పభేదములు పాఠ కుల సౌలభ్యమునకై యీ క్రింది నుదాహరించుచున్నాఁడను.

పోలికలు—భేదములు.

మాహాత్మ్యమున శివుఁడు అష్టాదశవిద్యలను దొలుత బ్రహ్మ కుపదేశించెను. అనంతరము శంకరాజ్ఞాప్రచోదితుండై కృష్ణద్వైపాయనుఁ డావిర్భవించి సర్గప్రతిసర్గాదిపంచలక్షణలక్షితంబులగు నష్టాదశపురా ణంబులు నాల్గులక్షలపరిమితిగలవి రచించెను. అందుస్కాందము లక్షపరి మాణముగలది. అందు శివరాత్రిమాహాత్మ్యముగలదు. ఆశివరాత్రివ్రత మెవ్వ రాచరించి రేఫలంబులు దానం గలుగునో చెప్పుమని మునులభ్య ర్థింప సూతుఁడు మొదట ప్రళయవర్ణనమును, దరువాత నారాయణుఁడు క్రోడాకారమున మహార్ణవమగ్నయగు భూమి నుద్ధరించి తన్నిమిత్తాహం కారమునఁ దానే జగత్కర్తనని గర్వించి క్షీరసాగరమునఁ బాపసెజ్జపైఁ బవ్వళించియుండెను. అనంతరము స్వయంభువగు బ్రహ్మ నిద్ర మేల్కాంచి సృష్టిసేయం దలంచి క్రమముదెలియక చీకాకుపడి చివరికి శివధ్యానమున లబ్ధప్రజ్ఞుండై చరాచరాత్మకప్రపంచమెల్ల సృజించి

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

తత్కారణమునఁ దానే జగత్కర్తనని గర్వించి స్వవిరచితమగు సృష్టి నాలోకింప హంసము నధిరోహించి యెల్లలోకములు విలోకించుచు వచ్చి క్షీరసాగరమునఁ బవ్వళించియున్న హరిం గాంచి యెవ్వఁడ వీవు జగత్కర్తనగు నన్నాలోకించి యేల లేచి మర్యాద చేయవని ప్రశ్నించెను. నారాయణుఁడు తానే జగత్కర్తనని బ్రహ్మను దిరస్కరించెను. అంత వారిరువురు యుద్ధమొనరించి పరస్పరవిజిగీషచేఁ బాశుపతాస్త్రంబు లొండొరులపైఁ బ్రయోగించుకొనిరి. తదస్త్రజ్వాలాదహ్యమానమగు లోకములఁ గావను, హరిబ్రహ్మలగర్వంబు మాన్పను, నస్త్రంబుల నడుమ ననుష్ణాశీతమగు నగ్నికంబంబు ప్రాదుర్భవించెను. అదియే శివలింగము. అది ప్రాదుర్భవించిన మాఘకృష్ణచతుర్దశీనిశికే శివరాత్రియని పేరు; అని తెలుపఁబడినది.

సంహితయందు "మహాపాతకోపపాతకము లొనరించిన యే సంకరులైనను లఘూపాయమున శివలోక మొందు నుపాయమేదైనఁ గలదా? యని మునులు ప్రశ్నింప సూతుఁడు పూర్వము పార్వతిచే నీయర్థమునే ప్రశ్నింపఁబడి యామెకు శివుఁడు శివరాత్రివ్రతవిధాన ముపదేశించెను. ఆమె దానిని షడాననునకుం జెప్పెను. నేను కృష్ణద్వైపాయనునివలన నాకథ వింటిని. దాని నాకర్ణింపుఁడు. నాల్గువేలయుగములు బ్రహ్మకొక పగలు; అంతకాలమే రాత్రియు నగును. విష్ణువు వరాహరూపమున భూమి నుద్ధరించి విశ్రాంతికై పాలకడలిం బరుండెను. బ్రహ్మ సృష్టిని యథాక్రమముగఁ గావించి లోకము లాలోకించుచువచ్చి నారాయణుని గాంచి యధిక్షేపించి యాతనితో సమరం బొనరించెను. అందు వారిరువురు నన్యోన్యవధకాంక్షులై పాశుపతాస్త్రములం బ్రయోగించిరి. అస్త్రసంపాతము మాన్పను, హరిబ్రహ్మలఁ గావను, శాంభవంబగు స్తంభ మానడుమ నావిర్భవించెను. దానిఁ గాంచి కోప ముడిగి హరిబ్రహ్మలు కూడఁబలుకుకొని స్తంభాద్యగ్రములం బొడగాంచుటకు వరాహరూపమునను హంసవాహనంబునను నేఁగి కనలేక తిరిగివచ్చిరి. అంత

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

శివుఁడు వారికిఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను. వారు వ్యస్తముగను సమస్తముగను శివుని స్తుతించిరి. శివుఁడు ప్రసన్నుఁడై మీరస్త్రములు ప్రయోగించుటచే దాని తేజంబున మీ తేజంబులు దగ్ధములైనవి. కావున మీరలు మీమీపదముల కనర్హులరు. మీరు శివరాత్రివ్రత మొనరించితిరేని మీమీపదములు మరల మీకొసంగెదను. అని చెప్పి వారిప్రార్థనముపైని శివరాత్రికాలనిర్ణయము వ్రతవిధానమును నారి కానతిచ్చెను. అని వర్ణింపఁబడినది.

మాహాత్మ్యమునం దీచెప్పఁబడినకథకు ఉరులింగోద్భవమను సంజ్ఞ నిర్దేశింపఁబడినది. సంహితయందు "శివరాత్రి ప్రాదుర్భావతద్వ్రత విధానములు" అని నిర్దేశింపఁబడినది.

మాహాత్మ్యమునందు తొలుతనే మునులప్రశ్నమున శివరాత్రి వ్రతంబుచెప్పంబడియుండు. దాని నెవ్వ రాచరించి రే ఫలంబునొసంగు, మాకుఁ దేటపడ న్వివరింపు మనుటయు, ఫలమున కుదాహరణముగా సుకుమారచరిత్రము చెప్పఁబడినది. సంహితయందు వ్రతవిధానశ్రవణానంతరము మునులు ఆవ్రత మేఫల మొసంగునని ప్రశ్నింప ఫలము వర్ణించి యుదాహరణముగా సుకుమారచరితము చెప్పఁబడినది.

సంహితయందు 61 అనుష్టుప్ శ్లోకములలో వర్ణింపఁబడిన సుకుమారచరిత్రము మాహాత్మ్యమున మూఁడాశ్వాసములలో మూఁడువందలపది గద్యపద్యములలో వర్ణింపఁబడినది.

సంహితయందు సుకుమారునిజన్మభూమి—వింధ్యోత్తరదిగ్భాగమున ఇరావతీశతద్రూవిపాట్సింధువితస్తానదులు ప్రవహించు రమణీయమైన దేశము గలదు. అందు సింధునదీతీరమున కుబ్జకాభిధాననగరంబు గలదు. అందు గొప్పరాజు గలఁడు. అతఁడు వ్యవహారార్థము నయకోవిదుండగు బ్రాహ్మణుని స్థాపించెను. అతనికి సుకుమారుఁడనిపేరు. అని రాజామాత్యతద్భార్య లనామకులుగా వర్ణింపఁబడిరి. మాహాత్మ్యమున వింధ్యపర్యంతభూమిపినంబుననుమ రత్నపురమను రాజధాని కలదు.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

దానిని హేమాంగదుఁడను శబరరాజు పాలించుచుండెను. అతనికి యజ్ఞదత్తుఁడను మంత్రి కలఁడు. మంత్రిభార్య సుశీలాభిధాన. ఆదంపతులకుఁ బెక్కువ్రతము లాచరింప సుకుమారుఁ డుదయించెను, ఆపట్టణముచుట్టును ఇరావతీశతద్రువిపాట్సింధునదీమాతృకంబులగు జనపదంబులు గలవు. ఆపట్టణపరిసరమున నర్మదాతీరకాంతారభూమిని మఱ్ఱియనుపేరి కల్పద్రుమంబునీడ నోంకారనాథుఁ డు శంభుఁడు పాయకయుండును. అని పేర్కొనఁబడినది.

సుకుమారుని విద్యాభ్యాసము రెంటను సమానము. యౌవనమదోద్ధతుఁడై కులస్త్రీలఁ జెఱుచుటయు రాజనిష్కాసితుఁడై దేశాంతరమేఁగుటయు రెంటను సమమే. తొలుత కీకటదేశంబునకును దరువాత హూణమండలమునకుం జనినట్లు మాహాత్మ్యమునను, తొలుత నేదో యొక దేశంబునకును దరువాత హూణమండలమునకును జనినట్లు సంహితయందును గలదు. హూణమండలమునఁ జండాలీసమాగమము సంహితయందును కీకటదేశము విడిచి హూణభూమి కేఁగుత్రోవలో చండాలీసమావేశము మాహాత్మ్యమునందును వర్ణింపఁబడినది.

చండాలీసమాగమమాదిగ నాతఁ డామాలెతంగూడి నానావిధమాంసము లాహరించుచు బాటసారులగు విప్రుల సంహరించి, వారిధనంబు లపహరించి నానావిధదుష్కార్యము లాచరించినట్లు సంహితను, ప్రథమ సమావేశనానంతరము జనంగమ ప్రమదా నిర్దిష్టమగు భద్రకాళీనికేతనమున కరిగి యట బ్రాహ్మణులతో వసించుచు నానావిధవిద్యలచే వారిని మెప్పించుచు వంచన బయల్పడనీకుండ మాలెత మాలబాలకునిచేఁ బంపిన విందు లారగించుచు దినదినము రేపైన మాపైనఁ దనవారి నెట్లో కనుఁబ్రామివచ్చిన మాలెతతో నిధువనంబు సాగించుచు బ్రాహ్మణుల కెఱుకపడనీయక యే పక్కణశబరులంగూడి మృగయావినోదంబు సాగించుచు నొంటిపాటున వచ్చు విప్రుల మొత్తి వారిద్రవ్యం

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

బపహరించుచుఁ గొంతకాలము తనదుష్కార్యము బయల్పడకుండనే
యున్నట్లు మాహాత్మ్యమునను గలదు.

హూణమండలమందే యాతఁ డాచండాలియందుఁ బంచపాతక
సన్నిభులగు సుతులను సుతాద్వయంబునుం బడసి యామాలెత కాలగతి
నొందిన పిదపఁ దన చిన్నికూఁతుల నేరమెంచుచు నిరువురు కొమరులం
గని, యొకనాఁడు రాజుచే బహుధన మంది వచ్చు విప్రుల నార్వురఁ బరి
మార్చి వారిధన మపహరించి తద్వార్తాశ్రవణమునఁ గుపితుఁడైన రా
జుచేఁ దన్నుఁ జంపుటకు దూతలు పంపఁబడిరని తెలిసి కూఁతునొక్క
తెను దోడుకొని కిరాతదేశమునకుఁ బలాయనమై యొక్క శివరాత్రినాఁ
డు శివపూజాదు లాలోకించి విగతపాపుఁడైనట్లు సంహితయందుఁ గలదు

హూణమండలమున నతనిదుర్వ్యాపారంబులు ప్రకటంబగుటయు
నట వసింప నోడి, యాతఁడు చండాలితోఁ గూడి హూణమండలము విడ
చిపోయి తదనంతరము సుతులను నిరువురు సుతలను గనినట్లును చండాలీ
మరణానంతరము తనయ లిరువుర రమించుచు నిరువురుకొడుకులం బడసి
నట్లును మాహాత్మ్యమునఁ గలదు.

మహాపాతకియగు వీనిసంసర్గదోషమునకు హూణమండలవిప్రు
లు తప్తకృచ్ఛ్రచాంద్రాయణవ్రతాదిప్రాయశ్చిత్తములాచరించినట్లు మా
హాత్మ్యమునఁ గలదు. సంహితయం దీవృత్తాంతమే లేదు.

హూణమండలము విడచి సుకుమారుఁడు కిరాతదేశమున కేఁగిన
ట్లును, అట వణిక్పథమున కనతిదూరమున నాగేశాహ్వయుఁడగు శివుని
యాలయంబున శివరాత్రివ్రతాదుల నాలోకించినట్లును సంహితయందుఁ
గలదు. మాహాత్మ్యమున దుర్గమాటవీవిషమంబు హూణమండలంబు
గడచి యెడనెడ (కొంతగ్రంథపాతము) వణిక్పథమునకు గవ్యూతిమాత్ర
దూరమున ఆదిమధ్యంబు (ధ్యాంత) నాగేశ్వరాహ్వయంబగు పుణ్య
క్షేత్రంబున శేషప్రతిష్ఠితుండై యనేకకల్పంబులనుండి వెలసియున్న

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

నాగేశ్వరునియాలయంబున శివరాత్రినాఁడు శివపూజాదు లాలోకించి విధూతకల్మషుండై నట్లు గలదు.

సుకుమారుని మరణానంతరము యమునానతిని యమకింకరు లేతెంచి వాని లింగశరీరము బంధించి కొని పోవుచుండ శివదూతలు శివాజ్ఞాచోదితులై వచ్చి వారి నాఁగి యుద్ధమున జయించినట్లు చెప్పఁబడిన పిదప 'అత్రగ్రంథపాతః' అని సంహితయందుఁగలదు. మాహాత్మ్యము నందు శివదూతలు యమకింకరులు సంకులసమరము గావించుతఱి నొక యమభటుఁడు యమునికడ కేఁగి యుద్ధవృత్తాంతము విన్నవింప నాతఁడు లుంబరుఁడను సేనానిని పెక్కుసైన్యములను నూఱుమృత్యువులను శివగణములపైకిఁ బంపినట్లును వారెల్లరును ప్రమథులచే భంగపడినట్లును వర్ణింపఁబడి "భటులు ప్రమథులచే నట్లుభంగపడినఁ జిన్నబోయి యముం డేమిచేసె చెపుమ"అను మునుల ప్రశ్నముతో నాశ్వాసముముగియు చున్నది. అంతతోనే గ్రంథముకూడ సమాప్తమైపోయినది. తద్గ్రంథద్వయమునకును భేదములు: సంహితయందు 73 అధ్యాయమున శివదూతలచేఁ దనభటులు పరాజయమొందుటయు పాపిష్ఠుఁడగు సుకుమారుఁడు శివసాయుజ్య మొందుటయుఁజూచి, విస్మయావిష్టుఁడును భీతచిత్తుఁడునై శివలోకంబునకరిగిశివునిదర్శించితనకుఁ గలిగినపరాభవమువిన్నవించుటయు శివుఁడు శివరాత్రివ్రతప్రభావంబున సుకుమారుఁడుగతకల్మషుండయ్యెనని చెప్పి యమునకు శివరాత్రివ్రతవిధానము సవిస్తరముగ వర్ణించిచెప్పెను. అంతసంతుష్టహృదయుఁడై యముఁడు తనపురంబునకు తిరిగిపోయెను. అను గ్రంథము అధికముగాఁగలదు. అంతతో 73 అధ్యాయమును (బహుశః) సంహితయుఁగూడ ముగిసినవి.

విశేషములు.

మఱికింతవఱకు నుపలబ్ధములగు నేకైక శిథిలాతిశిథిలములగు నీప్రతులు రెంటివలననే శివరాత్రిమాహాత్మ్యసమగ్రతాసమగ్రతలు నిర్ణయించుకొనవలసి యున్నది. పీఠికలో శ్రీనాథుఁడు నాల్గాశ్వాస

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ములు మాత్రమే రచించెనుటకుఁ గొన్ని హేతువులు చూపఁబడినవి. సంహితవలనఁగూడ నావిషయమే దృఢమగుచున్నది. పీఠికలో యమదూతలు పరాజితులైన పిదప యముఁడు స్వయముగావచ్చి శివునిచేనిర్జింపఁబడిన అపరమార్కండేయచరిత్ర ముండి యుండునేమో యను సంశయముచూపఁబడినది ఇప్పుడట్టి సంశయమునకు అవకాశము లేదు. స్వభటపరాజయమున ఖిన్నుఁడై యముఁడు శివలోకమునకేఁగి తనయనికారలాంఛనమగు దండముద్రను శివున కిచ్చివేసి సహాయ్యాకరణ మవలంబించినట్లును శివుఁడు శివరాత్రిప్రభావము బోధించి యాతనిని సమ్మతపఱచినట్లును సంహితయందుఁ గలదుగదా? కేవల కాదంబరీరసాస్వాదనలోలుపుఁడును లోకజ్ఞపరివృద్ధుఁడునగు శ్రీనాథకవిసార్వభౌముఁడు పేలవములగు నాచేలఘట్టములఁ దడవలేదనియే మనము నిశ్చయించుకొనవచ్చును. అందు ముప్పదియెనిమిది శ్లోకములలో శివలోకవర్ణనమును, పిదప నైదుశ్లోకములలో శివవర్ణనమును పిమ్మట నిరువదినాలుగు శ్లోకములు శివుని నుతించుటయు, తరువాత పదునాల్గుశ్లోకములలో సుకుమారుని దుష్కార్యములు నివేదించి దండముద్రనర్పించి నానోపదేశము చూపుటయుఁ గలదు. అనంతరము శివుఁడు శివరాత్రిప్రభావము వర్ణించుట నాలుగు శ్లోకములనున్నది. యమప్రశ్నమున కుత్తరముగా వ్రతవిధానము నుపదేశించి సుకుమారునికాఫలము లభించినప్రకారము వివరించి నాభక్తులు నీకు సదాపూజ్యులని నిర్దేశించి భక్తలక్షణమును నాజ్ఞాపించుట యముఁడు పరితోషమంది తనపురమునకేఁగుటయు మిగిలిన శ్లోకములందు వర్ణింపఁబడినది. ఈ గ్రంథమంతయు మిక్కిలి ఛాందసవైఖరిని బ్రకటించుచున్నది. పరమమాహేశ్వరుఁడగు కవిసార్వభౌముఁడు శివనుతులఁగాని భక్తస్తోత్రములఁగాని మిగుల నాదరించువాఁడేయైనను కేవల నమకచమక పారాయణముఁగావించు వేదాభ్యాసజడుఁడు మాత్రముగాఁడు. ఆయా పట్టులందు శివవర్ణనములు భక్తబృంద స్తోత్రములు దేవాలయాది మహిమలును మిక్కిలి రసోత్తరములుగాఁగూర్చియే యున్నాఁడు. వాస్తవము

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

విమర్శించి చూచిన నాతని మనీష కాదరణీయాంశ మొక్కటియు నీయ ధ్యాయమున లేనేలేదు. కావున నాతఁ డీకథాభాగ మాంధ్రీకరింప లేదని యే సిద్ధాంతముగా శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునకు వేఱొకప్రతి లభించు వఱకు మనమంగీకరించుటే సమంజసము. శ్రీనాథుఁ డీయీశానసంహి తనే యాంధ్రీకరించె నను నిశ్చయము జనించుచో సారవంతములైనను నిస్సారములయినను గ్రంథభాగములన్నియు నాంధ్రీకరించెననుట కొంత యుక్తముగా నుండునుకాని యాతఁడీ సంహితను జూడనేలేదేమో యను నూహకు నవకాశము గలుగుచున్నపు డా వాదమంగీకరించుట కెట్లు వీలగును. ఈ క్రిందివిషయములు పాఠకులు బాగుగా గమనింతురుగాక.

పరిషత్తువారికి లభింపకపూర్వము శివరాత్రిమాహాత్మ్యమెట్లు నామమాత్రావశిష్టమో సంహితయు మొన్న మొన్న దొరతనమువారికి లభించువఱకు నామమాత్రావశిష్టము. మాహాత్మ్యమునకుఁ బ్రత్యంతర మింత వఱకునగపడదు. సంహితకునట్లే. మాహాత్మ్యము శిథిలాతిశిథిలము; ఘుణాక్షరబహుళము గ్రంథపాతభూయిష్ఠమును. సంహితాప్రతి శిథిలమగునో కాదో యెఱుఁగ రాలేదుగాని గ్రంథపాతములు భూయిష్ఠములుగానే యున్నవి. విశేషించి యందు "అత్రగ్రంథపాతః" అను వాక్యము మిక్కిలిసంశయమున కాస్పదమైయున్నది. మాహాత్మ్యమున నే సందర్భమున గ్రంథపాతమని యూహింపఁబడుచున్నదో ఆసందర్భముననే సంహితయం దు "అత్రగ్రంథపాతః" అను వాక్యము కంఠోక్తిగా నుండుటకుఁ బ్రబల కారణముండవలదా? ఈశానసంహితయను పేర నీనాఁటికి లభించిన యీ యసమగ్రగ్రంథ మొక్కటితక్కమఱియెక్కడనేదియుఁగానరాలేదు. ఖండములుగలదియొకటియు సంహితలుగలది యొకటియు రెండు స్కాందములుగలవు. అందొకటిమహాపురాణము, నింకొకటి యుపపురాణమునని వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. అవియిపుడు ముద్రితములయ్యు నముద్రితములయ్యు ననేకప్రతు లగపడుచున్నవి. వానిలోని సంహితలును ఖండము

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

లును విడివిడిగఁగూడముద్రితాముద్రితము లగపడుచున్నవి. కాని యెందు నీయీశాన సంహితపేరైనఁ గనవినరాలేదు. పోనిండు. కొన్ని కథలైన నీసంహితలోని వనుపేర నగపడుచున్నవన నట్లును లేదు. నాలుగధ్యాయ ములు మనకులభించిన దీనికిముందు నలువది తొమ్మిదధ్యాయమ్ములు నేమైనవి. వీనికిఁ దరువాతనింకను గొన్నియధ్యాయము లున్నవా ? లేక వీనితోనే సంహితముగిసినదా? యనుసంశయములు వీడుటెట్లో యెఱుక పడకున్నది.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యమున ఈశానసంహితానామ మొక్కతావు ననే యొక్కమాటే పేర్కొనఁబడినది. "స్కాందంబునం దీశానసంహితం జెప్పబడ్డయురులింగోద్భవంబును శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబును" ఆ౧.ప౩౮.

"స్కాందపౌరాణికంబైన కథలలోన, ఘనత శివరాత్రిచరితంబు దెనుఁగుగాఁగ" ఆ ౧. ప 37.

"నూఱువేల్గ్రంథములతోడ నుతివహించి, శ్రీమహాస్కాంద సంహిత శివునిజెప్ప" ఆ ౧. ప ౪౭.

"శంకరసంహితా కథాదీపిత భవ్యమార్గమున" ఆ ౧. ప ౪౭.

అని నాల్గుతావులందుమాత్రమే శ్రీనాథుని గ్రంథమునకు మూ లము పేరుచెప్పఁబడినది. నాల్గుతావులందు నాల్గువిధములుగా నున్నది; కాని యీశానసంహితయేయని చెప్పుటకుఁ గారణము గానరాలేదు. ఈ గ్రంథవిషయమై గొప్ప పరిశోధనముగావించి నాతోడి వివాదమునఁ బెక్కు వ్యాసములురచించిన శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారుగాని యింకను గల పెక్కురు శైవపండితులుగాని యీశానసంహితయొకటి కలదనియో లేదా శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునకు మూల మీ సంహిత యందిట్లు కల దనియో దెలుపకుండుటచూడ శ్రీనాథుఁ డీగ్రంథము నాంధ్రీకరింపలే దనుటకు గొప్ప ప్రమాణముకాకపోదు.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ఈయీశానసంహితను జూచియే శ్రీనాథుఁడు శివరాత్రిమాహా త్మ్యము రచించెనని యంగీకరించుచో నాకవి యిప్పుడు మన కుపలబ్ధ మైన యీ ప్రతిని జూచియే యాంధ్రీకరించెనని తేలును. కావున సంహి తయం దెటనెట పాతములుగలవో యవి యట్లే మాహాత్మ్యమున నట్లుండఁగలవు ? మఱియు నాలవయాశ్వాసము చివరనున్న "చిన్నబోయి యముండేమిచేసెఁ జెపుమ" యను మునుల ప్రశ్నమునకుఁ జేటభారత మంత సమాధానముండగా దాని నేల విడచును? మహాకవియగు నాతఁడు పెక్కుస్థలములందు సంహితలోని చప్పిడికల్పనములు, వర్ణనములు, కథలు మొదలగువానిని స్వప్రతిభచే సానఁబట్టినరత్నములవలె వెలయిం చినవాఁడు కొన్ని గ్రంథపాతములఁ బూరించుకొనలేకపోయెనా ? లోప ముల సవరింప శక్తిలేనివాఁడా ? యని సహృదయులు విమర్శించుకొనఁ దగును. కావున నీ ప్రతిని శ్రీనాథుడు చూడలేదనియు నీశానసంహిత నాంధ్రీకరింపలేదనియు నమ్మవచ్చును.

ఈశానసంహితాకాలము.

పైవిషయములవలన నీశానసంహిత శ్రీనాథునికిఁ బూర్వము లే దని తేలినట్లే. అట్లయిన నిదియెప్పుడెవ్వరిచే రచింపఁబడియుండును; అని యాలోచింపఁగా నీక్రిందివిషయములు దోఁచుచున్నవి.

శ్రీనాథుఁడు మృతినొందినపిదప అవతారికా భాగమునవతరింపఁ జేసి కృతిని స్వయంగ్రహణము గావించిన మాహాత్మ్యకృతిపతియను మతినో లేక స్వయముగనో యప్రౌఢశైవపండితకవి దీనిని రచించియుం డును. ఆతఁడీకథయందలి భక్తిచేతనైననేమి భక్తులఁ బ్రోత్సాహ పఱుప నీగ్రంథ ముత్తమోత్తమ సాధనమని నమ్మికచేనేమి దీనిని సంస్కృతభా షలోని కనువదించినాఁడు. ఆతనికి సంస్కృతభాషాజ్ఞానము బాగుగ లేద నియు, కవితాశక్తికూడఁదగినంత లేదనియు నీగ్రంథము వేనోళ్ళఁ జాటుచు న్నది: మహాత్మ్యమాక్షః అధ్యా 70 శ్లో. 27 మొదలగు నపప్రయో

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

గములీ గ్రంథమునఁగలవు. వర్ణనములు పదములును కేవలపేలవములు గానున్నవి. "సతు కామకళాశాస్త్రం సర్వ మభ్యస్య రాగవాన్" అధ్యా. 71. శ్లో. 17. కామకళాశాస్త్రమను పదమెట్టి ప్రాచీనమో తెలిసికొన్న నీ కవి ప్రాచీనతయుఁదెలియఁగలను. ఈ భక్తకవి యీగ్రంథము రచించునాఁటికే శివరాత్రి మాహాత్మ్యము శిథిలమైయుండును. అందలి పాఠములు లోపములు నాతనికి సవరించుకొన నలవికానివి. ఆకారణమున వానినెల్ల నట్లే విడచినాఁడు. పైపెచ్చుగ అత్ర=ఈస్థలమున అనఁగా శివరాత్రిమాహాత్మ్యగ్రంథమున నని యభిప్రాయము గ్రంథపాతః=గ్రంథము లోపించినది; అని కంఠోక్తిగఁ జెప్పివైచినాఁడు. ఆకారణమున నీయీశానసంహిత మిక్కిలి అర్వాచీనమనియే తలంపవచ్చును. ఆంధ్రభాషలోని గ్రంథములు సంస్కృతీకరింపఁబడుట యొక వింతకాదు. వసుచరిత్ర మొకానొకపండితునిచే సంస్కృతీకరింపఁబడినదని విన్నాము. భాస్కరపంతులను నప్రౌఢాంధ్రకవిచే తెలుఁగునఁ దొలుత రచింపఁబడినకన్యకాపురాణము సంస్కృతీకరింపఁబడి ముద్రింపఁబడియున్నది. శ్రీశైలశైవ మఠాధిపులలోఁ జేరిన శ్రీశ్రీ కటీ బసవశాస్త్రిగారను మహాపండితులు పాల్కురికిసోమనాథ రచితమగు బసవపురాణము మొదలగు గ్రంథములను సంస్కృతీకరించి ప్రకటించుచున్నారు. కావున నీసంహితయు నట్టివానిలోఁ జేరిన యొకటియగును.

తాను విశేషప్రతిభావంతుఁడు కాకున్నను గ్రంథము పాఠభూయిష్ఠమైయున్నను దానిని దాను ససంస్కృతీకరింపఁబూనుటకుఁ గారణమేమా? యనుప్రశ్నము రాకపోదు. శ్రీనాథుఁడు శివరాత్రిమాహాత్మ్యము రచించుటలో నేయభిప్రాయము మనమున నుంచికొనియెనో దానినే సంహితాకారుఁడుగూడ మది నెంచియుండును. పెక్కుతావులందు శివపూజామాహాత్మ్యములనువర్ణించిన శ్రీనాథునకునాయాగ్రంథములందు శివరాత్రిమాహాత్మ్యముఁదెలుపుటకుఁదగినమహాపాతకము లుదాహరణ

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ములుగా నగపడలేదు. తొలుత బ్రాహ్మణజన్మము. అందును రాజ సత్కారము. సకలశాస్త్రపారంగతత్వము. వీని నెల్లఁ బాఱఁద్రోలి వావి వరుస లుజ్జగించి కంటి కగపడిన స్త్రీనెల్ల రమించుట. దొరకిన కల్లునెల్ల ద్రాగుట. పచ్చిమాంసము భుజించుట. దేవాలయములఁ బాడుచే యుట. చండాలి నాలిగాఁ జేకొనుట. దాఁగాచి గోవిప్రహత్య లాచ రించుట తనకూఁతులనే దాను రమించుట ఇట్టి మహాపాతకములు వం చనములును, తిర్యక్కులకును జెల్లవు అట్టి మహాపాతకము లాచరించిన మహాపాపిష్ఠుఁడు, ఒడలు తెలియక కామవశంవదుఁడై తనమిండతకుఁ గల్లు మాంసము గొనిపోవుచు మార్గమధ్యమున ననిచ్ఛాపూర్వకముగ శివ రాత్రి వ్రతపూజాదుల నాలోకించినంతమాత్రమున విగతాఘుఁడై కైలా సమున కేఁగుట, ప్రమథత్వ మొందుట, శివున కత్యంతప్రీతిపాత్రమగుట యును శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునకుఁ జాలిన యుదాహరణము లని యా కవిసార్వభౌముఁ డెంచెను. ప్రతినాయకుని యుత్కర్ష మెంతయున్న వానిని జయించిన నాయకుని యుత్కర్ష మంత కధికమగును గాదా ? ఆతలం పుననే శ్రీనాథుఁ డీకథను స్వకపోలమున సాధించి యటనట రసోత్తర ములగు కాదంబరీవచనములఁ జొప్పించి మహోత్తమప్రబంధము రచిం చినాఁడు. ఇంతియేకాని తానే సంహితను నాంధ్రీకరింపను లేదు. ఆం ధ్రీకరింపఁ దలంపను లేదు.

గ్రంథరచనమున వీరిరువురదృక్పథములు వేఱువేఱుగా నగపడు చున్నవి. శ్రీనాథుఁడు రసోత్తరములగు వర్ణనములు కల్పనములుగూర్చి కథను లోకోత్తరముగావించి తద్ద్వారమున సహృదయుల మనములందు గాఢశివభక్తిప్రరోహముల నాట నెంచినాఁడు. సంహితాకారునకిట్టిసుకు మారాలోచనము లేదు. అతఁడు మహాభక్తుఁడే కాని కేవలము జనులను మూ ఢభక్తులుగాఁజేసి వారిచే వ్రతములాచరింపఁజేయు మతప్రచారకుఁడో లేక పురోహితుఁడో కాఁదగును. కావుననే శ్రీనాథుఁడు శివరాత్రియను

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

మహాపర్వము ప్రవర్తించుటకుఁ గారణమగు "ఉరులింగోద్భవకథను" ఆపర్వమహత్త్వమును, దెలుపుటకు సుకుమారచరిత్రమును బ్రధానాంశములుగా గ్రహించినాఁడు. సంహితాకారుఁడు అట్లుకాక శివరాత్రివ్రత విధానము తత్ఫలస్తుతిరూపమగు శంకరయమసంవాదమును గథావస్తువులుగా గ్రహించినాఁడు. మఱియు సంహితయం దఱువదిశ్లోకములు దక్కఁ దక్కినభాగమంతయు పూజావిధానములు నామములు స్తోత్రములతోడ నేకదానిండియున్నది. అతఁడు కేవలము పౌరోహిత్యమేయాలంబించినవాఁడుకాకున్న ప్రథమాధ్యాయాంతమున "శివరాత్రిప్రాదుర్భావతద్వ్రతపూజావిధానంనామ" అను నక్షరములు వెలసియుండఁగలవా? అవిమైనను సంహితాకారుని యప్రతిభత్వమును ఛాందసత్వము నవీనత్వమును రుజువుచేయఁజాలవా?

సారాంశము.

పైవిషయములన్నియు నాలోచింపఁగా నీయీశానసంహితమిక్కిలి అర్వాచీనమేకాని ప్రాచీనము గాదనియు శ్రీనాథునిగ్రంథమునకిది మాతృకకాదు సరేకదా పుత్రికయనియు, నిదియొక యప్రౌఢపురోహిత పండితునిచే రచింపఁబడినదనియు పిండితాభిప్రాయము ప్రకటితమగుచున్నది. వింతలలోవింత. శ్రీనాథరచితమగు శివరాత్రిమాహాత్మ్య మిట్లు సంస్కృతీకరింపఁబడుటచే నామాహాత్మ్యమునవతారికాపద్యములుగూడ నతఁడురచించినవికావనియు సంహితాకారునిబోలు మహానుభావుఁడెవరో దానిని బూరించెననియు వ్రాయఁబడిన పీఠికావాక్యముల కుపోద్బలము గలుగుచున్నది.

ముగింపు.

గ్రంథద్వయము ననేకపర్యాయములు మిక్కిలి శ్రద్ధతోఁ జదివిన మీఁదట నాకుఁ దోఁచిన విషయములు నేను వ్రాసితిని. నాను సత్య

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ములని తోఁచినవానినే నేను బ్రకటించితినిగాని యితరుల నిందింపను వంచింపను వాదోపవాదము లాచరింపను వ్రాసినవాఁడను గాను. పరిషత్తువారు చిన్నగ్రంథమగు దీనిని బ్రత్యేకపుస్తకముగాఁ బ్రకటించినచో శివరాత్రివ్రతపరాయణులకు మోదమును శివరాత్రిమాహాత్మ్యగ్రంథవిమర్శనాభిలాషులకు సంశయచ్ఛేదమును గలుగును త్వరలో నట్లు చేయుదురు గాక.

లోకాస్సమస్తా స్సుఖినోభవంతు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

కల్లి సాంబమూర్తిశాస్త్రి.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

సాహిత్యవిమర్శనము.

సాహిత్యశిరోమణి—చిలుకూరి వీరభద్రశాస్త్రి.

సాహిత్యక్షేత్రమందలి గ్రంథములను బఠించి, వానియందలి గుణదోషములను వ్యక్తముసేయుచుఁ దమయభిప్రాయమును బ్రకటించుట విమర్శనమనఁబడును. ఇట్టి విమర్శనము కావ్యములు, నవలలు, నాటకములు, మున్నగువానియెడల జరుపఁబడును. ఒకప్పుడు విమర్శన గ్రంథములపైనను విమర్శనము జరుపఁబడును. సాహిత్యము జీవితవ్యాఖ్యానమనినపుడు తద్విమర్శనము వ్యాఖ్యానమునకు వ్యాఖ్యానము సేయుటయగును.

ఏదియేనొక గ్రంథమును విమర్శించునపుడు మనమా గ్రంథము యొక్కయు, గ్రంథకర్తయొక్కయు వాస్తవాభిప్రాయమును దెలియఁ గోరుదుము. మఱియు నావిషయమున మనయభిప్రాయమును గూడ స్థిరీకరింపఁగోరుదుము. ఇతరు లెవ్వరేని యొక గ్రంథమును విమర్శించియున్నచో నావిమర్శనము మనకు లాభకారియగును. కాని స్వయముగ విమర్శించుటవలనఁ గలిగెడు నుపయోగము మాత్రము గలుగనేరదు. ఇతరుల విమర్శనమును జూచి తృప్తినందినచో నావిమర్శకుని యభిప్రాయములు మనహృదయమున నాటుకొనుటచే స్వకీయాభిప్రాయమును స్థిరీకరింపఁజాలము. స్వయముగ విమర్శింపఁగడఁగినపు డితరుల విమర్శనమువలనఁ గొంతలాభము నవశ్యముఁ బొందఁగలము.

సాధారణముగ నొకవిమర్శకుఁడు సామాన్యపాఠకులకంటె నధిక జ్ఞానసంపన్నుఁడగును. అతని గ్రంథపఠనమును గంభీరము పరిపూర్ణము నగును. అతఁడొక కృతిని జదివి యనేక నూతనాంశములను మనకుఁ దెలియఁజేయుచు నూతనమార్గములఁ బ్రదర్శించును. గ్రంథములు జదువునపుడెట్టి జాగ్రత వహింపవలయునో దృష్టినెట్లు సారింపవలయునో

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

యాతఁడు మన కెఱుఁగఁ జెప్పును. ఆతని యభిప్రాయముతోడను నిర్ణయముతోడను మన మేకీభవింపకపోయినను, ఆతని విమర్శనమువలన మనకు లాభము కలిగితీరును.

విమర్శనమువలన రెండు పనులు జరుగును. 1. కవియొక్క కృతికి విస్తృతవ్యాఖ్యాన మొనరించుట 2. ఆకృతివిషయమునఁ దన యభిప్రాయమును స్థిరీకరించుటయును. పెక్కురు విమర్శకు లీరెంటిని మేళవింపఁ జేయుచున్నారు. కాని నేఁడు కొందఱు పాశ్చాత్యవిమర్శకులు వ్రాయుచున్న దేమన కృతికి వ్యాఖ్యాన మొనరించుటయే విమర్శకునిపని గాని, తనయభిప్రాయమును స్థిరీకరింపఁగూడదు. అట్టి స్థిరీకరణముచే నితరవిమర్శకులకు బాధ కలుగును-అని. కాని, ప్రత్యేకవ్యక్తియు నొక గ్రంథముపైఁ దనయభిప్రాయము నేదియో యొకరీతిని వ్యక్తము సేయక యుండఁ జాలఁడు.

విమర్శకునకుఁ దనమతమును స్థిరీకరింపనధికారము లేదని యొప్పుకొన్నను, వ్యాఖ్యాతయగు నా యాతనికి తన మతమును న దేముండును. వ్యాఖ్యానము సల్పుటయైనను సాధారణమైన కార్యముగాదు. ఒక గ్రంథమందలి గుణదోషవివేచనము సలుపునపు డా గ్రంథము నాతఁడు బాగుగఁ జదువవలెను. గ్రంథమందలి బాహ్యగుణదోషములను వదలి యాంతరంగికభావములలోఁతును గుర్తింపవలెను. క్షణికమయిన సాధారణవిషయములను, స్థాయిగనుండెడి విశేషవిషయములను బాగుగ గమనింపవలెను. మఱియు నా గ్రంథము కళాపోషణమున, నీత్యుపదేశమున నెట్టి స్థానము గలిగియున్నదో గమనింపవలెను. అప్పు డాతఁ డా గ్రంథమున నణఁగియున్న గుణములను వ్యక్తము సేయఁగలఁడు. అందలి తత్త్వముల నటనటఁ జెదరినవానిని నొకచోఁ జేర్చి విమర్శింపఁగలఁడు. ఈ రీతిగ నాతఁడు విషయము, భావము, కళా మున్నగు దృష్టులచే గ్రంథ మెట్టి మహత్త్వముగలదో బాగుగ వ్యక్తము సేయును. ఇట్టితఱి గ్రంథమునఁ దలి గుణదోషములు తమంతటతామే పాఠకులకుఁ బ్రత్యక్షమగును

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

కాని విమర్శకుఁడు తన పద్ధతిచొప్పున విమర్శించును. విమర్శింపఁదగిన గ్రంథమును ఐతిహాసికదృష్టితోడను, నైతికదృష్టితోడను, సామాజిక దృష్టితోడను, సాహిత్యదృష్టితోడను నాతఁడు విమర్శింపఁగడఁగును. కాని యేదృష్టితో విమర్శించినను నాతని యుద్దేశ్యములలో ముఖ్యమయినది, ఆగ్రంథమును గ్రంథకర్తను నాతఁడు బాగుగ నెఱుఁగుట, తానెఱుఁగు రీతిని ఇతరుల కెఱుఁగఁజేయుటయును. అట్లు విమర్శించునపుడు తన యిచ్ఛానుసారముగ నిర్ణయమును జేయకుండుట తటస్థింపవచ్చును.

చదువువారి మనములందుమాత్రము ఈవిమర్శకుఁడు దెలిపిన విషయములు సత్యములా? సత్యదూరములా ? కళాదృష్టిచే నీగ్రంథము త్కృష్టమగునా ? గాదా ? యనుప్రశ్న లుద్భద్ధమగుట స్వాభావికము. ఇట్టిప్రశ్న లుదయించునపు డుపేక్షసేయుట తటస్థింపదు. గ్రంథమును బఠించునపుడు జాగృతులమగుట కిట్టిప్రశ్నలకు సమాధానము నెఱుఁగుటయు నత్యావశ్యకము. కళ నీతి మున్నగు దృష్టులచే విమర్శించుట వైజ్ఞానికవిషయములగూర్చి చేయుట శక్యముగాదు. సాహిత్యమునకు మనుజుని జీవితవిమర్శనముతో సంబంధముండును గాన నీతి, సమాజము, మున్నగువిషయముల గుణదోష వివేచనమును నావశ్యకమగును.

'భిన్నరుచిర్హిలోకః' అను సూక్తిచొప్పున చదువువారెల్లను నొక్కొక్కగ్రంథమును మంచిదిగనో, చెడ్డదిగనో చెప్పుదురు. ఒక కథ యొకని కత్యంతప్రీతిపాత్రమగుచో నాకథయే వేఱొకనికి వెగటును గల్గించును. ఒక నాటకము మనదృష్టికి నికృష్టముగఁదోఁచిన మఱికొంద ఱద్దానినే వేనోళ్లఁ బ్రశంసింతురు. మనమిత్రుఁ డేదియైన నొక పుస్తకమును మనకుఁ జదువనిచ్చినచో బాగుగనున్నదా? యని మనమడుగుదుము. పిమ్మట నద్దానిని జదివి మన యభిప్రాయమును స్థిరపఱుచుకొందుము. ఒక పుస్తకము నొకసారి చదివి యొకయభిప్రాయమును స్థిరీకరించిన, రెండవమాఱు మూఁడవమాఱు నద్దానినే చదివినచో మొదటి యభి

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

యాతఁడు మనకెఱుఁగఁజెప్పును. ఆతని యభిప్రాయముతోడను నిర్ణయముతోడను మన మేకీభవింపకపోయినను, ఆతని విమర్శనమువలన మనకు లాభము కలిగితీరును.

విమర్శనమువలన రెండు పనులు జరుగును. 1. కవియొక్క కృతికి విస్తృతవ్యాఖ్యాన మొనరించుట 2. ఆకృతివిషయమునఁ దన యభిప్రాయమును స్థిరీకరించుటయును. పెక్కు రు విమర్శకు లీరెంటిని మేళవింపఁజేయుచున్నారు. కాని నేఁడు కొందఱు పాశ్చాత్యవిమర్శకులు వ్రాయుచున్న దేమన కృతికి వ్యాఖ్యాన మొనరించుటయే విమర్శకునిపని గాని, తనయభిప్రాయమును స్థిరీకరింపఁగూడదు. అట్టి స్థిరీకరణముచే నితరవిమర్శకులకు బాధ కలుగును-అని. కాని, ప్రత్యేకవ్యక్తియు నొక గ్రంథముపైఁ దనయభిప్రాయము నేదిరో యొకరీతిని వ్యక్తముసేయక యుండఁజాలఁడు.

విమర్శకునకుఁ దనమతమును స్థిరీకరింపనధికారము లేదని యొప్పుకొన్నను, వ్యాఖ్యాతయగు యాతనికి తన మతమను న దేముండును. వ్యాఖ్యానము సల్పుటయైనను సాధారణమైన కార్యముగాదు. ఒక గ్రంథమందలి గుణదోషవివేచనము సలుపునపు డాగ్రంథము నాతఁడు బాగుగఁ జదువవలెను. గ్రంథమందలి బాహ్యగుణదోషములను వదలి యాంతరంగికభావములలోఁతును గుర్తింపవలెను. క్షణికమయిన సాధారణవిషయములను, స్థాయిగనుండెడి విశేషవిషయములను బాగుగ గమనింపవలెను. మఱియు నా గ్రంథము కళాపోషణమున, నీత్యుపదేశమున నెట్టి స్థానము గలిగియున్నదో గమనింపవలెను. అప్పు డాతఁడా గ్రంథమున నణఁగియున్నగుణములను వ్యక్తముసేయఁగలఁడు. అందలి తత్త్వముల నటనటఁ జెదరినవానిని నొకచోఁజేర్చి విమర్శింపఁగలఁడు. ఈ రీతిగనాతఁడు విషయము, భావము, కళా మున్నగు దృష్టులచే గ్రంథ మెట్టి మహత్త్వముగలదో బాగుగ వ్యక్తముసేయును. ఇట్టితఱి గ్రంథమునఁదలి గుణదోషములు తమంతటతామే పాఠకులకుఁ బ్రత్యక్షమగును

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

కాని విమర్శకుఁడు తన పద్ధతిచొప్పున విమర్శించును. విమర్శింపఁదగిన గ్రంథమును ఐతిహాసికదృష్టితోడను, నైతికదృష్టితోడను, సామాజిక దృష్టితోడను, సాహిత్యదృష్టితోడను నాతఁడు విమర్శింపఁగడఁగును. కాని యేదృష్టితో విమర్శించినను నాతని యుద్దేశ్యములలో ముఖ్యమయినది, ఆగ్రంథమును గ్రంథకర్తను నాతఁడు బాగుగ నెఱుఁగుట, తానెఱుఁగు రీతిని నితరుల కెఱుఁగఁజేయుటయును. అట్లు విమర్శించునపుడు తన యిచ్ఛానుసారముగ నిర్ణయమును జేయకుండుట తటస్థింపవచ్చును.

చదువువారి మనములందుమాత్రము ఈవిమర్శకుఁడు దెలిపిన విషయములు సత్యములా? సత్యదూరములా ? కళాదృష్టిచే నీగ్రంథము త్కృష్టమగునా ? గాదా ? యనుప్రశ్న లుద్బుద్ధమగుట స్వాభావికము. ఇట్టిప్రశ్న లుదయించునపు డుపేక్ష సేయుట తటస్థింపను. గ్రంథమును బఠించునపుడు జాగృతులమగుట కిట్టిప్రశ్నలకు సమాధానము నెఱుఁగుటయు నత్యావశ్యకము. కళ నీతి మున్నగు దృష్టులచే విమర్శించుట వైజ్ఞానికవిషయములగూర్చి చేయుట శక్యముగాదు. సాహిత్యమునకు మనుజుని జీవితవిమర్శనముతో సంబంధముండును గాన నీతి, సమాజము, మున్నగువిషయముల గుణదోష వివేచనమును నావశ్యకమగును.

'భిన్నరుచిర్హిలోకః' అను సూక్తిచొప్పున చదువువారెల్లను నొక్కొక్కగ్రంథమును మంచిదిగనో, చెడ్డదిగనో చెప్పుదురు. ఒక కథ యొకని కత్యంతప్రీతిపాత్రమగుచో నాకథయే వేఱొకనికి వెగటును గల్గించును. ఒక నాటకము మనదృష్టికి నికృష్టముగఁ దోఁచిన మఱికొంద ఱద్దానినే వేనోళ్లఁ బ్రశంసింతురు. మనమిత్రుఁ డేదియైన నొక పుస్తకమును మనకుఁ జదువనిచ్చినచో బాగుగనున్నదా? యని మనమడుగుదుము. పిమ్మట నద్దానిని జదివి మన యభిప్రాయమును స్థిరపఱుచుకొందుము. ఒక పుస్తకము నొకసారి చదివి యొకయభిప్రాయమును స్థిరీకరించిన, రెండవమాఱు మూఁడవమాఱు నద్దానినే చదివినచో మొదటి యభి

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ప్రాయములో మార్పుచేర్పు కటయుఁ దటస్థించును. అట్లు పెక్కుమాఱు లేగ్రంథము నేని చదువుచు వచ్చినచో నప్పుడా గ్రంథముపై నిదమిత్థమని యభిప్రాయమును స్థిరపఱుచుటలో నసామర్థ్యమును, కాఠిన్యమును నేర్ప డును. అట్టి కాఠిన్యమును దూరము సేయుటకే సిద్ధహస్తులయిన విమర్శ కులసహాయ మపేక్షితము. మనము సారమయిన గ్రంథములనే చదివి, అసారమయిన గ్రంథములఁ జదువకయుండవలయునన్నచో మంచి విమ ర్శకుల యభిప్రాయములు మనకు మిక్కిలి యుపయోగకారులగును.

ఒక గ్రంథము చదువునపుడు తత్కర్తపయి మనకొకరీతి శ్రద్ధయు సానుభూతియు నుండవలయును. లేకున్న నా గ్రంథమునఁ గవిహృదయ మును దెలిసికొనఁజాలము. శ్రద్ధాసానుభూతులను వదలి రాగద్వేష పూరితముగ విమర్శనము సాఁగించినచో విజ్ఞులయిన పండితు లట్టివిమర్శ నముల నాదరింపరు. బాగుగ నాలోచించినచో రాగద్వేషపూరితమయిన విమర్శనము విమర్శనము కాదనియే చెప్పవచ్చును.

విమర్శకుఁడు, విపులవిషయములఁ దెలిసినవాఁడును బుద్ధిమంతుఁ డును, గుణముల గ్రహించువాఁడును, పక్షపాతము లేనివాఁడును గావల యును. ఇట్టి గుణములు లేనప్పుడు గ్రంథముల విమర్శింపకుండుటయే యుత్తమము.

విమర్శకునకుఁ దాను విమర్శించు గ్రంథమును యథార్థస్వరూప మునఁ జూచుట ముఖ్యమయిన పని. చెడుభావనతోను, పక్షపాతదృష్టి తోను సలుపు విమర్శనము నిందయో స్తుతియో యగును గాని విమ ర్శనము కాఁజాలదు. విమర్శకుఁడు విద్వాంసుఁడు కాకున్నచో గ్రంథమం దలి గుణములఁ దెలియఁజాలఁడు. బుద్ధిమంతుఁడు గాకున్నచో నీరక్షీర వివేకము సేయఁజాలఁడు. పక్షపాతము లేనివాఁడు కాకున్నచో నాతని విమర్శనము వ్యర్థము గ్రహింపఁదగనిదియును నగును. పక్షపాత పూరి తమయిన విమర్శనములు వెలువడినచో వానిని జూచి పాఠకులుత్తమ గ్రంథములు విడుచుటయు, నికృష్టగ్రంథములఁ జదువుటయుఁ దటస్థిం

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

చును. కావున విమర్శకుఁడు, పండితుఁడు బుద్ధిమంతుఁడు నగుటకంటె మిక్కిలి పక్షపాతరహితుఁడగుట యత్యావశ్యకము. ఇట్టివాని విమర్శన ముచే సాహిత్యమున కున్నతియుఁ బాఠకులకు లాభమును గలుగును.

విమర్శించుటకు సూక్ష్మవిషయముల గుర్తింపఁగలిగెడిబుద్ధివికాస ముండవలెను. పెద్దపెద్ద విద్వాంసులు నొకప్పుడు విమర్శనమునసామాన్య జ్ఞానముగలవారు ప్రదర్శించునంతటి కౌశలమునైనఁ బ్రదర్శింపఁజాలరు. కాని పెక్కుగ్రంథములఁజదివి విమర్శింపఁగడఁగిన పండితులు విమర్శనా పద్ధతులకు బద్ధులై యుందురుగాన వారు నిష్పక్షపాతముగ విమర్శించి నచో నట్టిది పాఠకులకుమిక్కిలి జ్ఞానవర్ధకముకాఁగలదు. విమర్శన మంద ఱును జేయఁగల్గుదురు. కాని గ్రంథవిమర్శనము నొకకళయే. ఆకళ పట్టు వడుటకు నొకరీతి యోగ్యత, సహృదయత, శిక్షయును నావశ్యకములు. మఱియు విమర్శకునకుఁ దనయభిప్రాయముల నిస్సంకోచముగఁ బ్రక టించుటకు దనమనముపై నధికార మావశ్యకము. అట్టియధికారము లేకున్నచో విమర్శన మసమగ్రము నిరుపయోగమునగును.

ఒకపుస్తకమును విమర్శించునపుడు, అట్టివిషయములతోడనేగూడిన యొకటి రెండు లేక యనేకములైన పుస్తకములను బరిశీలించి, వానితోఁ బ్రకృతగ్రంథమును బోల్చి చూచి విమర్శించుట యత్యుత్తమపద్ధతి. ఆపద్ధతిని నొక్కొక్కవిషయమున వేర్వేఱురచయితలెట్లు తమతమ యభి ప్రాయముల వెల్లడించిరో యెఱుకపడును. ఎవని యభిరుచి యెట్టిదో, ఎవని శైలియెట్టిదో, ఎందేవిశేషములున్నవో, ఎందే దోసఁగులున్నవో మున్నగు నంశములు విదితమగును. ఈరీతి విమర్శనములు విస్తృతముగ వెలువడుచుండినచో నప్పుడు మనసాహిత్యము కేవలము మనోరంజకము మాత్రమేగాక విజ్ఞానవర్ధకమగును. ఇట్టి విమర్శనములు మనకు భావము లందును రచనయందును నూతనమార్గములఁ బ్రదర్శించుచుఁ బేలవము లగుచున విషయముల సాహిత్యమునకు జొరనీయకుండఁ జేయుఁగలవు,

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ఈరీతిగ విమర్శనాత్మకమయిన గ్రంథము లధికముగ వెలువడి నచో వానిని జనులు యత్యంతోపకారియగును. ఇట్టి సాహిత్యమేర్ప డినచో అనుచితవిమర్శన మార్గములు కట్టువడును. రాబోవు నైతిహా సికు లిట్టిగ్రంథముల కొక యితిహాసము నేర్పఱిచి సాహిత్యక్షేత్రమున వీనినొక శాఖలోఁ బరిగణించి యుపయోగము నందుదురు. సాహిత్యము పెంపొందవలయునన్నచో సిద్ధహస్తులయిన విమర్శకులు నిష్పక్షపాత మయిన దృష్టితో సత్యోత్తమరీతిని విమర్శించి గ్రంథములఁ బ్రకటించె దరుగాక.

చోడవంశము.

II

ఏఱువ తొండ్డయరాజు.

వఝ్ఝాది శ్రీరామచంద్రమూర్తి, ఎమ్ ఏ

క్రీస్తుశకము పదుమూఁడు, పదునాల్గు పదునేనవ శతాబ్దములలో, ఆంధ్రదేశపు మాండలికవంశములలో సూర్యవంశపుఁ జోడులమనియు, కరికాలాన్వయులమనియుఁ జెప్పుకొనినట్టి చోడవంశ మొకటియనియు, ఆవంశములోని ఏఱువ తొండ్డయరాజు శాసనముల ననుసరించి, అన్నదేవ చోడ, భక్తిరాజుల శాసనములలో నీయఁబడిన వంశావతారక్రమ మొక పురుషాంతరము ముందునకు జరిగినదనియు నా 'చోడవంశ'మను వ్యాస మున నిదివఱకు నిరూపించితిని[1].

పై చోడవంశమునకు మూల పురుషుఁడని యూహింపఁదగిన ఏఱువ తొండ్డయరాజుభార్య మైలమదేవి యొక్క ద్రాక్షారామశాస నము[2] ననుసరించి ఏఱువ తొండ్డయరాజు పశ్చిమచాళుక్యచక్రవర్తి ఆఱవ విక్రమాదిత్యుని సామంతుఁడని తెలియుచున్నది. ఆఱవవిక్రమాదిత్యుఁడు

1. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్త్రిక. సంపుటము ౨౯ పుట ౭౮,

2, S, I. Inscriptions Vol. IV No. 1216,

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

త్రిభువనమల్లదేవబిరుదాంకితుఁడు. ఇతనిసామంతుఁడగు ఏఱువ తొండ్డయ, సమధిగతపంచమహాశబ్దమహామణ్డలేశ్వర, వీరమాహేశ్వర కోడూరు పురవరేశ్వర సూర్యవంశోద్భవకులతిలక కాస్యపకరికాలాన్వయనామాది సమస్తప్రాశస్త్యసహిత శ్రీమన్మహామండలేశ్వర బిరుదాంచితుఁడు. మైలమదేవి శాసనము శక 1043 వ సంవత్సరమున (శ్రీమచ్చాలుక్య విక్రమసంవత్సరంబులు 46) చైత్రబహుళ అమావాస్య బుధవారము నాఁడు ద్రాక్షారామ భీమేశ్వరునికిఁ బెట్టిన అఖండదీపము కొఱకీయఁ బడినది.

ఏఱువ తొణ్డయ మహామణ్డలేశ్వరుఁడసి యుండుటచే శ్రీమ. త్రిభువన మల్లదేవరకు ముఖ్యసేనానాయకులలో నొకఁడుగాఁ గన్పించుచున్నాఁడు. వేంగీసామ్రాజ్యమును వశపఱుచుకొనదృఢసంకల్పముతో నున్న విక్రమాదిత్యునకు ఏఱువ తొణ్డయయొక్కయు, ఏఱువ భీముని యొక్కయు సహాయ మవసరమైయుండియుండును. మైలమదేవి శాసనము ననుసరించి శకవర్షంబులు 1043 లో ఏఱువ తొణ్డయ ద్రాక్షారామలో నున్నట్లు స్పష్టపడుచున్నది. ఆసమయముననే కోడూరులో చాళుక్యతైలపదేవుఁ డున్నట్లు శాసనాధార ముండుటచేతను* ఏఱువ తొణ్డయ కుమారుఁడుగా నిరూపింపఁబడిన ఏఱువ భీముని పరాక్రమ ముద్ఘాటింపఁబడిన చాటుపద్యములో ఏఱువ భీముఁడు

ఉ. పన్ని తురంగమంబునకుఁ బక్కెర వెట్టినవార్త చారుచే
 విన్న భయంబునం గలఁగి వేసట నాఁటనె చక్రగోట్టముల్
 మన్నియ పట్టణంబులును మక్కిన వేంగి కళింగలాదిగా
 నిన్నియు నొక్క పెట్టగసె నేఱువ భీమనృపాలుధాటికిన్.

అని యుండుటచేతను, ఏఱువ తొణ్డయ నాఱవ విక్రమాదిత్యునికి వేంగిరాజ్యమును జయించుటకు ఏఱువ భీమునితోకూడ పోయి శక

* Telingana Inscriptions.
 చాళుక్యశాసనములు 33

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

1043 నాఁటికి ద్రాక్షారామమువఱకు పోయెనని యూహింపవలనుపడు చున్నది.

వేఱొక విషయమువలనఁగూడ ఏఱువతొండ్డయ తన ప్రభుసేవలో నిమగ్నుఁడై, విక్రమాదిత్యునిపై నెదురుతిరిగి స్వాతంత్రింపఁ బూనిన సామంతులను శిక్షించుచుఁ దన ప్రాణము పోఁగొట్టుకొనినట్లు మనమూ హింపవచ్చును. వర్ధమానపురాధీశ్వరుఁడైన గోన గన్నయరడ్డిగారి రాజ్యరక్షకులైన విఠ్ఠలనాథభూనాథుఁడు, ఆదవని, తుంబుళము, మానువ మొదలగు దుర్గములు సాధించి శక 1217లో రాయచూరుదుర్గ నిర్మా ణము చేయుసందర్భమున నిచ్చిన శాసనములో గోన గన్నయరడ్డియొక్క బిరుదావళులలో "ఏఱువతొండ్డ గోధూమఘట్టన ఘరట్ట" అనిగలదు. రాయచూరు శాసనము ననుసరించి శక 1217 నాఁటికింకను గోన గన్నయ జీవించియున్నట్లగపడుచున్నది. అం దాతఁడు కాకతీయకటకసన్నాహుఁ డనియు, చోళజగజాళ వీరకాంతికాఱుఁడనియు, కోసగిమైలి తలగొండు గండఁడనియు, ఉప్పలసోముని తలగొండుగండఁడనియు, వందిభూపాలుని తలగొండుగండఁడనియు, అక్కినాయకుని తలగొండుగండఁడనియు, కందూరి కేశినాయనితలగొండుగండఁడనియు, ఆపాకభీమసిర్ధూమధాముండనియు, "ఏఱువతొండగోధూమఘట్టన ఘరట్టుఁడనియు, కోటపెర్మాడిరాయకంఠా భరణచూఱకాఱుండనియు, చోడోదయ పట్టసూత్రతురంగాపహారుం డనియు, రుద్రదేవ దక్షిణభుజదండుఁడనియు, మొదలుగాఁగల యనేక బిరుదావళులతో సభివర్ణింపఁబడెను.

ఈ గోన గన్నారెడ్డి రంగనాథరామాయణమును రచించిన గోన బుద్ధారెడ్డి తండ్రియగునేమో కొంచెము విచారింపవలసి యున్నది. ఉత్తరరామాయణమును ద్విపదగా రచియించిన కాచవిభుఁడును, పిన విఠ్ఠలభూపతియును తమగ్రంథములలోఁదమతాత గోన కోట గన్నక్షితీం

¶ ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్త్రిక సంపుట VI పుట 6.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ద్రుఁడనియు, తండ్రిబుద్ధరాజనియు వ్రాసియున్నారు. రాయచూరుశాసన మందలి విఠ్ఠలనాథుఁడును, ఉత్తరరామాయణగ్రంథకర్తయు నొకఁడే యని యూహించుకొనినచో గోన గన్నయరడ్డియు, గోన కోటగన్నతిక్కీంద్రుఁడును నొకరేయని భావింపవచ్చును.

గోన గన్నారెడ్డి బిరుదావళులలో 'కాకతీయ కటకసన్నాహుఁ' డనియు, 'రుద్రదేవ దక్షిణభుజదండుఁ' డనియు నుండుటచేత నతఁడు కాకతీయుల దండనాథులలో నొకఁడనియు, రుద్రునకో, రుద్రమకో, ప్రతాపరుద్రునకో ముఖ్యసేనానాయకుఁడనియు, తేటపడుచున్నది. రాయచూరుశాసనము క్రీ॥ శ॥ 1295 నాఁటిదగుటచేతను, ఆనాఁటికింకను గన్నయరడ్డి బ్రతికియున్న ట్లాశాసనమువలననే తెలియుచుండుటచేతను, క్రీ॥ శ॥ 1195 లో మరణించిన కాకతి రుద్రునకు 'దక్షిణభుజదండుఁ'డై యుండఁజాలఁడు. కాని నితఁడు రుద్రమదేవికో, ప్రతాపరుద్రునకో దండనాయకుఁడై యుండియుండును.

ఇతని బిరుదావళులలో నొకటియగు 'ఏఱువతోంట గోధూమ ఘట్టన ఘరట్ట' అనుదాని ననుసరించి మన కీతఁడు చోళవంశీయుఁడగు ఏఱువత్రొండ్డయను జయించినట్లు తెలియుచున్నది. కాని యీబిరుదము నీతని పూర్వులదికాని యీతనిది కాదు. ఏలయన క్రీ॥ శ॥ 1121 లో నున్న ఏఱువత్రొండ్డయను 174 సంవత్సరముల వెనుక 1295 లో నున్న గోన గన్నయ్య జయించుట సంభవముకాదు. కాకతిరుద్రుని కాలముననో రెండవప్రోలుని కాలముననో సామంతుఁడుగానుండియుండిన గన్నయ్య తండ్రితాతలలో నొకరు పశ్చిమచాళుక్య చక్రవర్తియధికారమును వేంగిలో స్థాపింపఁబూనిన ఏఱువత్రొండ్డయను జయించియుందురు. లేనిచో, గోనగన్నయ బిరుదావళులలో ఏఱువతోంట గోధూమఘట్టన ఘరట్టయని యుండియుండుట, సంభవింపదు. ఏఱువతోంటని మరణము, ఆఱవ విక్రమాదిత్యుని మరణానంతర మాంధ్రదేశములో జరిగిన సామంతమాండలికుల స్వతంత్రరాజ్యస్థాపనా ప్రయత్నఫలితమై యుండవచ్చు.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ఇది యీ సీసమాలికయందలి యితివృత్తము. ఇందు వర్ణింపఁబడిన యుద్ధ మెచ్చట నేకాలమున నడిచెనో, ఇందు పేర్కొనఁబడిన స్థలము లెచ్చటివో, పురుషులెవ్వరో, వా రేకారణమునఁ బోట్లాడిరో కనుఁగొన వలసి యున్నది.

యుద్ధకారణము.

క్రీ. శ ౧౬౫౦ వ సంవత్సరముతో విజయనగర సామ్రాజ్య మంతరించినది. రాయ రాజ్యమును తురకలు పంచుకొనిరి. తూర్పు భాగమును గోల్కొండసుల్తాను స్వాధీనపఱచుకొనెను. పశ్చిమ భాగమును బిజాపుర సుల్తాను గైవసముఁ గావించుకొనెను. ఈ రెండు తురక రాజ్యములకును నడిమియెల్ల దక్షిణమున చదరంగపట్టణమునుండి యుత్తరమున గుంటూరువఱకును వ్యాపించియుండెను. ఇప్పటి గుంటూరు కడప నెల్లూరు చిత్తూరు చెంగల్పట్టు జిల్లాలును, కర్నూలుజిల్లాలోని నంది యాలపట్టణమునకుఁ బూర్వభాగమునందలి తాలూకాలును అనంతపురము జిల్లా పూర్వభాగమును ఉత్తర ఆర్కాడు జిల్లాలోని విశేష భాగమును గోల్కొండ సుల్తానుకుఁ జెల్లుచుండెను. దీనికిఁ బశ్చిమదక్షిణములనున్న రాజ్యమంతయును బిజాపురపు రాజ్యములోనికి నణఁకువ యైయుండెను. ఇట్లీ తురక రాజులు రాయరాజ్యమును బంచుకొన్నను పొందుకుదరక నొండొరులతో వారు సర్వదా పోట్లాడుచుండిరి. తత్కారణమున కర్ణాటకమున బిజాపుర గోల్కొండ పాదుశాహుల ప్రతినిధులెల్లప్పుడును గయ్యమునకుఁ గాలుద్రవ్వుచుండిరి. ఈసీసమాలిక యందు వర్ణింపఁబడిన యుద్ధము పై కారణమువల్లఁ బొడమినదే

ఇందు పేర్కొనఁబడిన నబాబు ఖాన్ ఖానులు గోల్కొండ బిజాపుర పాచ్చావుల ప్రతినిధులు. నవాబని చెప్పఁబడినాతఁడు సుప్రసిద్ధుఁడైన మీర్ జుమ్లా. అతఁడు గోల్కొండసుల్తానుగారి ప్రతినిధి. అతని సంపూర్ణనామము నబాబు సయ్యదు హాసన్ మహమ్మదు మీర్ జుమ్లా.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ఖాన్‌ఖానుఁడు విజాపురమువారి ప్రతినిధి. ఖాన్‌ఖాన నునది యాతని బిరుదు. ఖాన్ మహమ్మ దాతని నామధేయము. ఇరువురును బ్రచండ సేనానులు. కర్ణాటకమును యావత్తును దన స్వాధీనమునందుంచుకొన వలయునను నాశ యిరువురకును గలదు. గోల్కొండ విజాపురసుల్తాను లొండొరులతోఁ గావించుకొన్న యొడంబడికప్రకారము గండికోట దుర్గ మునకుఁబశ్చిమముననున్న రాజ్యము విజాపురమునకుఁ జేరవలసియున్నను, ఆసంధి షరతులను సరకుఁగొనక మీర్‌జుమ్లా గుత్తిదుర్గము నాక్రమించు కొనెను. ఖాన్‌ఖానుఁడా జోరావరిని సహింపక గండికోటపై నెత్తి పోయి ముట్టడివేసెను. అంతేకాదు గోలకొండపాదుశాహగారికి దక్షిణ దేశమందుఁ జెల్లుచుండిన దేశమును దుర్గములను నాక్రమింపవలసినదని చెంజిదుర్గాధ్యక్షుఁడగు నంబారుఖానునకు ఉత్తరువంపెను. అంబారు ఖానుఁడు ఖాన్‌ఖానునాజ్ఞ మేరకుఁ దనక్రింది సర్దారులను గూర్చుకొని గోలకొండవారి దుర్గములపై నెత్తిచని మటముకోట మొదలగువానిని స్వాధీనపఱచుకొనెను.

గోలకొండ రాజ్యమప్పుడు చెంజిదుర్గప్రాంతమువఱకు వ్యాపించియుండెను. ఇచ్చట ననేకులు హిందూనాయకులును పాళెగాండ్రును సుల్తానునకు లొంగి కప్పముకట్టుచుఁ బెక్కుసీమలను దుర్గములను నేలుచుండిరి. వెంకటగిరి ముఖాసాదారులగు వెలుగోటివారును కాళహస్తి జాగీరుదారులగు దామెరలవారును చెంజి పరిసరప్రదేశములపైఁ బ్రభుత్వము నల్పుచుండిరి. మధురాంతకము, కరుగుడిపాళెములు వెలుగోటి యాచమనాయునికిని కంచి, పూనమల్లి, దేసూరు, మటము మొదలయిన కోటలు దామెరల వెంకటప్పనాయునికిని జెందియుండెను. అతని యనుచరుఁడగు పేట కృష్ణారెడ్డి దేసూరి కోట నేలుచుండెను.

ఖాన్ ఖానుని యాజ్ఞ మేరకు నంబారుఖానుఁడును నతని సర్దారులును మొదట మటముకోట నాక్రమించిరి. ఇది చెంజిదుర్గసమీపమున

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

నిప్పటి యుత్తరఆర్కాటుజిల్లాలోనికి సణఁకువమైన వందవాసితాలూకా యందున్నది. తత్సమీపమునసున్న కొన్ని కోటలను వశపఱచుకొని చెంగల్పట్టజిల్లాయం దంతర్గతమైన కరుగుఁడిపాళెము, కంచి మొదలగు స్థలములను గొనుటకై తూర్పుముఖముగ నడచిరి. మార్గమున నయ్యావారిపురమును గాల్చిరి. ఇది యిప్పటి కాంచీపురము తాలూకాలోని యయ్యంపేఁట యగునేమో? అచ్చటి ప్రజలు తాళజాలక దేశత్యాగము చేసిరి. కడపట కంచిపైఁ బడిరి. ఇంతవఱకును వారి కపజయము లేదు. కాని యకస్మాత్తుగ వెనుకనుండి వారికిఁ బిడుగువంటిదెబ్బతగిలెను. అంతట వా రచటినుండి మరలవలసివచ్చెను.

చెంజిప్రాంతమున పైఁ బేర్కొనఁబడిన మటముకోట కనతిదూరమున దేసూరుదుర్గము గలదు. ఇది బహుబలిష్ఠమైనది. దీనికి 'చెంజిహృదయభీకర' మను బిరుదు గలదు. దేసూరిప్రభువగు పేఁట కృష్ణారెడ్డి, దామెరల వెంకటప్పనాయని కాప్తానుచరుఁడు. తనదేశముపైఁబడి యాబారుఖానునిదండు నాశనము సేయుటఁగని కోపించి వెంకటప్పనాయని సోదరుఁ డగు సంకప్పనాయకుఁడు (ఇతఁడే ఉషాపరిణయకావ్యకర్త) కృష్ణారెడ్డిని బురికొల్పి బిజాపురివారి భూములను గోటలను బాడుసేయుమని యాజ్ఞనిచ్చెను. అతఁడు మొదట మటముకోటను గొని యచటికాఁపున్న బిజాపురపుసర్దారుఁడగు దుర్గోజిని సంహరించి యటువెనుక మధురాంతకముపై నడచెను. కడపట చెంజిని ముట్టడించి పేఁటలను గాల్చి కోటలగ్గలకెక్కి చూఱఁగొనెను.

ఈ సీసమాలికయందు వర్ణింపఁబడిన విషయము మఱియేగ్రంథమునందును గానరాదు. కృష్ణారెడ్డిని సంబోధించు నీసీసమాలిక యాతనికాలముననె రచియింపఁబడెననుట నిశ్చయము. కావున నిది సమకాలికగ్రంథము. చరిత్రరచయితలకు నిది యత్యంతోపయుక్తమగుచున్నది.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

సీసమాలిక.

సీ. శ్రీవిష్ణుదేవుని శ్రీపాదమునఁబుట్టి
గంగకు సైదోడసంగఁ బ్రబలు
పంట వంశాగ్రగణి పరమపావనుఁడైన
వేఁటయల్లన్నకుఁ బ్రియతనూజు
లయ్యన్న నీవును నలఘుఁడౌ పేరప
నాగన గంగభూనాయకుండు
రంగభూపాలుండు రణవీరగాండివి
సౌందర్యవంతులు సరసనిధులు
కలిగితి రయ్యారె! ఘనబలాఢ్యులు మీరు
వసుధ నార్గురు చక్రవర్తు లనఁగ
మిముఁ బెంచె హర్షాన మీమేనమామ దే
వారెడ్డి చెన్నభూవరుఁడు వాసి
వన్నెగా మిము రాయ మన్నీలు దొరలును
రాజులు గొనియాడ తేజముగను
నీసోదరులలోన నెఱయోధ నాగన్న
రణవిక్రమార్క వీరప్రతాప
శాలి నిశ్చలవృత్తి శాత్రవబలములు
దలఁక పైకొని రాతుతండములను *
గవయు తద్వైరి సంఘము నందఱిని దన
కరఖడ్గధారచే నఱికి నఱికి ౧౦
చెంజిపురిబయళ్ల సింహాలంఘనవృత్తి
దేవతల్ దెచ్చిన దివ్యరథము
రహి నెక్కి చేరె వీరస్వర్గ మచ్చోట
తదనంతరంబున హదులు మెఱసి
తక్కనరిపుల నీతమ్ముఁడు గంగన్న
నిలిచి ఖడ్గాఖడ్గి నీటణంగ

* బలములు లయశత్రు రాతుతండములను 15-4-8 P 113/19.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ద్రుంచెను రణఘాత లంచితంబుగఁ దన
మేనికి భూషణ మిశ్ర మమర
నీకొంతయును ముద్దు నీటుగాఁ జూపుచు
పౌరుషఖ్యాతిచే వఱఁఢఁగిల్లు
గంగన్న రంగప్ప కదనహంవీరులు
భక్తితో నినుఁగొల్వఁ బ్రౌఢిమెఱసి *
శ్రీమంతుఁడై నట్టి హేమాద్రిదాన చిం
తామణి భోగసుత్రాముఁ డబ్ధి
గాంభీర్యగుణశాలి కనకకర్పూరవ
సంతరాయఁడు సత్యసంధుఁ డుచితుఁ
డంగనాజనమోహనాకారరూపపాం
చాలుఁడు రాజవేశ్యాభుజంగు
జగనొబ్బ గండనిశ్చలవీరనారాయ
ణాంకసద్బిరుదాంకుఁ డమితకీర్తి ౨౦
రేఖాప్రతాపధురీణుండు పంటవం
శాగ్రణి నిశ్శంకుఁ డర్జునాంశఁ
జెలువుగా విలసిల్లెఁ జెంజిదుర్గానకు
హృదయభీకర మహాబిరుదమైన
దేసూరికోటలో వాసివన్నె ఘటిల్ల
బంధువుల్ దొరలును బరిజనంబు
తోనుండె నన మహాఃవీంద్రులు మెచ్చి
రయ్యారె! సకల దిగంతరముల
అంతలో ఖాఁ ఖానుఁ డాగ్రహించి నబాబు
మీఁద దండెత్తి హమికను గండి
కోట ముట్టడి వేసికొని రోషచిత్తుఁడై
యక్కడి ఘడికోట లాక్రమించు

* నెంతనీటు మెరయ ప్రౌఢిమెరసి,

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

మని కాగితం బంప నంబారుఖానుండు
　　అది చదువుక [తాను] హనులు మెఱసి
బల్లిదుండగు మురార్జల్లిని బాలోజి
　　యహిపతిరాయ శూరాగ్రగణ్యు
బాజఖానుని [బల] వంతు మహమ్మద
　　రఖాను మత్తు కైరాతఖానుఁ *
బేరు పేరులఁ బిల్చి.........
　　గడిసీమ లన్నియుఁ గట్టు డనుచు　　30
సెలవుపెట్టినవారు బలువిడి నేతెంచి
　　యతివేగ మటముకో టాక్రమించి
క్రూరుఁడైనట్టి దుర్గోజి పండితులను
　　నిర్భయు నచట ఠాణెంబు వెట్టి
అలకోట తెల్నాటికో? టాదిగాఁగల
　　కోటలన్నియుఁ గట్టకొని.........
ముట్టడిసేయను మొనగాండ్లఁ గైచేసి
　　దాదారరానను థాణె ముంచి
కంచి చెంగల్పట్టు కరుగుడిపాలె
　　............మాక్రమింపఁదలఁచి
అలమురార్జల్లియు నత్యుగ్రుఁ† బాలోజి
　　యహిపతిరాయఁడు నయ్యవారి
పురము పేటలు గాల్చి పొలుపుగాఁ గంచిపై
　　జగడమిచ్చిరి ప్రజల్ పగిలిపాఱ
అంతట కంచి రే నెంతయు ముట్టడి
　　దా కినచో నీవు డాక మెఱసి
నిను సంతరించిన నృపమణి దామెర
　　వెంకటేంద్రుని రాజ్యవిభవమెల్ల

*బాజఖానుని వంతుడైన మహమ్మదరఖాను దుర్మత్తుడైన కైరాతఖాను. †ఉగ్రోగ్రు.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

నుద్ధరింపఁదలంచి యుద్ధసన్నాహమై
దామెర యంకభూధవునియాన[1] ౪౦

పినతండ్రియైనట్టి పెదకృష్ణవిభుని నీ
యల్లు...............

శూరుఁడైనట్టి దేవారెడ్డి పెద్దన
(ధీరులౌ) దొరల దేసూర నునిచి[2]

మధురాంతకపుగోత్ర మన్నెసింహంబుపైఁ
(గూచి సేయుంచి) గగ్గోలుగాను

అళ్కుబెళ్కును లేక యత్యంతఘోరమై
బహువాద్యఘోషముల్ పరిఢవిల్ల

బట్లు నీబిరుదు లేర్పాటుగాఁ బొగడంగ
కటికవారలు చేరి కలటు (?) సేయ

నెఱయోధులగు రెడ్డిదొరల రాజుల మంచి
కైజీతపొంటరికాండ్ల వీర

భటుల హెచ్చైన తుపాకుల చేరువ[3]
కాండ్లఁ గూర్చుక భయంకరనిరూఢిఁ

గదిసి పురంబుల గాల్చునాఁ డుగ్రుని
ధాకతో మటము కోటకును జేరి

కదిసి లగ్గల కెక్కి కరఖడ్గధారచే
బిరుదు రాహుత్తుల పించ మార్చి

గబ్బిగరీబుల కంఠనాళంబులఁ
గటికటుక్కునఁ దెగ నఱకి నఱకి ౫౦

1. అపుడు దామెర యక్క భూవిభు ననుమతిగైకొని
2. అత్యంతరణశూరుడైన దేవారెడ్డి
పెద్దనదొరల దేసూరనునిచి
3. భటుల హెచ్చైనట్టిగురి తుపాకులచెరువ

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

నిండుసిలేదార్ల బొండుగ ల్దెగటార్చి
నీపైన రిపువతాణీలఁ గొట్టి[1]
కపటగరీబులగర్వంబు లణఁగించి
వీఁక మరాటీల పేరణంచి
యబిసికనీజుల[2] యంగము ల్దెగటార్చి
దళకర్త దుర్గోజిగళము ద్రుంచి
నెత్తురు మాంసంబు మెత్తని క్రొవ్వును
రణభూతభేతాళరాజి కపుడు
విందు గావించ చహో! వీరలక్ష్మి నిజెంది
దయవచ్చి ధర్మదారయును వేగఁ
బట్టించి యంతటఁ బటువిజృంభణశీవిఁ
దనరుచుఁ గీర్తి ప్రతాప మెలయ[3]
నతని డాలుడమాము లతని తేజీలను
నతని వస్తువ్రాత మంత (వట్టుఁ)
గైకొని చెంజిలోఁగల పేట లన్నియు
లక్ష్మీపురము మొదలయిన వన్ని
గాల్పించి చెంజి లగ్గల కెక్కవలెనని
పొడవైన నిచ్చెనల్ పొంకపఱచి
బలుఫిరంగీబండ్లు బాణాలమోపులు
మందుతిత్తులు చాల నందగించి   ౬౦
అల చెంజిలోపలఁగల మల్కిమొల్కల
రకమైన ప్రజల హేరాళముగను
ముక్కులు గోయింప నుక్కుచిప్పలు చాల
చేయించి నీపరిసేవకులను
విడిచి చెంజీపురి వీథివీథుల... ...
రాతివాకిట[4] మేల్గురాల హెచ్చు
విడిపించె నాతతహృద్వీథి... ...
దీనుఁడై యాబాయఖానుఁ డుండె

1. రాతులనుగొట్టి 2. కణోజేల. 3. ప్రతాపంబువెలయ. 4. వాకిట.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

అంతట బాలోజియహిపతిరాయఁడు
యలమురార్జలి మొదలయిన దొడ్డ
సరదారులందఱు... ... ...
... ...
అదె వచ్చె పేట కృష్ణార్జునం డంచును
వెఱచువారును పూరిఁ గఱచువారు
నై విరిగి (గ్గి ?) పోయిరి యలసరదారులు
నీయుద్ధ మిలను వర్ణింపఁ దరమె
యీవార్త విని నిను నేలు దామెర వెంక
టోర్వీవరుఁడు ... ...
... ...
... ... నీకను జన్మఁడెన ౨౦
... ...
... ... రంగప్పఁదోడ్కొని రాజసమున
(పొడగని పించినీపడసిన గెల్పునా
యనివాడ దెల్పఁగా విని నబాబు
శాబసహో ! (నీదు) శౌర్యం బనుచు మెచ్చి
పంపె (ననీకు) వైభవముగాను
జోకతో నిచ్చ మేల్కొకసుతాలీలు
చౌకట్లు చాల్నగ ల్పమ్మదమున) ౨౪
గీ. ... ...డారడ్డి మన్నీలలోన
కదనహంవీర పేఁటెల్ల ఘనకుమార
కృష్ణభూపాలచంద్ర ! సత్కీర్తిసాంద్ర !
ధరణి వర్ధిల్లు మాచంద్రతారకముగ. ౨౮

కుండలీకరణము చేయఁబడిన పంక్తులు సంస్కరింపఁబడినవి. అవి మాతృకయందిట్లు గాన్పించుచున్నవి.

"బాబుపొడగనిపించి నీవుగెల్చిన గెల్పులు నాయని వారుదెల్పగావిని నబాబు జోకతోనిచ్చమేల్కొక తెలిమి శాబాసహో శౌర్యంబయ్యారె యనుచు మెచ్చిపంపె వైభవముగాను సుతాలీలు చౌకటులు చాల్నగలు చన్మానముగను "

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

గవలానామితి రేఫలోపే మస్యగత్వే శేషాదేశస్యేతి ఆదేశస్య ద్విత్వే 'అగ్గ' ఇతిస్థితే 'వర్ణలోపాగమాశ్చేతి బహావ స్సంతి తద్భవే" ఇత్యత్వే... ...ప్రాప్తయోః అగ్గువ ఇతిస్థితం. ఇతితద్భవప్రక్రియా సర్వం సమాప్తం.

29. ఆంధ్రకౌముది 16

గణపవరపు వేంకటకవి విరచితము. ఈతఁడు రచియించిన 'లక్షణశిరోమణి' యను నుద్గ్రంథములోని మూఁడవ యుల్లాసమే యీ ఆంధ్రకౌముది. ఈప్రతిలో 'చింతామణి'మున్నగునవిగలవు* వ్రాఁతమంచి ది.తప్పులంతగ లేవు. గ్రంథపాతము లేదు. పత్రములుమంచిస్థితిలోనున్నవి.

ప్రారంభము :—

క. శ్రీభామానర్మోక్తి క
   ళాభవ నిజమందహాస భాగధగశ్రీ
   శోభిత శుభతత్కుచకుం
   భాభోగకలాస వేంకటాచలవాసా.

అవధరింపుము :—

సీసమాలిక :—

సీ. శ్రీకరమ్మగను సంస్కృతమునఁదను ప్రాకృ
      తమునకుఁగల లక్షణములు చెప్పె
   తెచ్చుఁగున నానావిధమ్మైన లక్షణముఁ జేయ,
      రాకున్కియదియు నేరమ్మ గాదు
   తొల్లిటి సుకవుల కెల్లను ననుధన్యుఁ
      గావించు తలఁపింతె కాని యనుచు
   కుకవిజనాజ్ఞాన ఘోరాంధతమసము
      పోఁగొట్టఁగల్గుఁ గౌముదివిధాన...

---

*చూ. ప. పు. భాం. మూఁడవభాగము వ్యాకరణగ్రంథములు. పు 1-8 సంపు

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ప్రబంధరాజ వేంకటేశ్వర విలాసమును రచియించిన కవియాతఁడే.

ఈ కౌముది పరిషత్తునందు ముద్రితమయినది. విశేషము లట సరయునది.

30. ఆంధ్రకౌముది 31.

పరిషత్పుస్తక భాండాగారము మూఁడవభాగమున 6-8పుటలలో నీప్రతినిగూర్చి విపులముగ వ్రాయఁబడినది. అందలి మూఁడవయుల్లాస మేయిది. కాననటఁ జూచునది.

31. ఆంధ్రకౌముది 133.

సంస్కృతముతోడను, తెలుఁగుతోడను గూడినది. 17 పత్రములుగలది. వ్రాఁత బాగుగ లేదు. తప్పులంతగ లేవు. వ్రాయసగానిపేరుగాని, కవిపేరుగాని తెలియరాదు. సూత్రములు వృత్తి సంస్కృతభాషను, ఉదాహరణములు తెలుఁగునను వ్రాయఁబడినవి. పత్రములు శిథిలములు-క్రిమిదష్టములును.

గ్రంథారంభము:—

శ్లో. శ్రీమచ్ఛంకర మానమ్య నారాయణమునిం గురుం
కుర్మశ్శృత్స? తా మాంధ్రకౌముదీం జ్ఞానసిద్ధయే
ఆదావర్ణవివేకః. అః ప్రీతింతనుతే నిషేదురయా......నబ్రూతే
యభ-మాకారః. ఆకారోహర్షం. క్రోవిద-క్రోధాదివాచకోన
చేత్. ఇకారాది చతుష్కం తుష్టిమనోరథమూలం భవేత్.

ఇందు-వర్ణశుభాశుభవిచారము గణశుభాశుభఫలవివేకము. రేఫ రకారనిర్ణయము, యతిప్రాస ప్రకరణములును గలవు.

తుదిభాగము.

అథద్విప్రాసః:—

స్థానే ద్వివర్ణా చరణ చరణయోః
నియమేషు యథాపూర్వా ద్వా వర్ణా స్థాచేత్ స......

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

అథబిందుప్రాసః:—

నియమవర్ణపూర్ణబిందుః స్యాత్. పద్యస్య యథాపూర్వక్రమేణ నియమస్థితో వర్ణః పూర్ణబిందుశ్చేత్తో సోఽపి బింధుప్రాసః. ఇతిప్రాసప్రకరణం సంపూర్ణం.

తుదిని రెండుపత్రములలో గొన్ని స్తోత్రశ్లోకములు గలవు.

32. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి - సంస్కృతవ్యాఖ్యానము.

ఇందు 46 పత్రములు గలవు. వ్రాత బాగుగనే యున్నది. తప్పులంతగ లేవు. పత్రము లటనట క్రిమిదష్టము లయినను మంచి స్థితిలో నున్నవి. వ్రాయసగానిపేరు తెలియరాదు. తొలుత 5 పత్రములు చింతామణి కారికలును, ఆవెనుక 34 పత్రములు చింతామణి కారికలకు సంస్కృతవ్యాఖ్యానమును, పిమ్మట 8 పత్రములు వివిధవిషయములును గలవు. టీక రచియించినవారెవరో సరిగా దెలియవచ్చుట లేదు. తుదినిమాత్రము "బాలసరస్వతీయ టీకాసహితాంధ్రశబ్దచింతామణి స్సమాప్తః" అని కలదు. ఇంతమాత్రమున నిది బాలసరస్వతి రచియించిన టీకయనుటకు వలనుపడకున్నది. ఏలయన ప్రారంభమున అప్పకవినిగూడ నీతఁడు స్తుతించినాఁడు. కావున దరువాతివా రెవరో యీటీకను రచించి బాలసరస్వతి రచియించినట్లు దెలుపుటకై తుదినిట్లు వ్రాసినారేమో? కాని యుదాహరణములు, విషయమును ముద్రిత బాలసరస్వతీయమునకు జాలవఱకు సరిపడియున్నవి. విమర్శకు లిందలి యథార్థమును నిర్ణయించెదరుగాక.

ప్రారంభము:—

నమస్కృత్యాప్పకాఖ్యార్య మథర్వణవిపశ్చితమ్
తథైవాప్పకవిం చాంధ్రసూత్రవ్యాఖ్యా విరచ్యతే.

విశ్వేతి-కవయతీతి కవిః తస్యకర్మ కావ్యం. పంకజాదివత్ యోగరూఢత్వాద్రస సోల్లసిత-శబ్దార్థాత్మకమేవ న కర్మమాత్రమ్. తత్కావ్యం విశ్వశ్రేయః ప్రపంచశ్రేయస్కరం భవతి. సారోపలక్షణయా అవ్యభి

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

చారేణ కార్యనిష్పాదకత్వం ధ్వనితమ్. ఏతేన సకలజనానాం ధర్మాద్యఖిలపురుషార్థప్రదమితి తాత్పర్యమ్.

తుదిభాగము:—

అత్వాదీతి:—తత్సమానామివ తత్సమక్రియాణామివ దేశ్యానాం క్రియాపదానాంచ అత్వాదికార్యం స్యాత్. వ్యతిరేకాదా భావినీత్యాది సూత్రేణ విహితాకారాదికార్యాణి తత్సమక్రియాణామివ దేశ్యక్రియాణామపి భవన్తీత్యర్థః. ఉదాహరణం తత్ర తత్రోక్తమ్. పురుషేషు, వర్తమానార్థప్రభృత్యర్థేషుచ, ఏకవచనప్రభృతివచనేషుచ వర్ణాగమో విశేషతయా భవతీత్యన్వయః. యథా:—ఉన్నాఁడు, రాఁడు, రావించె, కాఁచె, కావఁడు, పోమె, పోతివి, పంపె, చనిమె, చనితివి, వినిమె, వింటె, అయితిని, కాఁడు, కమ్మ, కావించె, చూచున్, చూడఁడు, ఇత్యాదయః.

పిమ్మట గోమూత్రికాబంధము మున్నగునవి చిత్రములతోపాటు చిత్రింపఁబడినవి.

33. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి-తెలుఁగుటీక.

ఇది 28 పుటలుగల కొండపల్లి పీచుకాగితపుప్రతి. శ్రీమహారాజావారు పరిషత్తునకొసఁగినది. వ్రాఁతతీరు బాగుగనేయున్నది. తప్పులంతగ లేవు. టీకవ్రాసినవారెవరో తెలియదు. వ్రాయసగానిపేరు తెలియరాదు. పత్రముల తుదలు తునిఁగిపోయినవి. తొలుత నాలుగుపుటలు లేవు. 'యరలవసహాళం తు హల్వర్గః' అనుసూత్రము టీకతో నారంభమయినది. అదిమొదలు అజంతపరిచ్ఛేదమునందలి 'టాదిష్ భక్త్వాద్యేకే' అనుసూత్రము టీక తుదివఱకు నింతవ్రాయఁబడినది.

ఆరంభము:—

హల్వర్గః-హల్=హల్లుల యొక్క, వర్గః=సముదాయము. అనఁగా దేశ్యతద్భవాత్మకమయిన యీ యాంధ్రభాషయందుఁగల ముప్పదియాఱువర్ణంబులలో హ్రస్వదీర్ఘభేదమువలన రెండువిధములయిన-అ,

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ఇ, ఉ, ఎ, ఒ, లును, ఐకారౌకారములును, పూర్ణఖండబిందువులును, ఈపదునాలుగచ్చులు దంత్యతాలవ్యభేదమువలన రెండు విధములయిన చకారజకారములును, కగటడణ తదన పబమ యరలవ సహాళములును నీయిరువదిరెండు హల్లులని తాత్పర్యము.

తుదిభాగము:—

టాదిః విభక్తౌ నిర్నేత్యేకే-టాదిః విభక్తౌ=తృతీయైకవచనము, ఆది= మొదలుగాఁగల విభక్తౌ=విభక్తి పరమగుచుండఁగా నిః=న్యాగమము, నేతి=లేదని, ఏకే=కొందఱు. అనఁగా-టాదివిభక్తిపరంబగునపుడు న్యాగమంబు లేదని కొందఱందురని తాత్పర్యము. రాముచేతన్-రాముకొఱకున్ ఇత్యాదులు.

34. హరికారికావళి 4678.

శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారిచే రచింపఁబడినది. ఇందు 54 పత్రములు గలవు. క్రమముగ-10 పత్రములు హరికారికావళి, 34 పత్రములు ఆంధ్రశబ్దచింతామణివృత్తిజ్యోత్స్న-10 పత్రములు హరిమీడే స్తవమును గలవు.

కారికావళిప్రారంభము.—

పరిభాషాప్రకరణము.

శ్లో. సిద్ధి స్స్యాత్ప్రాకృత శబ్దానాం భవేత్పంచాశదక్షరైః

ద్విధాక ఏదోఽనుస్వారో విసర్గ ష్షోడశ స్వరాః. ౧

స్పర్శా అంతస్థ్లోష్మాణ శ్చతుస్త్రింశ ద్ధల స్స్మృతాః

ప్రాకృతానాంచ సిద్ధిస్స్యాత్ తే చత్వారింశదక్షరైః. ౨

ఈరీతి కారికలు 226 గలవు.

ఇందలి పరిచ్ఛేదములు.—

1. పరిభాషా 2. సంజ్ఞా 3. సంధి 4. అజంత 5. హలన్త 6. ఆచ్ఛిక 7. కారక 8 సమాస 9. తద్ధిత 10 క్రియా 11. కృదంత 12. ప్రకీర్ణపరిచ్ఛేదములను నివి.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

తుదిభాగము.—

శ్లో. యవలా లఘవోఽలఘవ స్సున్నహ్యాంతి నకా తథా లరో రేఫః
అన్యే విశేషవిషయా శ్చార్యవ్యవహారసరణితో జ్ఞేయాః.

ఇతి ప్రకీర్ణ పరిచ్ఛేదః.

ఆంధ్రశబ్దచింతామణి వృత్తిజ్యోత్స్న.

కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు కారికావళిని దాము రచించినట్లు దెలుపలేను గాని యీ చింతామణి వృత్తిజ్యోత్స్నను దాము రచియించినట్లు దెలుపుచు గ్రంథారంభమున శ్లోకముల రచియించినారు కారికలు మాత్రము వెనుకఁదెలిపినవియే. టీక సంస్కృతభాషను, ఉదాహరణములు తెలుఁగుభాషను గూర్పఁబడినవి.

ఆరంభము:—

౧ శ్రీసతీస్తన శైలాగ్రవాస ప్రత్యగ్రవాదం
కంచన ద్విజరాజాఙ్కం కమలాశ్రిత మాశ్రయే

౨. శ్రీమత్కదంబవర్యస్థిరలసదైశ్వర్యయుక్తి రజయత్,
ఆనగాలగోత్రధర్మా స్ఫుటిత శ్రీకాళహస్తి ధరణీశః.

3. శ్రీమద్వరదామరకుల కులధామాదరరామ సూక్తిశ స్సోఽహం
సుమతి ర్వృత్తి ర్నాన్నసూత్రాణాం కృష్ణమూర్తి రాహకుర్వే.

౪. అతులా మత్కృతి స్నేయ మభ్రాంతవినుతాకృతిః
దిగంతవ్యాపినీ జ్యోత్స్నా ధినోతు రసికావళిం.

౫. మాత్సర్యమలిన వృత్తీ నతాన్సర్య మదీయకృతి రియం వృత్తిజ్యోత్స్నా. లోకానివ సవివేకాన్ లోకా నిహ రంజయతి చకోరాన్వా.

౬. జయతిసకలవిద్యాజన్మభూమి ర్జగత్యాం
జనితసరసచేత స్సంప్రతో పాద్యభాషా
తదనుసరణ లీలాదత్త వీక్షామనీషా
తరళయతిచ శీర్షం తావదే వాంధ్రభాషా.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

౭. శ్రీరామాయణభారతాది వచనోదారార్థ వల్మీకభూ
పారాశర్యముఖాన్ప్రణమ్య కవితాధారా నిదానీంతనాన్
ధీరానన్తరమిత్రపాత్రపదవీదూరా నతీవాదరా
దారాధ్య ప్రకృతార్థసార్థఘటనాచారాయ సమ్యగ్యతే.

౮. యే కేచన ప్రకృతిమత్సరిణో మదీయ
గ్రంథం సందర్భమపి సంప్రతి దూషయన్తి
బుధ్వాపి సాధ్వితరమితి స్థితిమత్యజన్త
స్తే౽పీహ భూతకవితుల్యతయా ప్రణమ్యాః.

తుదిభాగము:—

శ్లో. సర్వత్ర సద్రుతః క్త్వార్థే వ్యతిరేకేతు వాభవేత్
ఉత్తరస్య కొనే ర్ధాతోః క్కంబుధాః కేచిదూచిరే.

వృ. ఇక్కర్జమొఱరించి యేగుము. రొక్కమిచ్చి వెడలుము. ఓర్వ కనుండె. ఓర్వకుండె ఊఱడక నడవిలో వేటాడె. గబ్బిమరుఁ డానఁబెట్టక గొబ్బునపైఁబడును. తమ్ములఁదీసుక వచ్చితి. పక్షే-ఆనఁబెట్టుకొని, తమ్ము లఁదీసికొని ఇత్యాది.

శ్లో. యవలా లఘవో౽లఘవ స్స్నిహ్యంతి న లా తథాలరో రేఫః
అన్యే విశేషవిషయా శ్చార్యవ్యవహార సరణితో జ్ఞేయాః.

ఇతిప్రకీర్ణ పరిచ్ఛేదః.

శ్లో. శిష్టాన్వవాయజలనిధిజనితశ్రీకృష్ణమూర్తి కృతిచంద్రః
వ్యతనోద్విద్వచ్చేతఃకువలయసంమోద దాయినీం జ్యోత్స్నాం.

శ్రీలలితార్పితాభవతు.

శ్రీకృష్ణమూర్తి రచితా వృత్తి రియం నన్ననార్య సూత్రాణాం
జ్యోత్స్నా సతతం వసతా దాచంద్రార్కం కవీంద్రరసనాసు

"నలనామసంవత్సర వైశాఖ శు ౩ శుక్రవారం మర్ల సూరయ్యా"
అని తుదినిగలదు.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

35. హరికారికావళి-ఆంధ్రశబ్దచింతామణి వృత్తిజ్యోత్స్న 49.

పై మాతృక కిది పుత్త్రిక. 41 పుటలుగల కాగితపుప్రతి. క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారిచే వ్రాయఁబడినది. వ్రాఁత చక్కనిది.

36. కావ్యాలంకారచూడామణి. 75.

విన్నకోట పెద్దనకవి విరచితము. ఇది 76 పత్త్రములుగలది. వ్రాఁతమంచిదిగాదు. తప్పులుమెండు. లిపి కన్నడమోడీనున్నది. వ్రాయసగాని పేరు గానరాదు. తొలిపత్త్రము లేదు.

గ్రంథారంభము:—

అభ్యుదయపరంపరల కకంపితస్థితి నావహిల్లునట్లుగా మద్విచార చనీయంబగు కావ్యాలంకారచూడామణియను నలంకార లక్షణంబునకు ప్రథమావతరణం బెట్టిదనిన.

ఇది మొదలుగఁ దొమ్మిదవయాశ్వాసము తుదివఱకు నిందు వ్రాయఁబడినది.

తుదిభాగము—తరళ.

బిరుదమిత్త్రుఁడు భిన్నశత్త్రుఁడు పేంద్రపుత్త్రుఁడు యామినీ
శ్వరకులేశుఁడు మా...వేశుఁడు వాహినీ... ... ...
... ... కాముఁడు పూర్ణసోముఁడు కీర్తులన్.
పరఁగుచుండెడ నాసుధాకర భానుతారకవిశ్రుతిన్.

ఇతి శ్రీమదుమారమణ చరణారవిందవందన గోవిందామాత్యనందన వివిధ... ...యనామధేయప్రణీతంబైన కావ్యాలంకారచూడామణి యనునలంకారశాస్త్రంబునందు నంధ్రభాషావిశేషసంధి సమాసాది నిరూపణలక్షణస... ...ల్లాసము.

37. కావ్యాలంకార చూడామణి 871.

విన్నకోట పెద్దనకవి ప్రణీతము. ఇం దుల్లాసములు తొమ్మిదియును సమగ్రముగ వ్రాయఁబడినవి. వ్రాఁతచక్కనిది. తప్పులంతగ లేవు. 90 పత్త్రములు. అటనటఁ గ్రిమిదష్టములు. "సర్వజిన్నామసంవత్సరపుష్య

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Koṣha

శు॥ ౭ జయవారం వరకు పూసపాటి రామభద్రరాజుగారి మాతృక క్రమంగా ముష్టి వెంకన్న కావ్యాలంకారచూడామణి కృష్ణార్పణంగా వ్రాసెను" అని తుదినిగలదు.

గ్రంథారంభము:—

శ్లో. శ్రీభాగాస్పదయోః పరస్పరయుజోః శ్రుత్యుత్సవశ్లాఘయోః
రాగాలాపనిరూఢయో ర్యతిగణవ్యాపారపారీణయోః
సారస్యం గిరిజేశయోరివ సదా సంగీతసాహిత్యయో
ర్ద్వంద్వద్విశ్రమహేతుకం విహరతాం చాళుక్యవిశ్వప్రభో.

తుదిభాగము:—తరళ

బిరుదమిత్రుఁడు భిన్నశత్రుఁడు మహేంద్రపుత్రుఁడు యామినీ
శ్వరకులేశుఁడు మానవేశుఁడు వాహినీశుఁడు విక్రమ
స్ఫురణరాముఁడు నూత్నకాముఁడు పూర్ణసోముఁడు కీర్తులన్
బరఁగుచుండెడ నాసుధాకరభానుతారకవిశ్రుతిన్.

ఇది శ్రీమదుమామనోరమణ చరణారవిందవందన గోవిందామాత్య నందన వివిధబుధవిధేయ విన్నకోట పెద్దయ నామధేయవిరచితంబైన కావ్యాలంకారచూడామణి యను నలంకారశాస్త్రంబునందు, (నకం)ధ్ర భాషావిశేష సంధిసమాస దేశీయప్రయోగక్రియాది నిరూపణ లక్షణ సముద్దేశంబులంగల నవమోల్లాసము.

మిగిలినప్రతులందుఁ గానరాని పద్యములొకకొన్ని యీప్రతి యందుఁగలవు. పరిషత్తునందు వెలువడిన కావ్యాలంకార చూడామణిలో వానిని జూడనగును.

38. కావ్యాలంకారచూడామణి 3826.

ఇది 86 పత్రములుగలది. ఈప్రతియందే అహోబలపండితీయ మును గలదు. ఇందలి తొలిపత్రమును తుదిపత్రమును లుప్తములయి నవి. మిగిలిన తొమ్మిది యాశ్వాసముల విషయమును సమగ్రముగ వ్రాయఁబడినది. వ్రాఁత బాగుగనున్నది. అహోబలపండితీయమును

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

వ్రాసిన యతఁడే యీకావ్యాలంకారచూడామణి వ్రాసినవాఁడును.*
పత్రము లట్టసటఁ దునిఁగినను విషయముమాత్రము లోపింపలేదు. తప్పు
లంతగ లేవు.

ఆరంభము:—

క. గతిహాసశోష (క?) రోషము
లతులోత్సాహంబు భయసమాఖ్యజుగుప్సా
కృతివిస్మయ శమములుగా
సతతనవస్థాయిభావ సంపద నొందున్.

తుదిభాగము:—

గీ. తెలుఁగు పలుకులు పునరుక్తిఁ బలుకుచోటఁ
గదిసి రెండవపదమున మొదలివ్రాఁతఁ
దసరు గిత్వంబు ప్రాసంబు దప్పకుండ
వర్ణములు దీర్ఘసూత్రప్రవర్తి యగుచు.

ఈమూఁడు ప్రతులలోఁ గానవచ్చిన పాఠభేదములను పరిషత్పత్రిక ౨౮, ౨౯ సంపుటములలో ముద్రించినారము. పాఠకులా పాఠభేదములఁ బరికించి ముద్రితప్రతులందలి వ్యత్యాసములను సవరించుకొని యొదరుగాక.

39. కావ్యాలంకారసంగ్రహము 242.

మూర్తికవిప్రణీతము. సమగ్రము. ఇందు 56 పత్రములు గలవు. వ్రాఁత చక్కనిది. తప్పులంతగ లేవు. పత్రములు క్రిమిదష్టములు. గ్రంథపాతములు లేవు. ప్రతి మిక్కిలి శిథిలావస్థలోనున్నది. పాఠములు నిర్దుష్టములు.

---

* చూ-పరిషత్పుస్తక భాండాగారము. మూఁడవభాగము. ఆంధ్రవ్యాకరణగ్రంథములు. పుట 11-పరిషత్పత్రిక సం ౨౯-సం. ౫-౬.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ఆరంభము:—

శా. శ్రీలీలావతి దానరోమణిసభాసింహాసనస్థైస్తుభా
వేలాభాప్రతిబింబితాంగి యయినన్ వేరొక్కతెందాల్చినా
డౌ లేయంచు దలంచునోయని యమందానందుఁడై లక్ష్మినే
వేళం గౌఁగిటఁజేర్చు శౌరి నరసోర్వీనాథునిం బ్రోవుతన్.

ఇత్యాదిగా నయిదాశ్వాసములు సమగ్రముగ వ్రాయఁబడినవి.

తుదిభాగము:—

హారహీర సారసారి హారశైలవాసవో
ర్వీరుహాహి హారశేష వేషహాసలాలసా
శ్రీరసోరుహాయశస్సుశీలవైరివీరసం
హారసార శౌర్యసూర్యహార్యవార్య సాహసా.

గద్య.

ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాద లబ్ధకవితాసార సారస్వతాలంకార
నిరంకుశప్రతిభాబంధుర ప్రబంధపఠన రచనా ధురంధర
ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణ సుపుత్ర తిమ్మరాజ
పౌత్ర...నిరుపమావధాన శారదామూర్తి మూర్తి
ప్రణీతంబైన కావ్యాలంకార సంగ్రహంబను
మహాప్రబంధంబునందు.........సంసృష్టి
సంకర నిర్ణయంబును నన్నది సర్వంబును,
పంచమాశ్వాసము.

—

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

40. కావ్యాలంకార సంగ్రహము 257.

ఇది 10 పత్రములు గలది. వ్రాఁత తిన్ననిదిగాదు. తప్పులు మెండు. పత్రములు శిథిలములు. వ్రాయసగాని పేరు గానరాదు. నాయికానాయకుల లక్షణములు నుదాహరణములు నిందు వ్రాయఁబడినవి.

41. కావ్యాలంకార సంగ్రహము 2968.

ఇందు 24 పత్రములు గలవు. వ్రాఁత బాగుగనున్నది. తప్పులు మెండు. పత్రములు మొదటను తుదిని తునిఁగిపోయినవి. వ్రాయసగాని పేరు తెలియరాదు. అసమగ్రము.

ఈప్రతిలో తృతీయాశ్వాసము పూర్ణముగను, చతుర్థాశ్వాసమునఁ గొంతభాగమును వ్రాయఁబడినవి.

ఆరంభము:—

క. శ్రీరమణి చరణసేవా
పారాయణ యుభయవంశ పావనలక్ష్మా
ధారచిత భాగధేయ య
పార కృపానరస యోబపార్థివనరసా.

గీ. అవధరింపుము లక్ష్యలక్షణములెల్ల
ననఘ భవదీయ నామధేయాంకితముగ
బహువిభక్తుల నొనరింతుఁ బద్యవితతి
నిచ్చటఁ బ్రబంధతతివిధం బెట్లుటన్న.

తుదిభాగము.—

క. శ్రుతికటువులైన పదములు
కృతిపరుషములనఁగఁ జెలఁగు క్షితిసంధే
... ...
పతిఁగొల్లు సభీష్టసిద్ధి ఫలముల కనఁగన్.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

42. కావ్యాలంకార సంగ్రహము 502.

ఇందు 155 పత్రములు గలవు. తొలుత 131 పత్రములు అయ్యల రాజు రామభద్రకవి విరచితమయిన రామాభ్యుదయము. సమగ్రము. పిమ్మట 24 పత్రములు కావ్యాలంకార సంగ్రహమునందలి ప్రథమ తృతీయాశ్వాసములు. సమగ్రములు. చతుర్థ మసమగ్రము. వ్రాత బాగుగనున్నది. తప్పులంతగ లేవు. రామాభ్యుదయము తుదిని "శ్రా(క్రో)ధి సం॥ వైశాఖ బ॥ ౧౦ గు॥ (గురువారము) వర్కువారణాశి వేంకటేశు రామాభ్యుదయము వ్రాసుకొనెను." అని కలదు. ఆతఁడే యీసరస భూపాలీయమునుగూడ వ్రాసినయాతఁడు.

ఆరంభము:—'శ్రీలీలావతిదానురోమణి' ఇత్యాదిగనున్నది.

తుదిభాగము:—

సీ. అక్రమంబు విసంధి ప్రక్రమభంగంబు
పునరుక్తియుతము సంపూర్ణతరము
వాక్యసంకీర్ణంబు వ్యాకీర్ణమధిక ప
దంబు వాచ్యవివర్జితంబు రీతి
న్యూనోపమం బధికోపమంబు సమాప్త
మస్థానసమాస మనియతఛందంబు....

43. రసాభరణము. 1781.

ఇది అనంతకవిప్రణీతము. తెలుఁగు అలంకారగ్రంథము. నాలుగా శ్వాసములుగలది. సమగ్రము. ఇందు 32 పత్రములు గలవు వ్రాతచక్కనిది. తప్పులంతగ లేవు. వ్రాయసగాని పేరు లేదు. ప్రతి మంచిస్థితిలో నున్నది. నడుమ రెండుపత్రములు త్రుటితములు.

గ్రంథారంభము:—

శ్లో. శృంగార హాస్యకరుణా రౌద్రవీరభయానకాః
బీభత్సాద్భుతశాంతాఖ్యా రసాః పూర్వైరుదాహృతాః

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

సీ. చారుశృంగార రసస్థాయి రతియగు
హాస్యరసస్థాయి హాసమరయ
కరుణరసస్థాయి పరఁగ శోకంబు రౌ
ద్రస్థాయి క్రోధమై తనరునంక
వీరరసస్థాయి వెలయు నుత్సాహంబు
తలఁప భయానకస్థాయి భయము
ప్రకట జుగుప్స బీభత్సరసస్థాయి
విపులాద్భుతస్థాయి విస్మయంబు
విమలశాంతరసస్థాయి శమమసంగ
నిట్లు నవరసములకు నూహింపఁగలిగి
యంచితస్థాయిభావంబు లతిశయిల్లు
ప్రసవఫలరాసులకుఁ బాదపంబులట్లు.

తుదిభాగము:—

శా. జానొందన్ శకవర్షముల్ ఋతుశరజ్వాలీందులై యొప్ప న
య్యానందాబ్దమునందు మాఘమున కృష్ణైకాదశీ భానుయు
క్తానామామృతవేళ నీకృతి యనంతాఖ్యుండు సమ్యగ్రస
శ్రీనిండ ధ్రువపట్టణాధిపున కిచ్చెన్ భక్తిపూర్వంబుగాన్.

క. తలఁచిన తలఁపు ఫలించును
జెలు లగుదురు శత్రులైన శ్రీలొడఁగూడున్
కలికాల దురితములు తు
ప్పల దూరును ధ్రువపురీశుభాసుర కరుణన్.

గద్య.—ఇది శ్రీవాణీప్రసాదలబ్ధ వాగ్వైభవ తిక్కనామాత్యసంభవ సుకవిజనవిధేయ అనంతనామధేయ ప్రణీతంబైన రసాభరణంబునందు సాధారణనాయక చతుష్టయంబు తెలుఁగును, చతుర్విధ నాయికా విశేషంబును, తత్సఖీభేదంబులును, నాయికా ప్రకరణంబు నన్నది చతుర్థాశ్వాసము.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

43. రసమంజరి 165.

గుడిపాటి కోదండకవి విరచితము. ఇందు 95 పత్రములు గలవు. వ్రాతబాగుగలేదు. నడుమ గొన్నిపత్రములులేవు. వ్రాయసగాని పేరు తెలియరాదు. క్రమముగ 71 పత్రములు పదములు తాళములును, 13 పత్రములు రసమంజరియును, 5 పత్రములు ఆంధ్రఛందస్సును; 6 పత్రములు సంగీతవిషయములు గలవు.

రసమంజరి ప్రారంభము :—

శా. శ్రీరంగేశ భుజాంతరాసితమణీ సింహాసనాధ్యక్షయై
స్మేరోల్లాసకటాక్షవైఖరి జయశ్రీ చింతితాభీష్టముల్
సారప్రౌఢి నొసంగి మద్గృహమునన్ సానందయైయున్న మా
శ్రీరంగేశ్వర ... నాయకి మముం జేపట్టు నెల్లప్పుడున్.

క. శ్రీరంగనాయకీకుచ
సారంగమదార్ద్రపత్ర జయశాసనలే
ఖారుచి భుజాంతరుండగు
శ్రీరంగేశుండు నిష్టసిద్ధు లొసంగుతన్.

వ. ఇట్లిష్టదేవతాప్రార్థనం బొనరించి కృతిపూర్వంబున మదీయ వంశాను చరితం బభివర్ణించెద.

గీ. నందవర వంశజలధి పూర్ణేందుఁడగుచుఁ
దనరుసట్టి వసిష్ఠగోత్రమునఁబుట్టి
బిరుదుగా ఘంటసురధానిపేరుఁ గాంచె
మహిని గుడిపాటి వెంగళమంత్రి ఘనుఁడు

క. ఆవెంగళమంత్రికి హరి
సేవాపరుఁడగుచుఁబుట్టె శిష్టజనుల్ సం
భావింప ... ... దల ... ...
ధీవరుఁడై యక్కమంత్రి ధీరులు వొగడన్.

క. ఆయక్కన మంత్రీంద్రున ... ...
కాయతభుజుఁడైన వెంగళార్యుఁడు గలిగెన్

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ధీయుక్తిని గుఱుఁడన నుతి
సేయఁగ వేదాంతశాస్త్ర...డగుచున్.

గీ. మహితగుణహారి వెంగళమంత్రి శౌరి
శ్రీసతీమణి కైవడైన సింగమాంబ
సతిముదంబునఁ బరిణయమై వెలింగె
భాసురతరానుకూలదాంపత్యమునను.

క. వాణీ హరిరమణీ శ
ర్వాణీంద్రులకు సాటి వరఘంటాసుర
ధాణీ వెంగళమంత్రికి
రాణియగున్ సింగమాంబ రమ్యగుణాళిన్.

క. ఆవెంగళ బుధవర్యున
కావసుధాసదృశసింగమాంబకుఁ గలిగెన్
శ్రీవనితా మాధవులకు
భావజుక్రియ రంగమంత్రి భావజ్ఞుండై.

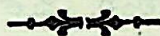
సీ. తారతారాధీశ తారహారవటీర
తారకాహీర మందారకుంద
పారద నీరదాపార దైరావత
శారదాంబుద ఘనాసారతుహిన
హరిహరకైరభా హరిరాజ హరిహయ
సురధు నీమాలతీ దరమరాళ
శశికాంతకదంతశతకోటి డిండీర
కరసుధాసాగర చరమకాల
... ...
చకచక స్ఫూర్తిమెఱయుచు సాంద్రరుచుల
... ...
ఘంటాసురధాణిరంగ కరుణాపాంగా!

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

సంస్కృతలోకోక్తిముక్తావళీ.

ఈయుణ్ణి వేంకటవీరరాఘవాచార్యుఁడు, ఎం. ఏ. కాకినాడ.

ప్రస్తావము.

శ్రీ విజయనగరమహారాజాంగ్లకళాశాలలో నించుమించుగ నర్ధశతాబ్దము ప్రధానసంస్కృతాధ్యాపకులుగను నాంధ్రపండితులుగను నుండి వందలకొలఁది విద్యార్థుల కాంధ్రగీర్వాణభాషావాఙ్మయములఁ గఱపి ధన్యులై, ప్రకృత మెనుబదివర్షములు దాఁటియు వాసనాబలమున సారస్వతసేవావ్యసనమును దొలఁగించుకొనఁజాలక, యింకను ద్రావిడభాషాగ్రథితమగు వైష్ణవదివ్యప్రబంధామృతము నాంధ్రసువర్ణపాత్రమున నింపిన సుగృహీతనామధేయులగు ఉ. వే శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యపాదులవంటి మహామహులు ప్రాతఃకాలతారకలవలె సారస్వతాకాశమున బహువిరళముగాఁ గానవచ్చెదరు. ఆంధ్రగీర్వాణములయందు విద్వత్కవులై, యాంగ్లద్రావిడభాషలలో జితశ్రములై, సంస్థానాస్థానకవీంద్రులైన వీరిపవిత్రనామము నెఱుఁగనివారాంధ్రవాఙ్మయప్రపంచమున నుండరని చెప్పవచ్చును. వీరు రచించిన 'లౌకికన్యాయవివరణ' మను గ్రంథరాజము నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు 1939 వ సంవత్సరమునఁ బ్రకటించియున్నారు. అందు 232 సంస్కృతలోకోక్తులు, న్యాయములు, ఆభాణకములు వివరింపఁబడినవి. ఇం దింకను జేర్పవలసినవి పరస్సహస్రముగఁ గలవు. ఆచార్యచరణులచరణోపాంతమున గీర్వాణభాషావాఙ్మయముల నధ్యయనము చేసిన శిష్యపరమాణువునగు నేను వారికృతి కనుబంధమును గూర్చి సహృదయలోకమునకు నివేదించుచున్నాను. ఆచార్యులవారికృతిలో నెడనెడ ముద్రణదోషములు గలవు; కొన్ని యాభాణకములకు సంబంధించినశ్లోకముల

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

వా రుదాహరింపలేదు; ఆయాలోకోక్తులకుఁ బ్రసిద్ధగ్రంథములలో లభించు నాకరములఁ గొన్నిటిని వా రుల్లేఖింపలేదు. 'ఉజ్జ్వలమతులైన పండితులసన్నిధి సించుకబోధశాలినై' నే నాంగ్లాంధ్రగీర్వాణగ్రంథములఁ బరిశ్రమముగాఁ బరిశీలించి, పైలోపలేశముల నాతెలివియెఱుకలను బట్టి సవరించి, ఆంగ్లాంధ్రముల ననురూపములగు సూక్తుల నుదాహరించెదను. ఈయనుబంధనిర్మాణమున నేఁ బరిశీలించినకృతులలో నొకటి 'సంస్కృతన్యాయములు'— 2 భాగములు. (లక్ష్మీగ్రంథమండలి, తెనాలి, 1939). వీనికి వ్యాఖ్యానము రచించినపండితులు శ్రీ కూచిభొట్ల ప్రభాకరశాస్త్రి, శ్రీ ఘట్టి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి యను వారు. వీ రుదాహరించిన కొన్నివాక్యముల కాకరమే చూపలేదు; కొన్నిచోటుల గ్రంథమును మాత్రము పేర్కొని, యేప్రతియో, యేప్రకరణమున నేపద్యమో (లేక పుటయో) యుల్లేఖింపక- సురేశ్వరవార్తికము, భాగవతము, శాంకరభాష్యము, కుమారసంభవము, విక్రమోర్వశీయము, మహాభాష్యము- ఇట్లు పేర్కొనియున్నారు. ముద్రాశాలలు లేని ప్రాచీనకాలమునఁ దాళీదళసంపుటములతో గ్రంథవ్యాసంగము చేయు దినములలో నీరీతిగాఁ బ్రమాణముల సరిగా నుదాహరింపకపోవుట యించుక క్షంతవ్యము కావచ్చునేమో, కాని ముద్రణాలయములు గల నేఁడు వీ రిట్లు ప్రమాణముల సమగ్రముగాఁజూపకుండుట శోచనీయము. ఒక వాక్యము మహాభాష్యములోని దనియో, మహాభారతములోని దనియో వీరు పేర్కొనినచో నాస్థగల మావంటి పాఠకుల కెంత కాలము వ్యయపఱచి, యెంతప్రయాసపడిన నావాక్య మాయాగ్రంథములలో లభించునో వీరేమైన నాలోచించియుండిరా? ఒకవేళ ప్రమాదవశమున మహాభారతమనుటకు వారు మహాభాష్యమని యుండిరా, పాఠకుఁడు వ్యర్థముగా శ్రమపడుటయేకాని, యాయాకరము లభించుటయే దుస్తరము. ఇట్లు సరిగా ప్రమాణముల నాకరముల నుదాహరింపని గ్రంథకర్తలను జేకబ్ పండితుఁడు (Colonel G. A. Jacob) తన

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

'లౌకికన్యాయాంజలి' (౧ భాగము:- నిర్ణయసాగరముద్రాలయము, బొంబాయి, 1900 సం.) పీఠికలోఁ దీవ్రముగ నిరసించి యున్నాఁడు.† ఈముక్తావళి సూరాభ్యలోకభాగ్యము నంది సహృదయకంఠాభరణముగుఁ గాక !

— ౨33 (1) * పంకప్రక్షాళనన్యాయము —

(లౌకికన్యాయాంజలి. I భా. 24. 48. పుట. సంస్కృతన్యాయములు, 47 పు; సంస్కృత లోకోక్తులు, 659 సంఖ్య.)

'అడుసు (బురద) త్రొక్కనేల, కాలు కడుగనేల ?' అర్థ మనర్థప్రదము. ధర్మకార్యాచరణము కొఱకైనను ధనేచ్ఛ వాంఛనీయము కాదు. ధనసంపర్కమేమాత్రమైనను గీడు నొసఁగుటచే నట్టిధనమును గోరనేల ? ఆపదలపాలు కానేల ? అనుసందర్భమున 'పంచతంత్రము'న (II భా. 165 ప.) నీక్రిందిశ్లోకము గలదు:

'ధర్మార్థం యస్య విత్తేహా తస్యాపి న శుభావహా
ప్రక్షాలనాద్ధి పఙ్కస్య దూరాదస్పర్శనం వరమ్.'—(సుభాషితరత్నభాండాగారము, ౧౭౦ పు. 472 ప. 'వ్యాసముచేః')

---

† 'In Taranatha Tarkavachaspati's *Vacaspatyam* we have a list of 151 *nyayas*. popular and technical; but references to works where they are to be found are few and far between, and this considerably lessens their value. Thirty of these were reproduced in V. S. Apte's dictionary, in 1890 but with the same defect. Again in 1875, Pandit Satyavrata Samasrami published a small pamphlet of 36 popular maxims together with a large number of purely technical ones, and professed to give a reference for each of them.§ But a man who refers you to the *Bhagavata-Purana*, to 'A Comentary on the *Vedanta-Bhashya*' or to 'A Commentary on the *Kavya Prakasa*' and vouchsafes no further information whatever, is a worthless guide; and such mere semblance of guidance deserves nothing but reprobation. One can tolerate ambiguity of this kind in the ancient writings; but in modern times, when printed books of reference abound, such vagueness is inexcusable.'

*ఇట్టి గుఱుతు గల లోకోక్తులు శ్రీ వేంకట రవణాచార్యులవారి 'లౌకికన్యాయవివరణము'న లేవని గ్రహించునది.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

మల్లినాథసూరి 'ప్రత్యాసన్నే' (౧-4) అను మేఘసందేశపద్య వ్యాఖ్యలో నిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు—"దయితా-జీవితాలమ్బనార్థీ సన్ ఖఞ్జాకాలస్య విరహిదుస్సహత్వాత్—'ఉత్పన్నప్రతీకారాదనర్థస్య ఉత్పత్తిప్రతిబన్ధ ఏవ వర' మితి న్యాయేన ప్రాగేవ ప్రియాప్రాణధారణోపాయం చికీర్షుస్సన్నిత్యర్థః"—(8 పు. వేంకటరాయశాస్త్రిగారిప్రతి.)

'ప్రక్షాలనాద్ధి...వరమ్' (చూ. రత్నసముచ్చయము, ౬౦ పు, 1111 సంఖ్య; లోకోక్తిరత్నప్రభ, ౪౧ పు, 920 సం; ఆభాణకమాల, 3౧ పు. 145 సం; సంస్కృతలోకోక్తులు, 730 సం; సంస్కృతలోకోక్తిచంద్రిక, 277 సం.)

బ్రహ్మసూత్రభాష్యము (IV. ౧. 16) పై నానందగిరివ్యాఖ్యలో నీన్యాయము రెండుసారు లిట్లు పేర్కొనఁబడినది:

'అగ్నిహోత్రాదీనా మపి పుణ్యాన్తరవద్వినాశత్వాత్ పఙ్కప్రక్షాలనన్యాయాపాతా దారురుక్షుణాపి తాని న అనుష్ఠేయాని.'

'ధీనాశ్యానామపి కర్మణాం అనుష్ఠానస్య విద్యోత్పత్త్యర్థతయా పఙ్కప్రక్షాలనన్యాయానవకాశాత్ పూర్వం జ్ఞానాదనుష్ఠేయాని అగ్నిహోత్రాదీని ఇతి సిద్ధాన్తప్రతిజ్ఞాం వివృణోతి'. పైసూత్రముపై 'భామతి' 'భాష్యరత్నప్రభ'లను గూడఁ జూడఁదగును.

బ్రహ్మసూత్రభాష్యమున మఱియొకచోటఁ గూడ (III. 2. ౨౨)

శంకర భగవత్పాదులు—'ప్రక్షాళనాద్ధి...వరమ్'

అను శ్లోకపాదమును రెండుసారు లుదాహరించి యుండిరి. ఈ భాగముపై వ్యాఖ్య వ్రాయుచు ఆనందగిరి 'పంకప్రక్షాళనన్యాయము' ను మూఁడుసారులు పేర్కొనియుండెను.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

పంచతంత్రములోనిదని సామాన్యముగా నెంచఁబడు నీపద్యము మహాభారతమునఁ గూడఁ గానఁబడుచున్నదని 'జేకబ్' పండితుఁడు వ్రాసి యున్నాఁడు (లౌ. న్యా. అం. 1. ౪౫ పు.) మహాభారతము నందలి పాఠ మిట్లున్నది.

'ధర్మార్థం యస్య విత్తేహా వరం తస్య నిరీహతా
ప్రక్షాలనాద్ధి పఙ్కస్య శ్రేయో న స్పర్శనం నృణామ్'
—(ఆరణ్యపర్వ. ౨. 49. బొంబాయిప్రతి)

పంచతంత్రపాఠమునే శంకరాచార్యులు స్వీకరించి యున్నారు.

పైలోకోక్తికి సరియగు నాంగ్లలోకోక్తి—

'Prevention is better than cure.'

వివిధవైద్యవిధానములలో సామాన్యముగా రోగనివారకౌషధములు ప్రయోగింపఁబడుచుండును. 'హోమియోపతి' మొదలగు కొన్ని విధానములలో మాత్రము రోగోత్పత్తినిరోధకములగు మందులు వాడుచుందురు. పైలోకోక్తి కిది లౌకికోదాహరణము.

— ౨౩౪. (2) * వర మద్య కపోతః, శ్వో మయూరాత్. † —

రేపు దొరకునన్న నెమలికంటె నేఁడు చేఁజిక్కిన పావురమైనను మేలే—దీనికనురూపములగు సంస్కృతలోకోక్తులు:

—3. 'వరంతత్కాలోపనతాతిత్తిరీ, న తు దివసాన్తరితామయూరీ'.—
—(విద్ధసాలభంజిక. ౧ అం. 21 పు.)

వేఱొకనాఁడు లభించునన్నయాఁడునెమలికంటె నేఁడు లభించిన తిత్తిరిపక్షి (తీతువుపిట్ట) యే మేలు.

---

† సంస్కృతలోకోక్తులు, 1081 సం; ఆభాణకమాల, 18 పు. ౬౨ సం; సంస్కృతన్యాయములు, 351 పు; లౌ. న్యా. అంజలి, ౧. 82 పు; లో. ర. ప్రభ, 56 పు, ౧౨౫౧ సం.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

— 4. 'వరం సాంశయికాన్నిష్కా దసాంశయికః కార్షాపణః'. —

—(ఆభాణక. ౧3 పు)

సందేహాస్పదమయిన బంగారునాణెముకంటెఁ గర్షమెత్తు తూనిక గల వెండినాణెమైనను సందేహములేనిదగుచో(మాఱునదగుచో) మేలు.

ఇదియు, 'వరమద్య' యనునదియు వాత్స్యాయనుని 'కామసూత్రము'న (౧౫ పు.) నుల్లేఖింపఁబడి యున్నవి.

— 5. 'వరం జీవన్ గర్దభః, న పునర్మృతో ఘోటకః' —

—(ఆభా. మా. ౧3పు.)

చనిపోయిన గుఱ్ఱముకంటె జీవించినగాడిద యైనను మేలు.

వీనికి సమానములగు నాంధ్రాంగ్లలోకోక్తులు:

'అరువాఱుకాసులకంటె రొక్కము మూఁడుకాసులు మేలు'

'A bird in the hand is worth two in the bush'.
'To-day is better than two tomorrows.'

— ౨3౫ (6) విక్రీతే కరిణి కిమఙ్కుశే వివాదః? † —

గొప్పవిలువగల యేనుఁగునే యమ్మివేసి కొలఁదివెలగల యంకుశము నీయనని పెనఁగులాడుట యేల?

'గుమ్మడికాయ పోవుచుండ నూరకొని, ఆవగింజలు పోవుచుండ నట్టె పట్టి చూచెనఁట.'

'Penny-wise and pound-foolish'.

పైలోకోక్తి సమస్యగా గ్రహించి యెవరిచేతనో యీక్రిందిపద్యములు రచింపఁబడెను.—

అ. 'కాన్తారే ఘనతిమిరే భుజఙ్గమేభ్యో
నో భీతా, న చ గణితా మహాపగాపి,
కిం బాలే! వససి భయం మదఙ్గసఙ్గాత్, విక్రీతే.' (స. ప. మా. 61 పు. ౭౫)

† లౌ. న్యా. వి. 110 సం. 3౭పు; సం. న్యా. 3౫౧పు; స. ప. మా. 61 పు. ౭౫—3౧ శ్లో; రత్నస. 1502సం. ౭౧పు; సం. లో. 1049 సం ౧౬౨పు; లో. ర. ప్రభ. 1288 సం. ౫౭ పు.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

(జారిణిని గూర్చి విటునివాక్యము — పిల్లా, ఈ యడవిలో గాఢాంధకారమున, పాములు మొదలగు క్రూరజంతువులకును భయపడక, మహానదిని గూడ నవలీలగా దాటిన నీవు నాశరీరసంగమునకేల జడిసెదవు? ఏనుఁగు నిచ్చి యంకుసము కొఱకా పీకులాట!)

ఆ. "సౌమిత్రి ర్వదతి 'విభీషణాయ లఙ్కాం
దేహి త్వం భువనపతే! వినైవ కోశమ్'
ఏకస్మిన్ రఘుపతి రాహ వాక్యమేతద్, విక్రీతే." (స. ప. మా. 61 పు. 30)

(శ్రీరామునితో లక్ష్మణునివాక్యము- 'జగత్పతీ, ధనాగారము మాత్రము తీసికొని, తక్కినలంకారాజ్యమును విభీషణునకీయఁదగును' — అనఁగా రాముఁడు 'ఏనుఁగు నిచ్చివేసి యంకుశముకొఱకుఁ బెనఁగులాట యేల' యనె నఁట.)

ఇ. 'సంపీతేఽధరమధుని, స్తనే గృహీతే
సంజాతే గతవసనే తథోరుయుగ్మే
కిం నీవీగత మబలే! రుణత్సి పాణిం, విక్రీతే.' (స. ప. మా. 61 పు. 3౧)

(ప్రియురాలినిగూర్చి ప్రియునివాక్యము — అధరమధు వాస్వాదింపఁబడ, స్తనగ్రహణము చేయఁబడ, జఘనము విగతవసనము కాఁగా, నిఁక నబలా! నీవిమొద్దకుఁ జేరిన నాకరము నేల యడ్డగించెదవు. ఇదెట్టులున్నదనఁగా నేనుఁగు నిచ్చి యంకుశముకొఱకుఁ దగవులాడిన ట్లున్నది.)

— ౨3౬. (7) * శ్రోత్రియవిటన్యాయము. —

(సంస్కృతన్యాయములు. ౧౪౭ పు.)

ఛాందసవిటుఁడు ప్రియురాలిని మడి గట్టుకొని రమ్మనె నఁట— అని పై గ్రంథమునందలి శాస్త్రిసోదరుల వ్యాఖ్య. కాని యానడుమ శ్రీశిరోమణి సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిప్రాదులు సంస్కృత న్యాయములంగూర్చి ప్రకటించినవ్యాసమున† బై వ్యాఖ్యను గాదని యీక్రిందిపద్యము నుదాహరించిరి:

'వేదాధ్యయనసంపూతే మోచ్ఛిష్టం కురు మే ముఖే
అస్తిచే న్మహతీ ప్రీతి ర్వాచం కర్ణం దశస్వ మే'.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

(అధరపానావసరమున ఛాందసప్రియుఁడు ప్రియురాలితో ననిన వాక్యము — వేదాధ్యయనముచేఁ బవిత్రమగు నావదనము నెంగిలి చేయకుము. అంతకుతూహలముగా నున్నచో నా యెడమచెవిని గొఱుకుము.)

పై శ్లోక మీక్రిందివిధముగా సుభాషిత-మణికంఠహారమున (171 పు. ౪౫౮ ప.) నున్నది—

'సామగాయనపూతం మే నోచ్ఛిష్ట మధరం కురు,
ఉత్కణ్ఠితాసిచే ద్భద్రే! వామం కర్ణం దశస్వ మే'.

('కస్యాపి'-శార్‌ఙ్గధరపద్ధతి. 4062 ప. ౬౨౦ పుట)

('సంభోగరసికురాలగు ప్రియురాలు ప్రియునియధరమున దంతక్షతములఁ జేయ యత్నింపఁగా నాకామినితో ఛాందసుఁడగు ప్రియుఁడు పలుకుచున్నాఁడు') రసాస్వాదనావసరమున శ్రోత్రియుఁడు కుంఠితహృదయుఁడని లోకప్రవాదము. కాళిదాసమహాకవి యిట్టులు నుడివియున్నాఁడు.

'వేదాభ్యాసజడః కథం ను విషయవ్యావృత్తకౌతూహలః
నిర్మాతుం ప్రభవే న్మనోహర మిదం రూపం పురాణో మునిః'.

(విక్రమోర్వశీయము. 1. ౮ ప.)

(వేదాభ్యాసముచే మొక్కపోయినబుద్ధితో విషయసుఖవిముఖమగుహృదయముతోఁగూడిన యాముసలిముని యీమనోహరరూపము నెట్లు నిర్మింపఁగలుగును?)

'బుద్ధిజాడ్యజనితోన్మాదుల్ గదా శ్రోత్రియుల్'. (మనుచ. 2. ౧౩.)

అని పెద్దనయు నుడివియున్నాఁడు గదా.

వీణాప్రవీణయగు నొకసుందరి

'వీణాభ్యసనవేళాయా మహ మామలక స్తనీ'

---

† 'విభూతి'-పుండ్రము 3, రేఖ 1, ౧౧-౮ పుట. (జూలై 1911)

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

అని తన గానకళానైపుణిని గూర్చి నుడువఁగా వేదాధ్యయనజడుఁడగు నాపెభర్త యిట్లు తనవేదవిద్యావైదుష్యమును గూర్చి చెప్పుకొనెనఁట.

'వేదాభ్యసనవేళాయాం వార్తాక—వయమ్'.

'వైదికుని చేతివిడెము'-అను తెనుఁగుజాతీయము గూడ నిట్టిదే.

—౨౩౭.(8) *యా లతాన్విష్యతే సైవ లగ్నా సంప్రతి పాదయోః—

తాను వెదకఁబోయిన తీఁగె తనకాళ్ళకుఁదగులొ్కనినట్టులు తానే కార్యము కొఱకుఁ బ్రయత్నింపఁబోవుచున్నాఁడో దానిఫలము తలఁపని తలఁపుగా ననాయాసముగా సిద్ధించుట. పై పద్యపాదము కాంచనాచార్యుని ధనంజయవిజయవ్యాయోగములోనిది. దీనికి నుత్తరార్ధము:

'కురురాజో౽భియాతవ్యః స్వయమేవ సమాగతః' (౧౫ ప. 3 పుట.)

ఈలోకోక్తికి ననురూపములగు తెనుఁగుసామెతలు:

అ. వెదకఁబోయిన తీవ కాలఁ దవిలె.

ఆ. మ్రొక్కఁబోయినదేవర యెదురైనట్లు.

ఇ. ఆడఁబోయినతీర్థ మెదురైనది.

పై మూఁడు లోకోక్తులు ననురూపములే కాని ప్రయోగమున నించుక భేదము చూపట్టును. మనకంటెఁ జిన్నవారిని తక్కువవారిని జూచుట కేఁగునప్పుడు వారిని మార్గమధ్యముననే కలసికొనుట తటస్థించుచో 'వెదకఁబోయినతీవ కాలఁ దగిలె' ననియు, నిట్టి సందర్భముననే మనకుఁ బూజ్యులగు పెద్దలవిషయమునఁ దక్కిన రెండు సామెతలను వాడుదుము. ఇఁక వీనికిఁ బూర్వప్రయోగములు:

అ. 1. క. 'వినిపోయియుతీఁగ కాల్లం

బెనఁగెఁగదా యనుచుఁ బొంగి భీష్ముఁడు ద్రోణున్

ఘనభుజు నభీష్టపూజల

ధనధాన్యవిధానముల ముదంబునఁ దనిపెన్.'

భారత. ఆదిప. ౫. 219 ప.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

2. మ. 'వెదకంబోయినతీవ కాలఁ దవిలె న్వేమేల, (దుర్వాసుచే)'
ఉత్తరహరివంశ. ౪. 163.

3. శా. 'చూడంబోయెను తీవ కాళ్లఁదవిలెన్ శూరోత్తమా! సంగర
క్రీడారోపితచాపటంకరణమూకీభూతలోకత్రయా!
యీడా నీకొక రంహుమంతుఁడవె నీ, వీడేరె నాకోర్కె నేఁ
డాడంబోయెను పుణ్యతీర్థ మెదురై యబ్బెం బుహోధారుణిన్.'
సుదక్షిణాప. ౨. 64.

4. క. 'వెదకంబోయిన తీఁగియ
పదములఁ దగిలినవితంబు పాటింపఁగ ని
న్నెదుటనె కనుగొంటిని స
మ్మదమున హరిణాంక వినుము మానినివెతలన్.'
తారాశశాంకవిజయము ౪. 102.

ఆ. 1. ఉ. 'ఆడఁగఁబోవుతీర్థ మెదురైనవిధంబున నెల్లి యేను తే
పాడియ చంద్రశేఖరు నుపాస్తి యొనర్చి యుపాయనంబుతోఁ
జూడఁగవచ్చువాఁడ నయి చూచుచునుండఁగ నీవ వచ్చితో
చేడియ! యెట్టిపుణ్యములు చేసినవాఁడనొ ప్రాగ్భవంబునన్.'
హరవి. ౭. 124.

2. క. 'మది నూఱుపు మిఁక నీతలఁ
పుఁదలంపన్ గూడె నాడఁబోయినతీర్థం
బెదురుగ వచ్చినక్రియ ని
మ్మదిరేక్షణ తాన వచ్చె మనకడ కర్థిన్.' దశకుమార. 3. 142.

3. శా. 'చూడంజూడ నృసింహకీర్తిచయ మీక్షోణీనభోమధ్యమం
దేడం జూచినఁ దానయై నెగడఁగా నీక్షించి మిన్నేటినీ
రాడంబోయెడి బేసితాపసులు, మేలౌ ప్రోలు సిద్ధించెఁగా
నాడంబోయినతీర్థమంచు మదిలో హర్షింతు రశ్రాంతమున్.'
నరసభూ. ౫. 57.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

4. సీ. 'ఎదురయ్యె నాడఁబోయిన తీర్థ మద్భుత
మూవహిల్లంగ నీయవసరమున.'
శంకరకవి, హరిశ్చంద్ర. ౪. 102.

5. ద్వి. 'పుడమిపై మరుఁడ ! నీ పొందు నేఁ గోరి
తడ వాయె నేఁటికి దైవయోగమున
నాడఁబోయినతీర్థ మరుదెంచినట్లు
నేఁడు మోహము దీఱ నినుఁ జూడఁగంటి.'
సారంగధర. ౧. 571-'74.

6. ఉ. 'ఆడఁగఁబోవుతీర్థ మెదురైనగతిన్ భవదాగమంబు బల్
వేడుకతో నిరంతరము వేఁడుచునుండఁగ నేఁడు మాకుఁ జే
కూడె నభీప్సితంబు లొనఁగూడె నమాత్యసుహృజ్జనంబు మా
నాడును భృత్యకోటి సదనంబులు ధన్యతనొందె మాధవా.'
—అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి. భద్రాపరిణయ. 3-30.

౭. క. 'ఈవేళ ప్రమొక్కఁబోయిన
దేవర యెదురయ్యె, బుద్ధదేవర మనకుం
గావలసిన వర మియ్యఁగఁ
దా వచ్చినవాఁడు, రండు తామరసాక్షుల్.'
—దశావతార. బౌద్ధ. 347.

ఇట్టిభావమే భవభూతికృతియందును గలదు.—

శ్లో. 'అన్వేష్టవ్యో యదసి భువనే భూతనాథః శరణ్యో
మా మన్విష్య న్నిహ వృషలకం యోజనానాం శతాని
క్రాన్త్వా ప్రాప్తః స ఇహ తపసాం సంప్రసాదోఽన్యథా చేత్
క్వాయోధ్యాయాః పునరుపగమో దణ్డకానాం వనే వః.'
—ఉత్తరరామచరిత. ౨-13.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

— ౨౩౭. (9) * శీతాంశో రమృతార్పణమ్. —

అమృతకిరణుఁ డగుచంద్రున కమృత మర్పించినట్టులు నిష్ప్రయోజన మైనపనులయం దిది వర్తించును. ('కుమ్మరివీథిని కుండలమ్ముట')

— 10. * హిమాద్రౌ హిమవిక్రయః. —

హిమాలయపర్వతమునొద్ద మంచుగడ్డ నమ్ముట.

— 11. * అయస్కారవాటికాయాం సూచీవిక్రయః. —

కమ్మరవీథిని సూదు లమ్ముట.

దీని కనురూపమగు నింగ్లీషుసామెత.—

'To carry coals to Newcastle.'

'జర్మన్'సామెత—'To carry water to the sea.'-(Proverbs from East and West, p. 29)

ఇంగ్లండుదేశములోని న్యూకాసిల్ నగరమున బొగ్గు సమృద్ధిగా దొరకును. అక్కడకు బొగ్గు తీసికొనివెళ్లుట వృథాయాసము.

1. శా. 'వాతాందోళితచందనాగరులతావ్యాలీఢకేళీవనీ
జాతంబుల్ భవదీయనర్మగృహముల్, చైత్రుండు నీబంటు నీ
కేతత్కాననజాతః స్తనిచయం బే మిచ్చి పూజించుటల్
శీతాంశో రమృతార్పణ మ్మను క్రియం జేకొమ్ము చేతోభవా.'
—వసుచ. 3. 172.

2. శ్లో. 'సేవయా దృష్టకష్టస్య దాక్షిణ్యోత్పాదనే శ్రమః
అస్య యో న స భృత్యానాం హిమాద్రౌ హిమవిక్రయః.'
—రాజతరఙ్గిణి. 3. 138.

('అతికష్టసాధ్యమగు నీతనిసేవఁ జేయు తమయం దీతనికి దాక్షిణ్యము గలుగునట్లు ప్రయత్నించుట హిమాద్రియందు మంచమ్ముటకై పూనుకొనుటవంటిది')—ఆంధ్రరాజతరంగిణి. ౭౭ పు.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

3. శ్లో. 'వ్యఞ్జితాస్య సదాచారం కలికృత్యం ద్విషి త్వయి
ప్రారబ్ధో దేవ! భోజేన హిమాద్రౌ హిమవిక్రయః.'
—రాజత. ౮. 3102.

4. 'కి మాత్థ రే కితవ సాధు సమ్య గుక్తం.—
అయస్కారవాటికాయాం సూచీవిక్రయవ దస్మాభిః కి ముపాలంభి.
—వసంతతిలకభాణ. ౧౮ పు'

— ౨౩౯. (12, *త్వయా స్వహస్తేన అంగారాః కర్షితాః —

నీచేతులతో నీవు నిప్పులను నలిపితివి. స్వయంకృతాప రాధము వల్ల నిది వర్తించును.

— 13. * నాహ మాత్మవినాశాయ భేతాళోత్థాపనం కరిష్యామి. —

భేతాళమును లేపి నాకు నేను హానిని దెచ్చుకొనను.

దీని కాంగ్లమున—

'To dig one's own pit (grave)'.

'I shall not raise a devil for my own destruction.'

—(Apte:- Guide to Sanskrit Composition, pp. 327-'28.)

ఫ్రెంచ్ భాషాలోకోక్తి:

'The fool cuts himself with his own knife.'

— (Proverbs from East and West, p. 25.)

అనురూపములగు నాంధ్రలోకోక్తులు—

'కొంగున నగ్ని డాఁచినట్లు'. 'చెట్టు కొట్టి పై వేసికొనినట్లు'.
'తన్నుఁ గట్టఁ ద్రాళ్లు తానె తెచ్చుకొనునట్లు'.

— 14. * అజాకృపాణీయన్యాయము. —

దీనికిఁగల రెండుమూఁడు వివరణములలోనొకటి పై సామెతలవంటిదే.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

'యథా అజయా భూమిం ఖనన్త్యా ఆత్మవధాయ కృపాణో దర్శితః,
తత్తుల్యం వృత్తం కేనచి దాత్మవినాశాయ కృతం అజాకృపాణీయమ్.'†
—వర్ధమానుని 'గణరత్నమహోదధి'. 3. 196

(కత్తి లేకపోవుటచే దన్నుఁ జంపఁజాలక యుపాయము నరయుచుండు నొకనిపై నొకమేఁక మదమునఁ గాలిచే నేలఁ ద్రవ్వెను. అట్లు త్రవ్వఁగా మట్టిలోఁ గప్పఁబడిన యొకకత్తి బయటబడెను. దానిచే నాతఁడామేఁకను దెగటార్చె నఁట. ఇట్లాజంతువు తనగోతిని దానే త్రవ్వకొనెను.)‡

1. శ్లో. 'అనాలోచ్య ప్రేమ్ణః పరిణతి, మనాదృత్య సుహృద
స్త్వయాకాణ్డే మానః కిమితి తరళే సంప్రతి కృతః ?
సమాకృష్టా హ్యేతే ప్రళయదహనోద్భాసురశిఖాః
స్వహస్తే నాఙ్గారా స్తదల మధునారణ్యరుదితైః.'

['స్వహస్తే నాఙ్గారాః సమాకృష్టాః—ఇత్యనేన భవత్యా ఆజ్ఞ త్త్యైవ అనర్థః కృత ఇతి సూచితమ్.'— వేమభూపాలుని శృఙ్గారదీపికా వ్యాఖ్య.]
—అమరుశతక. ౮౪ ప.

(అతని యనురాగ మెట్లుమాఱునో యనియైన నాలోచింపక, చెలులమాటలు లెక్కచేయక, నీ వసమయమున నాతనిపై నలిగితివి. దీనికి ఫల మాతఁ డలిగి వెడలుటయే. కావున నీవు చేసినపని ప్రళయాగ్నిజ్వాలాజటాలంబులయిన నిప్పలను దెచ్చి మీఁద వైచికొనినట్లయినది. కార్యము మించినతరువాత నిప్పు డేల యరణ్యరోదనము చేసెదవు.)

2 కొంగున నగ్ని (చిచ్చు) దాఁచుకొనినట్లు—
(తననాశమును దానే కొనితెచ్చుకొనినట్లు.)

† లౌకికన్యాయాఞ్జలి. 1. భా. ౧ పుట.
‡ సంస్కృతన్యాయములు. ౪ పుట.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

తే. 'మమ్ము నందఱ నెవ్వనిమహితశక్తి
మెక్కుడై సంగరంబునఁ జిక్కుపఱచె
నట్టికర్ణునిఁ, గొంగున నగ్నిఁ డాఁచి
నట్లు, లెమ్మొయి డాఁచితో యమ్మ చెపుమ'.

—భారత. స్త్రీపర్వ. ౨. 178.

3. కొఱవిని దల గోఁకికొనుట.

(కొఱవితోఁ దల గోఁకికొనిన, తల కాలి స్వవ్యాఘాతమే యగును గాని తలదురద తీరునా?)

చ. 'మెఱసిన మృత్యుదేవతకు మృత్యువు లైన ముకుందదాసులన్
దరలక మారుకొం టరయఁ దాఁ గొఱవిం దల గోఁకుకొంట.'

—శ్రీరంగమహాత్త్వ. 3. 686.

4. క. 'చిఱునవ్వు నవ్వి, భళిరే
కొఱవిం దలగోఁకికొనుటకుం దలఁచిరి, యే
త్తెఱ నిత్తఱిఁ బైకొని నే
నఱిమెద యమనగరి దఱియ నరివర్గములన్.'

—సిరిపెగడ ధర్మయామాత్యుఁడు నలచరిత్ర. ౨. 124.

5. తే. 'ఇట్టి చలపాది సాట న న్నెఱిఁగి యెఱిఁగి
యెట్లు గైకొనె దమయంతి నీ నలుండు ?
కొఱవి చేఁబూని తలగోఁకుకొనఁదలంచెఁ
గటకటా ! గర్వమున మీఁదు గానఁడయ్యె.'

—ధర్మయామాత్యుఁడు నలచ. ౪. 252.

6. క. 'వెఱ పొకయింతయు లేకీ
తెఱఁగున మీను నెవ్వఁ డింత తెగి చేసెనొకో
ఎఱిఁగెఱిఁగియుండి యకటా
కొఱవిం దల గోఁకుకొనుటకుం దలపెట్టెన్.'

—రాజశేఖరచ. ౨. 23.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

7. క. 'జలధిఁ బడఁ గడపె మును నను
వలను సర్వభ్రాంతి నీకు వైరం బేలా
బలవంతునితోఁ, గొఱివిం
దల గోఁకికొనంగఁ దగునె దనుజాధీశా.'

—రామాభ్యుదయ. ౫ ఆ. 156. ప.

8. తన్ను గట్టఁద్రాళ్ళు తానె తెచ్చుకొనునట్లు.

సీ. '...ఆత్మైకఘాతార్థ మత్యంతమూఢులై
చేయరానివి మీరు చేసినారు
మిమ్ముఁ గట్టఁగఁ ద్రాళ్ళు మీరె చేకొంటిరి
యిఁక మీరు వగవంగ నేమి కలదు ?'

—శివధర్మోత్తరఖండ. ౪. 97.

9. క. 'తను గట్టఁ ద్రాళ్లు తానై
కొనివచ్చినజాడ యనుచుఁ గుదిఁయుంచి కరం
బునఁ బాశముఁ గొని దానన
వనధీశునిఁ గట్టె నసురవర్యుం డాజిన్.'

—కవికర్ణరసాయన. ౨ ఆ. 119 ప.

10. 'కుడిచి కూర్చుండలేక చెట్టు గొట్టి పయి వేసికొన్నాఁడు.'

—ధర్మజరాజసూయ ౭౦ పు. 2 పఙ్క్తి.

—౨౭౦. (15) *హస్తకటకః కిం దర్పణే నేక్ష్యతే ?—

చేతికున్న కడియము నద్దములోఁ జూడవలెనా ? పైలోకోక్తి భోజుని 'సరస్వతీకంఠాభరణము'న నుదాహరింపఁబడినయొకానొకపద్యమునఁ గలదు. (I. 159 ప. ౧౧౦ పు)

'హా తో జో జ్జలదేశ నైవ మదనః సాక్షాదయం భూతలే
తత్కిం దీసఇ సచ్చమా హతవపుః కామః కిల శ్రూయతే
ఏ దూప కిఅ లేడ భూతపతినా గారీవివాహోత్సవే
ఐసోం సచ్చ జి బోల్లు హా సకటకః కిం దర్పణే నేక్ష్యతే.'

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు - ప్రతిష్ఠాపకులు.

శ్రీశ్రీ మహారాజా రావు వేంకటకుమారమహిపతిసూర్యారావుబహద్దరువారు
పిఠాపురముమహారాజావారు. పరిషద్యావజ్జీవాధ్యక్షులు.

కీ. శే. శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

కీ. శే. శ్రీ బొబ్బిలి మహారాజావారు.

ఉద్ధారకులు.

శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరువారు-ఉయ్యూరు జమీందారువారు.

అధ్యక్షులు.

సాహిత్యవిశారద కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు.

కార్యదర్శులు.

కిళాంబి రాఘవాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ., బి. ఎల్.

వింజమూరి వెంకప్పపంతులుగారు, ఎం. ఏ.

కార్యనిర్వాహకసభాసభ్యులు.

దివాన్‌బహద్దర్ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తినాయుడుగారు (కోశాధ్యక్షులు)

పెద్దాడ రామస్వామిగారు, ఎం, ఏ.

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు.

కోకా శివనాథశాస్త్రిగారు.

నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు, ఎం. ఏ.

అళక్కి వెంకట్రామయ్యగారు.

కేశవరపు కామరాజుగారు.

పిళ్ళారిశెట్టి రంగబ్రహ్మరావునాయుడుగారు.

ప్రతివాదిభయంకరం పార్థసారథిగారు, బి. ఏ., ఎల్. ఎల్. బి.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

మంచితరుణము !! మంచితరుణము !!

శ్రీసూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు.

ద్వితీయసంపుటము.

ముద్రితమై విక్రయమునకు సిద్ధముగా నున్నది.

ఈ సంపుటమున 'క' మొదలు 'జ' వఱకు శబ్దము లున్నవి.

సాదాప్రతి మూల్యము 4-0-0. మేలుప్రతి (Art paper) 5-0-0.

పోస్టువ్యయము ప్రత్యేకము. వర్తకులకు కమీషను ఈయఁబడును.

లక్షణసారసంగ్రహము.

చిత్రకవి పెద్దనకవిచే రచింపఁబడినది. చిరకాలమునుండి కాలగర్భమున నణఁగియున్న యీయమూల్యమైన లక్షణగ్రంథము నేటికి వెలువడినది. ఇది విపులమగు పీఠికలతోఁ గూడి చక్కఁగ ముద్రింపఁబడినది. డెమ్మిసైజు. పుటలు 146. మూల్యము 0-8-0 మాత్రమే.

కావ్యాలంకారచూడామణి.

పాఠభేదములు.

పరిషత్పుస్తక భాండాగారమునందలి వ్రాఁతప్రతులలోని పాఠముల నెత్తి ముద్రితపాఠములతోపాటు ముద్రించినారము. ఈగ్రంథము పరీక్షార్థులకు, విమర్శకులకు విశేషముగ నుపయోగించును.

వెల 0—6—0 మాత్రమే.

Printed by N. Achutaramiah at the Cocanada printing Works Cocanada, and Published by K. Raghavacharyulu, Secretary, Telugu Academy, Cocanada.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము ౩౦. { వృష. చైత్ర—వైశాఖములు. } సంచిక ౧.

కాకినాడ:

పరిషత్కార్యాలయమునఁ బ్రకటింపఁబడినది.

చందా, పోష్టువ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు 3-౦-౦.

1941 ఏప్రిల్-మే.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

విషయసూచిక.

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. ....

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

సంపుటము ౩౦. { వృష. చైత్ర—వైశాఖములు. } సంచిక ౧.

స్వవిషయము.

శ్రీ వృషనామసంవత్సరముతోఁ బరిషత్తునకు ముప్పదియవయేఁడు ప్రారంభమైనది. స్థాపించినది మొదలు నేఁటివఱకు నాంధ్రసాహిత్యమునకును గ్రాంథికాంధ్రభాషకును దనశక్తికొలఁది పాటుపడుచున్నది. ఆంధ్రభాషకమూల్యములగు ముద్రితాముద్రితగ్రంథములు పరిషద్భాండాగారమున సమకూర్పఁబడినవి. పెక్కుగ్రంథములు పరిషత్ప్రకటితములై విలసిల్లుచున్నవి. పరిషత్పుస్తకభాండాగారమను శీర్షికక్రిందఁ గార్యాలయమునందలి తాటియాకుగ్రంథములఁగల విశేషవిషయములు వివరింపఁబడుచున్నవి. భాషాభిమానులును, పండితులును దాళపత్రగ్రంథముల నితోధికముగఁ బరిశీలించి యాంధ్రవాఙ్మయసేవ యొనర్తురుగాక

కడచిన విక్రమసంవత్సరమున సాహిత్యపరిషత్కార్యనిర్వాహకసభాధ్యక్షులును, నిరంతరవాఙ్మయసేవాధురంధరులును, గ్రాంథికాంధ్రభాషాభిమానులునగు శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు దివంగతులైరి. వారి మరణమువలన సాహిత్యపరిషత్తునకును ఆంధ్రవాఙ్మయప్రపంచమునకును దీఱనిలోటు వాటిల్లినది. వ్యావహారిక భాషావాదులగు శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారితో వాదోపవాదముల సలుపుచు గ్రాంథికాంధ్రమే భాషాభివృద్ధికి శ్రేయోదాయకమనియు, విద్యాలయములందట్టిభాషయే విద్యార్థులకు నేర్పవలయుననియు నిరూపించి,

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

తమధన్యజీవితమును వారువాఙ్మయసేవకై వినియోగించి కీర్తికాయులైరి. వారిజీవితము నాదర్శముగఁగైకొని భాషాభిమాను లాంధ్రభాషకుఁ దమజీవితముల ధారవోసి ధన్యులగుదురని యాశించుచున్నాము.

శ్రీ రామయ్యపంతులుగారి స్థానమున సాహిత్యపరిషత్కార్య నిర్వాహకవర్గమువారు బ్రహ్మశ్రీ సాహిత్యవిశారద కాశీభట్ట సుబ్బయ్య శాస్త్రిగారి నధ్యక్షులుగ నెన్నుకొనియున్నారు. వీ రాంధ్రులకుఁ జిరపరి చితులు. రామచరితము, సాహిత్యకల, శ్రావణవిజయము మున్నగు నాంధ్రగ్రంథముల రచించియున్నారు. వీరిని శ్రీ శ్రీ శ్రీ పీఠికాపురా ధీశ్వరులు తమ యాస్థానపండితులుగఁ జేయుటయేగాక సుప్రసిద్ధ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటునిర్మాణకార్యమున సంపాదకులుగ నియ మించిరి. విమర్శకాగ్రేసర బిరుదాంకితులు విఖ్యాతాంధ్రపండితులునగు కీ. శే. శ్రీ బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు వీరి యగ్రజులే. శ్రీసుబ్బయ్యశాస్త్రి గారి యధ్యక్షతను బరిషత్కార్యములును, నిఘంటురచనాకార్యమును నిత్యాభివృద్ధి నందఁగలవని శ్లాఘిగ వచింపఁగలము.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్కార్యాలయమునకుఁ బ్రత్యేకముగనొక భవనమును నిర్మించుటకై తీవ్రమగు ప్రయత్నములుసలుపఁబడుచున్నవి. ఉదారులగు భాషాభిమానుల ధనసహాయమున నది యచిరకాలమున నెఱవేఱఁగలదని పాఠకులకు విన్నవించుచున్నాము.

పరిషత్పత్త్రికయందు ముద్రితమగుచున్న మంత్రిప్రగడ సూర్య ప్రకాశకవి విరచితమగు సీతారామచరిత్రమునఁ బ్రథమాశ్వాసము ముగిసినది. అందు బాలకాండము పూర్తియగుటచే నాయాశ్వాసము నొక భాగముగఁదీయించి ప్రచురించియున్నాము. మిగిలినభాగములును త్వరలో ముద్రింపఁబడును. బద్దెన నీతిశాస్త్రముక్తావళి యను గ్రంథము నకుఁ బరిషద్భాండాగారముననున్న ప్రతికిని శ్రీయుత మానవల్లి రామ కృష్ణకవిగారును, కీ. శే. చెలికాని లచ్చారావుగారును బ్రకటించిన ప్రతు లకును గేవలము పాఠభేదము లుండుటయేగాక పద్యములును, వాని

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

వరుసయు భిన్నములుగ నున్నవి. ఆయాప్రతులను సరిచూచి యీగ్రంథ ముద్రణమును ముందు సంచికలోఁ బ్రారంభింతుము.

ఈ శతాబ్దమున, పాశ్చాత్య భావప్రపంచ మల్లకల్లోలముగ నున్నది. దానిననుసరించియే మనదేశీయ వాఙ్మయములును నూతనమార్గ ములఁ ద్రొక్కుచున్నవి. కాని కేవలము పాశ్చాత్యరచనముల కనుకర ణములగుటచే గ్రంథకర్తలు భాషాభివృద్ధి నొనర్పఁజాలకున్నారు. దేశ కాలములు, ఆచారవ్యవహారములు, భారతదేశనాగరికత, ఆదర్శము లను, సంఘమునకును దమకును గల పరస్పరసంబంధమును బాగుగఁ దెలిసికొని గ్రంథకర్తలు నూతనవాఙ్మయమును నిర్మింప యత్నింప వలసియున్నది. మఱియు నిప్పుడు ప్రకటింపఁబడుచున్న గ్రంథములలోఁ గొన్ని వ్యావహారికభాషయందు రచింపఁబడి సహృదయాహ్లాద మొన ర్పుటలేదు. ఆయారచనల నొకసారి చూచినచో వ్యావహారికభాష వాఙ్మయరచనమున కెట్లుపకరింపదో స్పష్టము కాఁగలదు. దానికొక మార్గముగాని పద్ధతిగాని గన్పడుటలేదు. నియమరహితమై కవులిట్లు వేర్వేఱుమార్గముల నడచినచో భాష కపారమగు ననర్థమును గలుగఁ జేసినవారగుదురు. అందలి పదజాలము, శబ్దభావముల విశృంఖలత్వ మును గ్రాంథికభాషపైనను, ప్రాచీనగ్రంథములపైనను వారికిఁగల యాగ్రహమును వ్యక్తపఱచుచున్నవిగాని భాషాభిమానమును సూచిం చుటలేదు. ఉత్తమరచనములఁగవులుపయోగించెడి భాషయును సామా న్యజనుల వాడుకభాషయు నెప్పుడును భిన్నముగ నుండునని వీరుగ్రహిం పవలసి యున్నది. భాష కావ్యరచనమున నప్రధాన మనువాదము గ్రా హ్యముగాదు. శబ్దార్థములకుఁగల యవినాభావసంబంధము మన ప్రాచీ నులచే బాగుగ నిరూపింపఁబడినది. భాషకుఁదగిన భావములు, భావ ములకుఁదగిన భాషయు నుండినఁగాని యేకావ్యమును శోభింపఁజాలదు. కావ్యప్రయోజనము, నీతి, కావ్యభాష మొదలగువానిని గూర్చి మన యాలంకారికుల యభిప్రాయములు పాశ్చాత్యప్రపంచమునఁగల యభి ప్రాయములకు భిన్నములుగనున్నవి. పాశ్చాత్యవాఙ్మయప్రపంచము

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

నంమను జనసామాన్య ముపయోగించెడి భాషకును, కవుల భాషకును హస్తిమశకాంతరము గలదని సహృదయు లెఱుంగకమానరు. అందును గద్యములఁగలభాషకును,పద్యరచనమున నుపయోగింపఁబడు భాషకును విశేషవ్యత్యాసముకలదు. గద్యవాఙ్మయమునఁగూడ నవలలు, నాటకములు, కథలలో నుపయోగింపఁబడు పాత్రోచితభాషయును, వ్యాసముల నుపయోగింపఁబడు భాషయును భిన్నముగనుండును. మాట్లాడు భాషయే పాశ్చాత్యవాఙ్మయరచనమున నుపయోగింపఁబడు చున్నదను కొనుట గొప్పపొరపాటు. కావునఁ గవులును గ్రంథకర్తలును భాషాభివృద్ధిని మనమునం దిడుకొని, వ్యక్తి, దేశవిభాగము, కాలము, సాంఘికజీవనము మొదలగువానిపై నాధారపడి నియమరహితమై వేఱువేఱుమార్గములఁ ద్రొక్కెడి వ్యావహారికభాష సత్కావ్యరచనమున కుపకరింపదని గ్రహించి, గ్రాంథికభాషయందే తమతమకావ్యముల రచింపవలసియున్నది. వీరిని నూతనమార్గముల నవలంబింపవలదని యెవ్వరును శాసించుటలేదు. వాఙ్మయము నూతనమార్గముల (నవలలు, నాటకములు, కథలు మొదలగునవి) వికసనమును గాంచవలయును. కాని కేవల మనుకరణములై పాశ్చాత్యభావములను వెదచల్లుచు, నియమరహితమై పలుత్రోవలఁజనెడి భాషయందు రచింపరాదనియే మాయుద్దేశము. గ్రాంథికభాషయనిన దీర్ఘసంస్కృత సమాసజటిలంబగు భాషయని కొందఱు తలంచుటగలదు. అది సత్యదూరము. దుర్గమములగు సంస్కృతసమాసములను, పదములను గైకొని తమరచనలనొనర్చుట యాధునికకవులకుఁ బరిపాటిగనున్నది. నియమబద్ధమైనను గవిత్వము సలక్షణముగను, సులభముగ నొనర్పవచ్చును. సంస్కృతభాషాశృంఖలములు దమకు నచ్చనిచోఁ దేటతెనుఁగు మాటలనే యుపయోగింపవచ్చును. కాని పదిశతాబ్దములకుఁ బైకాలమునుండియుఁ గలసి మెలసియుండిన సంస్కృతాంధ్రభాషలకలయికను విడఁగొట్టుట భాషకనర్థదాయకమనియు వానిని సరిగ మేళవించి గ్రంథరచన మొనర్చుటయే భాషాభివృద్ధికి మార్గమనియు భాషాభిమానులు గ్రహింతురుగాక.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

సాహిత్యవిశారదుల సన్మానము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ పిఠాపుర మహారాజావారు సాహిత్యవిశారద, బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారిని దమ యాస్థానవిద్వాంసులు గను నిఘంటుకార్యసంపాదకులుగను నియమించినయవసరమున కాకినాడ పౌరులపక్షమున నీశ్వరపుస్తకభాండాగారమువా రొకసభఁ గావించి శ్రీశాస్త్రిగారిని సన్మానించిరి. ఆసభకు కాకినాడలో న్యాయవాదులగు బులుసు వేంకటసుబ్బారావు B. A. B. L. గా రధ్యక్షత వహించిరి. సభకుఁ బౌరులలోఁ బ్రముఖులయినవా రందఱు విచ్చేసియుండిరి. పిమ్మట భాండాగారము కార్యదర్శులు శ్రీ నిఘంటుకార్యనిర్వాహకులయిన శ్రీ శ్రీ పీఠికాపురాధీశ్వరులను శ్రీ శాస్త్రిగారిని బ్రశంసించుచు సన్మానపత్రము నొసఁగిరి. నిఘంటుకార్యస్థానమునఁ బనిచేయుచున్న బ్రహ్మశ్రీ వ్యాకరణశిరోమణి విద్వాన్ దర్భా సర్వేశ్వరశాస్త్రిగారును, నిడుదవోలు వెంకటరావు M. A. గారును నిఘంటునిర్మాణమును గూర్చిన విశేషములఁ దెలుపుచు శ్రీ శాస్త్రిగారు సంపాదకులుగా నియమింపఁబడుటవనఁ గలిగిన యానందమును వెలిఁబుచ్చిరి. వ్యాకరణ విద్యాప్రవీణ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారు, తొలుత నిఘంటునిర్మాణారంభమును గూర్చియు, నాపట్టున శ్రీపీఠికాపురాధీశ్వరులు ప్రకటించిన యౌదార్యాతిశయమును గూర్చియుఁ దెలిపి శ్రీ శాస్త్రిగారి కార్యనిర్వహణదీక్ష నుగ్గడించిరి. బ్రహ్మశ్రీ విద్వాన్ వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు ఇతర నిఘంటువులకంటె శ్రీసూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువునఁ గల విశేషములనుగూర్చి యుపన్యసించి శ్రీశాస్త్రిగారి సంపాదకత్వమున నిఘంటు వచిరకాలమున ముగియఁగలదని తెలిపిరి. న్యాయవాదులును శ్రీశాస్త్రిగారి శిష్యులునగు ప్రతివాది భయంకరం పార్థసారథిగారు శాస్త్రిగారి సాహిత్యవిశారదత్వమును బాగుగ వ్యక్తపఱచి శ్రీ శాస్త్రిగారిని పీఠికాపురాధీశ్వరులను బ్రశంసిం

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

చిరి. ఆంధ్రి పత్త్రికాసంపాదకులును, ప్రకృతమున నిఘంటుకార్యాలయమునఁ బండితులునగు శ్రీయుత మధునాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారు 'విజయవాదము' అను శీర్షికతోఁ బ్రశంసాపద్యములను శ్రీ శాస్త్రిగారి కర్పించిరి. ఇంకను పలువురు శ్రీ ప్రభువర్యులయొక్కయు, శ్రీ శాస్త్రిగారియొక్కయు గుణగుణములఁ బ్రశంసించి వారి యెడలఁగల గౌరవాదరములఁ బ్రకటించిరి. తుదిని దమకృతజ్ఞతను దెలుపుచు శ్రీశాస్త్రిగారు ప్రభువర్యులు తమ్ముఁ నియోగించుటకుఁగల కారణములు, నిఘంటునిర్మాణప్రారంభము మొదలుగ నాఁటివఱకు జరిగిన కార్యక్రమమును, జరుగనున్న కార్యక్రమమును విపులముగఁ దెలిపి భవదనుగ్రహమును బురస్కరించుకొని నిఘంటునిర్మాణము పూర్తియగుగాక యని యాసించినారు. అధ్యక్షుల గౌరవభాషణములతోడను, గార్యదర్శుల యభినందనములతోడను సభ జయప్రదముగ ముగిసినది.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

సాహిత్యవిశారద, పీఠికాపురసంస్థానాస్థానవిద్వాన్, శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర
నిఘంటుసంపాదక,

బ్రహ్మశ్రీ శ్రీ కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారికి
ఈశ్వరపుస్తకభాండాగారము
సమర్పించిన

సన్మానపత్రిక.

ఆర్యధర్మపవిత్రకాగ్రణీ !

ఉత్తమశ్రోత్రియ వైదికకులాలంకారులై, సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యపారంగతులై, దిగంతవిశ్రాంతకీర్తిశేషులగు మీ అగ్రసోదరులు శ్రీ బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారును, దామును నేటికి రమారమి ఏఁబదేండ్ల నుండి, స్వచ్ఛము సనాతనము నగు ఆర్యధర్మసాహిత్యప్రచారముచే యావదాంధ్రదేశమునకు స్థిరపరిచితులై, వెలయుచున్నసంగతి జగద్విదితము. పరమపావనమగు భారతసేవకై జీవితార్పణ మొనర్చిన మీ బోఁటి పుణ్యపురుషుల నాహ్వానించి, కొనియాడు భాగ్య మబ్బిన మా భాండాగారము ధన్యమైనదని విశ్వసించుచున్నాము.

విద్వల్లోకపూజ్యచరితా !

తాము చిరకాలమునుండి చేయుచున్న ధర్మసాహిత్యప్రచారమునకుఁ గాకినాడపుర మధివాసమైయుండ నోచుకొనుటచే, ప్రత్యేకముగా నీ కాకినాడపౌరలోకము తమకుఁ బెక్కువిధముల ఋణపడియున్నది. ముప్పదియేండ్లు పీఠికాపురరాజకళాశాలాధ్యాపకసమయమునఁ దమయొద్ద నుత్తీర్ణులైన శిష్యబృందములు, మీ యమోఘపాండితీగరిమను, అకళంకవక్తృతాచాతుర్యమును వేనోళ్ళఁ నేటికిని గొనియాడుచున్నారు.

సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యజగద్భరణమహాకార్యమున, శ్రీపీఠికాపుర మహారాజవర్యు "లాంధ్రభోజ" బిరుదమును శాశ్వతముగా నార్జించియున్నారు. దాక్షిణాత్యప్రపంచమున, సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యసా

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

్రాజ్యము నింత మహోదారదయారసముతోఁ బరిపాలించిన ఆంధ్రి భోజులు విద్వల్లోకపాలకసార్వభౌమాట్టు లన నతిశయోక్తి కాఁజాలదు. ఈ మహాప్రభువు జయంతికులశేఖర రామయాఖ్యవిశ్వవిఖ్యాతపండిత ప్రకాండుని సాయమున, శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటునిర్మాణయజ్ఞ దీక్షాబద్ధకంకణులై, అధ్వర్యులైన పంతులుగారు దివంగతులు కాఁగా నీ పుణ్యసవనమును పూర్తిచేయు దివ్యసంకల్పముతో, నీ యాధ్వర్య మును తమ భుజస్కంధములపై నిడి, ఆస్థానవిద్వాంసునిగా నాహ్వానిం చినవార్త విన్నంతనే, కాకినాడపౌరలోకము, ధన్యోత్సాహముతో నానందించినది. యావదాంధ్రదేశమునకు యుగాంతమువఱకు స్థిరోప కారియగు నీ యాంధ్రనిఘంటురాజము, అవిచ్ఛిన్నముగాఁ గొనసాగి, సంపూర్ణవిజయ మందుననుటలో మా సంశయములన్నియు విచ్ఛిన్నము లైనవి. గ్రాంథికవాదసంరక్షణసంరంభములో మీకున్న ధైర్యసాహస ములు, సనాతనాధునాతనసాహిత్యసామగ్రిసమన్వయములోఁ దాము చూపిన వివేకచాతుర్యములు, సర్వజనమనోరంజకసంభాషణోపన్యాసధో రణిలోఁ దమకుఁ గల నవరసాంచితచాతుర్యమును శ్రీమహారాజావారు గుర్తించి యీ మహాకార్యభారము తమపై నుంచుటచే, శ్రీ మహా రాజావారి విజ్ఞానౌదార్యమును తమ యర్హతమగుణభూషితమగు నుత్త మపాత్రతను మే మభినందించుచు, భగవానుఁడు శ్రీ పీఠికాపురసంస్థాన మును నిరంతరవిజయప్రదముగా సంరక్షించి, తమ కనవరతాయురారో గ్యైశ్వర్యముల నొసఁగి మనుపుఁ గాక యని ప్రార్థించుచున్నాము.

విధేయులు,

ఈశ్వరపుస్తకభాండాగారము	గొర్తి సుబ్బారావు (అధ్యక్షులు)
రామారావుపేట	సమయమంత్రి అచ్చన్నపంతులు
11—6—'41.	ఉపాధ్యక్షులు,
	బులుసు వేంకటేశ్వర్లు
	కాళ్ళూరి రామచంద్రసత్యనారాయణ రావు
	(కార్యదర్శులు.)

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

నాటకరస విమర్శన పర్యాలోచనము.

ఉభయ భాషాప్రవీణ—మల్లాది సత్యనారాయణశాస్త్రి.

బ్రహ్మశ్రీ విద్వాన్ వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు శ్రీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్త్రికయందు నీమధ్య "నాటకములు-రసములు" అని మకుటముతో నుత్తరరామచరితములోని రసమును విమర్శించు నుపన్యాసమును వెల్లడించి మమ్ము మిగుల సంతసింపఁ జేసినారు. శ్రీవారి యుపన్యాసము నిష్పాక్షికముగ వ్రాయఁబడినదని చెప్పుటకు నేమియు సందేహము లేదు. రెండుపక్షముల వాదములను జూపి రెండింటికి వ్యాఖ్యాతల వ్రాఁత లాధారములని వానిపేరులతోఁ గూడ నుగ్గడించి చివరఁ దమయుద్దేశ్యము కరుణరసము నవగాహించుచున్నదని సరళహృదయముతోఁ దెలియఁబఱచినారు. నేనుగూడ శ్రీవారివలెఁ బెద్దల యాశయముల నుల్లంఘింప నుద్దేశ్యము గలవాఁడను గానుగాని "భిన్నరుచిర్హిలోకః" అన్నట్లు వేఱుతాత్పర్యము గల్గియున్నాను. అయినను శ్రీయాపత్త్రికామూలమున శ్రీవారితో నాకు శాశ్వతము, నిదంప్రథమమునగు సాప్తపదీనము లభించినందులకు నెంతయు మఱియుఁ జాలమంది పండితులను మిత్త్రులుగఁ జేయుటకు నుపకరించిన యీపత్త్రిక, యితోధికాభివృద్ధి నొందుచుఁ జిరంజీవినియై వెలయుఁగాతమని యాసించుచున్నాను. మఱియుఁ బైయభిప్రాయభేదమాత్రమున నన్నవినీతమిత్త్రునిఁగ గ్రహింపకుందురుగాక యని మిగుల శ్రీవారు ప్రార్థింపఁబడుచున్నారు. ప్రకృతమునకు వత్తము. "నాటకేతు భవేదంగీ శృంగారో వీర ఏవవా" యనుకారిక, నాటకలక్షణముగలిగిన ప్రతాపరుద్రీయాద్యలంకారగ్రంథములలోఁ గాని దశరూపకములోఁ గాని యుండవచ్చును. అవి శ్రీవారనినయట్లు యర్వాచీనములగుట స్పష్టమైన విషయమే. "ప్రసిద్ధేఽపి ప్రబంధానాం నానారసనిబంధనే । ఏకోరసోంగీకర్తవ్యస్తేషాముత్కర్షమిచ్ఛతా ॥ యనిమూలమువ్రాసి" ప్రబంధేషు మహాకావ్యేషు

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

వా, నాటకాదిషు వా, విప్రకీర్ణతయా అంగాంగిభావేన బహవోరసా
ఉపనిబధ్యంతే ఇత్యత్రప్రసిద్ధౌ సత్యామపి యః ప్రబంధానాంఛాయాతి
శయ మిచ్ఛతి తేన తేషాంరసానా మన్యతమః కశ్చిద్వివక్షితో రసోంగి
త్వేన వినివేశయితవ్య ఇత్యయం యుక్తతరోమార్గః"అని వ్యాఖ్యవ్రాసిన
ధ్వన్యాలోకకర్తను ప్రాచీనతముఁడని నిర్ణయించుచు నిట్లు ప్రాచీనుల
లక్షణము నాటకాదిరసనిబంధన విషయమై విశాలముగ నుండఁగ నర్వా
చీనులు కాళిదాసాదిమహాకవుల నాటకాదులనుబట్టి సంకోచపఱచుట
సంభవించినదని శ్రీవారు పూర్వాపరగ్రంథతాత్పర్యభేదకారణములను
విమర్శించి, నిర్ణయించియున్నారు. ఈయభిప్రాయముతో నేను ననుస
రించువాఁడనే కాని సంపూర్ణముగ నేకాభిప్రాయుఁడనుగాను.

సాధారణముగఁ బ్రాచీనాలంకారాది శాస్త్రములనే యర్వాచీ
నులు ననుసరించిపోవుచు నధికముగ నభిప్రాయభేదము గలిగినచోటుల
భిన్నమార్గములఁ ద్రొక్కుట కనుచున్నారము. ధ్వన్యాలోకకర్త, కావ్య
ప్రకాశకర్తకంటెఁ బ్రాచీనుఁడైన విషయము సర్వపండితారూఢము.
లలితసారస్వతవిషయకచర్చల సర్వాంశములు నీకావ్యప్రకాశ గ్రంథ
మునందే మొదట విమర్శింపఁబడినవనియు దీనికంటెఁ బూర్వగ్రంథ
ము లొక్కొక్కయంశమును విమర్శింప నుత్పన్నములైనవనియు నా
యూహ. ధ్వన్యాలోకము నాలంకారికులందఱు నెఱిఁగిన గ్రంథమే కాని
క్రొత్తదియు మూలమూలల దాఁగినదియుఁ గాదు. దానియందుఁ గొంత
భాగము కొంతకాల మగపడనిదియు లేదు.

మమ్మటభట్టు ధ్వన్యాలోకమునందు మిక్కుటమగు మక్కువ
గలిగినట్లు ప్రసక్తిగలిగినచోట్ల వ్యక్తము చేయుచున్నాఁడు. అతఁడు
నాటకప్రకరణము వ్రాయకున్నను ధ్వన్యాలోక మూలవ్యాఖ్యలకు
నర్వాచీన లాక్షణికులు గ్రహించినయర్థమునే గ్రహించినట్లు కొంచెము
సూచించినాఁడు. సాహిత్యదర్పణము, రసగంగాధరము మున్నగు నర్వా
చీనగ్రంథములు కొన్నిస్థలములయందుఁ గావ్యప్రకాశముతో వివదించు

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

చున్నను జాలస్థలములయందు సంవదించుచునే యున్నవి. ధ్వన్యాలోక మంత్రో మాత్రము నేదియు గూఢముగ వివదించుచున్నట్లు నేను దెలిసి కొనలేదు. పోనీ యాయంశమును ఖండించి వేఋత్రోవచుబోయినవేమో యనిన నదియును జెప్పశక్యముగాదు. ఇట్లుండఁగఁ బ్రాచీనుల విశాల లక్షణమును అర్వాచీనులు సంకోచించుటలో నేదిమో హేతువుండి యుండవచ్చును. అందు నందఋను మాఋత్రోవఁద్రొక్కుటకుఁ గార ణము పెద్దదై యుండును. అది యేదనఁగా సంప్రదాయాగతాశయము లను వెలిబుచ్చఁదలఁచుటయే. అది యట్లు వారుచేయకయుందురేని ధ్వ న్యాలోకములోని యాకారికకు నాటకములలో నీరసమే ప్రధానముగ ఈరసము లప్రధానములుగ నుండవలెనని నిర్ణయరూపముతో నర్థము చెప్పుటకు శక్యముగాకపోవును. పోనీ దాని వ్యాఖ్యానదర్శనమువలన నదిసులభమేమోయనిన నద్ధానిమూలమునను శక్యముగాదు. కాన సం ప్రదాయాగతాశయముల ననుసరించి యర్వాచీనులు తమలక్షణ ములలో "శృంగారో వీరఏవవా" యని సందేహనివృత్తికై నిర్ధారణతో నర్థము చెప్పియుందురేమోయని యూహపుట్టుచున్నది. అర్వాచీను లంద ఱొక యభిప్రాయము గలిగియుంచు కారణమును బట్టికూడ ధ్వన్యా లోకకర్తకు నదియే యభిప్రాయముండునని కార్యమువలనఁ గారణాను మానమువలె నిష్కృష్టార్థము దోఁచుచున్నది. కాని యాధ్వన్యాలోక మూలవ్యాఖ్యానములవలన నిదమిత్థమను నిర్ణయముతో నాటకాదులలో నీయీరసములు ప్రధానములుగ నీయీరసములంగములుగ నుండవలె నని విశదాభిప్రాయము తెలియఁబడకున్నది. ఉన్నట్టి కారికావ్యా ఖ్యలను బట్టి మనము కనివినియెఱుఁగనియు, మనసంప్రదాయములో లేనియు "బీభత్సాదిరసములు నాటకములోఁ బ్రధానములై శృంగారా దులంగములై వచ్చిలవలయుననెడి" విపరీతపద్ధతికూడఁ బ్రచారమునకు వచ్చునేమోయని వారట్లు లక్షణమును సంకోచించియుందురని యూ హించుచున్నాను. ఇట్టి యభిప్రాయమే వారికి లేనియెడల సంకోచించు

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

టలో నేమిఫలము వాంఛింపఁబడును? కేవలకాళిదాసాదుల నాటకము
లను గుఱిగాఁజేసి యనునది న్యాయమైన సమాధానముగాఁ దోఁపదు.
కనుక ధ్వన్యాలోకమూలవ్యాఖ్యలకు నర్వాచీన గ్రంథములు వివరణ
రూపములనిననే బాగుగనుండును. ఇట్లుచెప్పనిచోఁ గొంచెము భేద
మున్నశాస్త్రికులలోను ప్రాచీనతార్వాచీనతాభావభేదములను బుర
స్కరించుకొని యుండునుగాన నర్వాచీనగ్రంథములన్నియుఁ బ్రాచీన
గ్రంథములన్నింటికి విరుద్ధములై పోవలసివచ్చును. దీనికొక యుదాహర
ణమును గనుఁడు. భట్టోజీదీక్షితులవారు సిద్ధాంతకౌముదిలో శబ్దాధి
కారమునందు "పద్దన్నోమాస్" అనుసూత్రమును వివరించుచు నందలి
"శస్ప్రభృతిషు" అను నిమిత్త లక్షణాంశమందున్న ప్రభృతిశబ్దమునకుఁ
బ్రకారార్థమును జెప్పి విభక్తిప్రత్యయసామాన్యము నిమిత్తముగఁ
బ్రయోగములనుబట్టి పదాదులు ప్రయోగింపఁ జనునని నుడివియున్నారు.
సూత్రమును బట్టియైనచో ద్వితీయా బహువచనము మొదలు పదాదు
లాదేశింపఁదగియున్నవి. ఇందలి సంకోచవికోచములు సంప్రదాయాగ
తములేయని మనము గ్రహింపవలసియుండును. కానిచో దీక్షితులవా
రైనఁ దప్పుత్రోవను బోయిరని యనవలసియుండును. లేదా పాణిన్యా
చార్యులవారైన లక్ష్యములను గమనింపలేదని యనవలసియుండును.
ఈయంశము వైయాకరణులందఱకు సమ్మతముగాని విరుద్ధముగాదు.
కనుక సంప్రదాయార్థములను నర్వాచీనులు వెలువఱించి యుందురనిన
బాగుగనుండును. ధ్వన్యాలోకకర్త ప్రౌఢపద్ధతితోనట్లు నిర్వచించియుం
డును. అంతియేకాని శ్రీవారు వ్రాసినట్లు కాళిదాసాదుల నాటకము
లనుబట్టి ప్రాచీనవిపులలక్షణమును నవీనముగ వారు సంకోచింపలేదు.
మఱియు నాధ్వన్యాలోకకర్త కాళిదాసునికంటె నర్వాచీనుఁడుగాని
ప్రాచీనుఁడుగాఁడు. ఈసంగతి ధ్వనికర్త 'తు' శబ్దమునకుఁ బశ్చాత్తాప
రూపార్థము వ్రాయుచు నుదాహరణముగనిచ్చిన "ముహురంగులిసంవృ
తాధరోష్ఠం ప్రతిషేధాక్షర విక్లబాభిరామమ్, ముఖమంస వివర్తిపక్ష్మ

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

లాఞ్ఛాః కథమ ప్యున్నమితం నచుంబితంతు" అను శకుంతలములోని శ్లోకము దృఢపఱచుచున్నది. అట్లు కాళిదాసునికంటె నర్వాచీనుఁడగు ధ్వన్యాలోకకర్తమాత్రము శ్రీవారు వ్రాసినట్లుగ నర్వాచీనులతోఁ పాటుగఁ గాళిదాసనాటకములనుబట్టి లక్షణము వ్రాయవలసి యుండెఁగఁ దనకంటె నర్వాచీనులగు నాలంకారికుల కందఱకు విరుద్ధముగ నేల లక్షణము చేయువలసియుండునని మరల శ్రీవారే ప్రశ్నింపఁదగిన వారు. నాయభిప్రాయముమాత్రము ధ్వన్యాలోకకర్త వేఱుతాత్పర్యము కలిగియున్నవాఁడు కాఁడనియే. మొదటివాఁడు సంసరణము నొక యాకృతితో నిర్మించుచుండ రెండవవాఁడు దాని హెచ్చుతగ్గులుసవరించుచు సరిచేయుటవంటిదే యీశాస్త్ర నిర్మాణపద్ధతియునని మనవిచేయుచు న్నాను. మఱియు నీయంశమును మధ్యవర్తులగు పండితులమధ్యఁ బడవేసి వారి యుత్తరమున కెదురుచూతమనికూడ నాయభిప్రాయము.

మఱియుఁ గొన్నిప్రసిద్ధవిషయములు చెప్పఁబడకున్నను మఱుఁగు బడవను నుద్దేశ్యముతోనే కాఁబోలు గృహ్యసూత్రకర్తలలోఁదల మిన్న యగునాపస్తంబమహర్షి తనగృహ్యసూత్రమునందు బ్రాహ్మణత్వమునకుఁ బ్రధానచిహ్నయగు యజ్ఞోపవీతధారణవిధిని జెప్పకుండెను. అయ్యది యిపుడు బోధాయన సూత్రమునుండి యాపస్తంబీయులచే గ్రహింపఁ బడుచున్నది. వారిద్దఱిలో నాపస్తంబుఁడు ప్రాచీనుఁడని చరిత్రజ్ఞులకుఁ గ్రొత్తగఁ జెప్పఁబని లేదు. ఇంతమాత్రమున బోధాయనుఁడే యుపవీతధారణము నిదంప్రథమముగఁ దీసికొనివచ్చెనని యన వీలుకలుగునా? కనుక నేకవిధప్రవృత్తి యందు నొకచోట సంప్రదాయాగతార్థము లుల్లేఖింపఁబడక మఱియొకచోటఁ జెప్పఁబడినను బరస్పరము ప్రతిబధ్యప్రతిబంధకభావముల నొందవనియు నొకదాని కొకటి సహకారము నొనర్చుకొనుచు నావిషయమును దృఢముచేయఁ గలవనియు మనము గ్రహింపవలెను. కనుక ధ్వన్యాలోకకర్తకు విరుద్ధముగ నర్వాచీనులు లక్షణమును సవరించియుండలేదని యార్యమిశ్రులు గ్రహింతురుగాక.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ఆవిషయమట్లుండనిండు. ప్రబోధచంద్రోదయమున శాంతరసము ప్రధానమని కవియు వ్యాఖ్యాతయు వివరించి యున్నారనియు, నుత్తరరామ చరితమునం గవిధ్వనిగా రసనిర్ణయము చేసెను గాని పై దానియందువలె వాచ్యముగఁ జెప్పియుండలేదనియు, నీవిషయము ముందుఁ జర్చింపఁ బడునని శ్రీవారు సెలవిచ్చి యున్నారు. ఇఁక నావిషయమును బరిశీలింతము. పెద్దల ననుటగాదు గాని ప్రాచీనాలంకారికులలో శ్రవ్యకావ్య ములందును శాంతమును రసముగ నుద్దేశింపఁ జనదను వాడుక కలిగియుండఁగ నాప్రబోధచంద్రోదయ కర్త నాటకములోఁ గూడ నెట్లుశాంతము రసమని నిర్వచించి సమన్వయించెనో యూహింపరాకున్నది. చూడుఁడు. "శాంతోపినవమోరస" యను మమ్మటభట్టు తనకంటెఁ బ్రాచీనులగు నాలంకారికు లొప్పని శాంతమునకు రసత్వమును బ్రథమమున నొప్పుకొని కారికలో దానినమ తించినాఁడు. దీనిని బట్టి పై విషయము సత్యమైనదిగదా! కనుకనే యందున్న "అపి" శబ్దము సార్థకమగుచున్నది. ఈకారికకుఁబూర్వము "శృంగారహాస్యకరుణ రౌద్రవీరభయానకాః। బీభత్సాద్భుత సంజ్ఞౌచేత్యష్టౌనాట్యేరసాః స్మృతాః" అని రసములకు నా దృశ్యములం దష్టవిధత్వమును జెప్పి పిదప "నిర్వేదస్థాయి భావోఽస్తిశాంతోఽపినవమోరసః" అని చెప్పుటచేతఁ బ్రాచీనకాలమునుండియుఁ బరంపరాగతమగు సంప్రదాయ మొకటి యాతనిమనస్సునందుఁ బరివర్తించుచున్నదనియు దానికి విరుద్ధముగఁ బోవఁ దనకు సమ్మతి లేకున్న సభికవోత్సల్లయుక్తి సముద్భిన్న శాంతరస నవమత్వ మనివార్యమగుటచేత నాదృశ్యములందొప్పిన నొప్పకున్నఁ బ్రబంధములందైన నిబంధింపవచ్చునని యాతని యభిప్రాయము వ్యక్తమగుచున్నది. ఈయభిప్రాయము చేతఁ బ్రాచీనకాలములోని యాశయములకు భిన్నముగఁ జంద్రోదయకర్త వేసినత్రోవ సరియైనదిగాదని సందేహింపక చెప్పవచ్చునుగదా. మఱియు నాచంద్రోదయకర్తకుఁ గూడ శాంతము తొమ్మిదవరసముగ సమర్థింపనుద్దేశ్యముగలిగి యూర

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

కలక్షణప్రదర్శనమువలన లాభము లేదని దానిప్రయోగమును కార్య
ముఖమునఁ జూపఁదలంపేమో యనిన నది సమంజసమే కాని ప్రాచీనాభి
ప్రాయముతో విరోధించినట్లు కాలేదా యని నామనవి. కనుకఁ బ్రాచీన
కాలమందు శాంతము రసముగాదని నిశ్చయించుకొనినట్లు స్పష్టమగు
చున్నదిగదా. లేనిచో నెందును లేని పద్ధతితో నాటకములో మొదట
"తద్వయం శాంతరసప్రయోగేణ ఆత్మానం వినోదయితు మిచ్ఛామః"
అని యీ వాక్యము ననుటలోఁ గలిగిన తాత్పర్యమేమి ? అది తన క్రొత్త
త్రోవయని నిర్ధరించుటలేదా ? పోనీ తననాటకములో శాంతమును
బ్రధానరసముగ నిబంధించెను గానఁ జూచువారు వినువారు తమంతఁ
దాము రసమును నిర్ణయించికాని యాస్వాదింపఁజాలరని యావాక్యము
నిందు సమకూర్చెనందురా ? అట్లయినచో నదియొక నిర్మితినైపుణ్యమా?
యని యాక్షేపించువారికి సమాధానమెట్లు ? కనుకఁ బ్రాచీనులొప్పని
శాంతమును రసముగ నొప్పుటయు, నాటకములో దానికిఁ బ్రాధాన్య
మిచ్చుటయు ననువిషయములు క్రమముగా వచ్చినవేయని మనమొప్ప
వలెను ! ఈవిషయమును దఱువాతి యాలంకారికులు పెదవి కదల్పక
యొప్పుకొనిరని మనమును శిరసావహింతము. కాని యీకవి రసపద
ముతో రసమును వెలిబుచ్చుటయేమి పురుషార్థమని నా మఱియొకమనవి.
కనుకఁ జంద్రోదయకర్త ప్రాచీనాలంకారికవిశాలలక్షణము ననుస
రించి యర్వాచీనులకు విరుద్ధముగ శాంతము ప్రధానముగఁ గల
నాటకమును నిర్మించెనుగాన నట్లందఱు వేఱువేఱు రసములు ప్రధాన
ములుగఁ గల నాటకములను వ్రాయవచ్చునను శ్రీవారి తలంపు
మార్పఁబడవలెనని నామూఁడవమనవి. ప్రాచీను లుదారాశయముగల
పద్ధతితో వ్రాసిన లక్షణమును రానురాను నవీనులు తెలియుటకయి
విపులపఱచిరని గ్రహించుట యుక్తతరము. పిదపఁ గొంతకాలమునకు
"నటే శమాభావాత్"అను మొదలు గ్రంథముచేతఁ బూర్వోక్తాభిప్రా
యము ననువదించి ఖండించి నాటకములోఁగూడ శాంతము ప్రధానరస.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ముగ నిబంధింపవచ్చునని నిర్ణయించుచు నీయభిప్రాయమును బండితరా
యలు స్ఫురింపఁజేయుచున్నాఁడు. కనుక నావిషయము పెద్దలనడుమఁ
జర్చింపఁబడినదే గాన మనము సందేహింపఁబనిలేదు. కాని ప్రాచీనుల
విపులలక్షణమును నవీనులు సంకోచించిరనుటదగ్గఱనే, మీకును నాకు
నభిప్రాయభేదము. మఱియుఁ బైన వర్ణించినచొప్పున నాటకములలోఁ
దొమ్మిదిరసములయందే రసమునైనఁ బ్రధానముగ నమర్పవచ్చుననెడి
శ్రీవారి మొదటియభిప్రాయముదగ్గఱఁగూడ నేను భిన్నాభిప్రాయుఁ
డను. ఇఁక నుత్తరరామచరితములోని రసమునుగుఱించి కొంచెము విచా
రింతము. ఇందు శ్రీవారి యభిప్రాయము సప్రమాణముగాని, యప్రమా
ణముగాదు. అయినను నేను శృంగారరసవాదినిగానఁ దానివిషయముఁ
గొంచెముచెప్పి శ్రీవారి కరతలస్పర్శము భావించి యూరకుందును.

పదవాక్యప్రమాణజ్ఞుఁడును వశ్యవాక్కునగు భవభూతిమహాకవి
మమ్మటభట్టుకంటెఁ బ్రాచీనుఁడనుటకుఁ గావ్యప్రకాశము నందుదాహృత
శ్లోకములు నిదర్శనములు. అట్టి యీ మమ్మటభట్టు శ్రీవారు మొదటఁ
జెప్పినట్లు కాళిదాసాదుల నాటకాదులనుబట్టి లక్షణమును వ్రాయవలసి
యున్నయెడల దోషప్రకరణములో "వ్యభిచారి రసస్థాయిభావానాం
శబ్దవాచ్యతా." యని యుపక్రమించిన రసాదిదోషలక్షణమునకుఁ గ్రమ
ముగ "తామనంగజయమంగళశ్రియం కించిదుచ్చభుజమూలలోకితాం।
నేత్రయోః కృతవతోఽస్యగోచరే కోఽప్యజాయతరసోనిరంతరః." అని
యుదాహరణముగనిచ్చిన శ్లోకమునందు రసశబ్దముచే రసము దెలుపఁబడి
నదని దోషోదాహరణముగ సమన్వయించెనుగదా! యది యెట్లు మీ
యభిప్రాయముచొప్పున సంగతమగును? ఏమన, ఉత్తరరామచరితములో
నన్నిచోటుల నెట్లున్నను "ఏకోరసః కరుణ ఏవనిమిత్తభేదాద్భిన్నః పృథ
క్పృథగివాశ్రయతే వివర్తాన్, ఆవర్త బుద్బుదతరంగమయాన్వికారా
నంభోయథాసలిలమేవ హి తత్సమస్తమ్" అను శ్రీవారి కరుణరసవాద
మునకుఁ బ్రధానమగు శ్లోకము పైలక్షణకర్తయొక్క దోషోదాహరణ

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ము నతిక్రమించినదా ? పోనీ మమ్మటభట్టయిన నీ నాటకమునకవిరుద్ధ ముగఁ జెప్పవలదా ? కనుకఁ గాళిదాసాదులనాటకాదులనుబట్టి యర్వా చీనాలంకారికులు లక్షణమును వ్రాయలేదని మనము గ్రహింపవలెను. ఈగ్రంథము కరుణరసప్రధానమగునేని యీశ్లోకమే పైదోషలక్షణము నకు సరిపడినదని యామహాకవి యజ్ఞులసమాజములోఁ జేర్పఁబడియే యుండును.

ఈ విషయమును శ్రీవారు "నాటకమునఁ గరుణ మనిన తావుల నెల్ల విప్రలంభశృంగారాంతర్గతకరుణ మని శృంగారరసవాదులు చెప్పి నారు; కాని, 'ఏకోరసః కరుణ ఏవ' మున్నగు తావులం దయ్యది పొసఁగదు గదా !" యని వ్రాసిన వ్రాఁతకూడ సమర్థించుచున్నది. ఎట్లనఁగా, పొసఁగకుండుటకుఁ గారణము శబ్దవాచ్యతగదా! "పొసఁగదు" యని వ్రాసిన తమయభిప్రాయము చెప్పున నుత్తరరామచరితమునందుఁ గరుణరసము ప్రధానముగాని శృంగారరసము ప్రధానముగాదుగదా ! అయినప్పుడు శృంగారరసవాదికి నందలి కరుణరసపదములకు నేవిధముగ నైన దోషలక్షణము దగులకుండ నర్థాంతరమును జెప్పి శృంగారరసలక్ష ణమును లగింపఁ జేయవచ్చునుగాని, కరుణరసవాదికిఁ బైదోషలక్ష ణము తగులకుండఁ గరుణరస లక్షణమును లగింపశక్యము కాఁగలదా ? యని నా సమర్థనము. కనుకఁ బిరుదచదువరులలో మిన్నయగు నాభవ భూతిమహాకవిని ననుచితరసప్రబంధనిర్మాత యను నపశయశస్సులను మనము పొందింపఁగూడదు. మిగిలినయంశములు భావార్థదీపికయందుఁ జర్చింపఁబడును గాన, మనకు నావిషయమునఁ జొరఁబడఁబనిలేదు.

శృంగారరసవాదినగు నాయభిప్రాయము "పరిపాండుదుర్బలకపో లసుందరం దధతీ విలోలకబరీక మాననమ్ । కరుణస్య మూర్తి రథవా శరీరిణీ విరహవ్యథేవ వన మేతి జానకీ" అను శ్లోకముపైఁ గొంతవఱకు నాధారపడియున్నది. ఇందుఁ "గరుణస్యమూర్తి రథవాశరీరిణీ విరహవ్య థేవ" యను వాక్యైకదేశమునందలి "సీత శరీరధారిణి యగు విరహవేదనా

3

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

యనున ట్లున్నదను నభేదాధ్యవసిత విరహ వేదనాత్వోత్ప్రేక్ష"యుత్కట కోటికమై వఱలుచుండుట కారణము. "కరుణస్యమూర్తిః" యనునది మూర్తీభవించిన దుఃఖమను నభిప్రాయము గలదని నిర్వచింపవలెను గాని, మూర్తీభవించిన కరుణరసమని నిర్వచింప నైతిగాదు. అట్లయినచోఁ బూర్వోక్తదోషలక్షణ మనుధావించుచునేయుండును. మూర్తీభవించిన దుఃఖమునకు మూర్తీభవించిన విరహవేదనకు రూపభేదము లేకున్నను సామాన్యాకారముతో దుఃఖమును, విశేషాకారముతో విరహవేదనయుఁ దెలుపఁబడినవని పౌనరుక్త్యప్రసక్తి లేదు. ఆ రెండింటికిఁదాదాత్మ్యమును జూపుటకే "అథవా" యనునది మధ్య నమర్పఁబడినది. విరహవ్యథ, రతి ఫలితాంశము గాని రతి కాదని "వ్యభిచారి రసస్థాయిభావానాం శబ్ద వాచ్యతా" యను దోషలక్షణములోఁగూడదని చెప్పిన స్థాయిభావము చెప్పఁబడినట్లు కాదు. విరహవ్యథను వ్యభిచారిభావముగ గ్రహించి యున్నయెడలఁ బూర్వోక్తదోషము తప్పనేతప్పదు. కనుకనే యిది "వసనే పరిధూసరే వసానా నియమక్షామముఖీ ధృతైకవేణిః । అతి నిష్కరుణస్య శుద్ధశీలా మమ దీర్ఘం విరహవ్రతం బిభర్తి." అను శకుంతలములోని శ్లోకమునకుఁ గొంచెము తీసిపోవుచున్నదని విమర్శకులు. వీరి ప్రతిపాదనమునకుఁ గారణము "విరహవ్యథేవ" యను దానిలోని 'వ్యథా' శబ్దమయి యుండవలెను. అట్లుకానిచో మిగిలిన యంశములలో భేదములేదుగాన న్యూనతాప్రతిపాదనము వృథమైపోవును. శకుంతలమునందుశృంగారప్రాధాన్యమువలెను త్తరరామచరితమునందును శృంగారప్రాధాన్యము నంగీకరింపవలెనని నాభావము. మఱియు శ్రీ వారు శ్రీరామునకు సీతాసమాగమ ప్రత్యాశ లేదుగానఁ గరుణరస మేయని యనియున్నారు. అట్లు సమాగమప్రత్యాశ లేనిచోటులఁ గరుణ రసమైనయెడలఁగాళిదాసుని కుమారసంభవకావ్యమునందు రతివిలపనము కూడఁ గరుణరసమని యనవలసియుండును. ధూర్జటిఫాలనేత్రాగ్ని నిర్దగ్ధదేహునియందు సమాగమాశకుఁ దావుగలదా? భాణుని కాదం

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

బరిలో మహాశ్వేతావిలపనముకూడఁ గరుణరసమని యనవలసియుండును. చంద్రలోకమునకుఁ గొంపోఁబడిన శరీరముతో సమాగమాశ యెక్కడిది? ఈ రెండుదాహరణములయందు నాప్రకరణము చివర దివ్యవాక్సమాశ్వాసము చెప్పఁబడినదిగాన నవి కరుణములు గావని సమర్థించినయెడల నీనాటకమునందును "ఇదం కవిభ్యః పూర్వేభ్యో నమోవాకం ప్రశాస్మహే । వందేమహిచతాం వాణీ మమృతా మాత్మనః కలామ్." అను మొదలగుతావులందుఁ జెప్పఁబడిన యమృతాదిశబ్దములచేతను, అమోఘమైన వాక్కుగల శ్రీరామునిచేతనే యనిపించిన "సాత్వ మంబ స్నుషాయాం సీతాయా మరుంధతీవ శివానుధ్యానా భవ"యనియు "హా దేవి కథమేవంవిధా గమిష్యసి । హా భగవతి వసుంధరే శ్లాఘ్యాం దుహితర మవేక్షస్వ జానకీమ్. (ప) జనకానాం రఘూణాం చ యత్కృత్స్నం గోత్రమంగళమ్ । యాం దేవయజనే పుణ్యే పుణ్యశీలా మజీజనః" అను వాక్యములచేతను సమాశ్వాసము సూచింపఁబడలేదా యని నామనవి. మఱియు రసగంగాధరములోఁ గరుణవిప్రలంభమని పేరిడినరసమునకు రతివిలపనము మహాశ్వేతావిలపనము నుదాహరింపఁబడినవి. అవి యట్లుదాహరింపఁబడుటకుఁ గారణము వానికి నాలంబనలగు నాయికలు తమ నాయకులతో సమాగమము నొందుటయే. అట్లయినప్పుడు దీనియందు మాత్రము వేఱుత్రోవను బోనేల? పురాణములోఁ బునస్సమాగమము చెప్పలేదని నాటకములో నట్లే యుండవలెనని నియమము లేదు. కవికి రసానుగుణముగఁ గథను మార్చుకొనుటకు స్వాతంత్ర్యము గలదు. ప్రసిద్ధికి బొత్తుగ వ్యతిరేకముగఁ జెప్పఁగూడకపోయినను గొంచెముచమత్కృతికై కవి కథనుమార్చుకొనవచ్చునని యాలంకారికులందఱొప్పుకొనియున్నందున నట్లే కవి, తనవాఙ్నిర్మాణవైచిత్ర్యమును జూపినాఁడు. మఱియుఁ జదువరులు చూపరులు పరిపూర్ణపుణ్యకథాశ్రవణదర్శనములవలన నానందశుభములను బొందవలెనని మన సంప్రదాయము గానఁ గథకుఁ బరిపూర్ణత నాయికానాయకుల పునస్సమావేశము

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

గాక మఱి యేమిగలదు ? దానిని బురస్కరించుకొని రసనిర్ణయముగాని పురాణకథనుబట్టి కాదుగదా. మఱియు నీరస మనునది పాఠకసామాజికులకుఁ గాక నాయకాభినేతలకుఁ గాదుకదా. కనుక శ్రీరామునకు సీతాసమాగమప్రత్యాశ యుండనక్కఱలేదు. పాఠకసామాజికులలో కావ్యభావనాపరిపక్వబుద్ధిత్వముమూలమునఁ బ్రథమపఠనదర్శనముల యందును గ్రమముగ మనస్సునకు సమాగమప్రత్యాశ గలుగుటకు నమృతమంగళాదిశబ్దములు వినంబడుచుండుటచే గొఱంత యుండదు. కనుక నీనాటకమునందు శృంగారము గాని కరుణము గాదు ఇట్లు నా యభిప్రాయము వెల్లడించితిని గాని రాగద్వేషాదులవలనఁ గాదని మనవిచేయుచు శ్రీవారిని నాయందు దయగలిగియుండుటకు మిక్కిలి ప్రార్థించుచున్నాను.

> పాప్మభ్యశ్చ పునాతి వర్ధయతి చ శ్రేయాంసి సేయం కథా
> మంగల్యాచ మనోహరాచ జగతో మాతేవ గంగేవ చ
> తామేనాం పరిభావయ న్త్వభినవై ర్భావ్యా స్తరూపాం బుధా
> శ్శబ్దబ్రహ్మవిదః కవేః పరిణతాం ప్రాజ్ఞస్య వాణీ మిమామ్

శుభమ్.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

వక్రోక్తిజీవితము.

జమ్ములమడక మాధవరామశర్మ.

౧

వందే కవీంద్రవక్త్రేందులాస్యమందిరనర్తకీం
దేవీం సూక్తిపరిస్పందసుందరాభినయోజ్జ్వలాం.

శ్రీశక్తిపరిస్పందము మాత్రమె యుపకరణముగాఁగల పరశివునకు నమస్కృతులు. ఈ మూఁడులోకములవైచిత్ర్యమంతయు నొకచిత్రకర్మ, శివుఁడు తద్విధాత. త్రైలోక్యభావములు యథాతథముగ వివేచితములగును. అం దద్భుతము లేదు. కింశుకములు రక్తములుగా నుండుట లేదా? అది వానిస్వభావము. ప్రేతమైనశుకములు దేవగక్తములు కావచ్చును. అచటఁగూడ నాశ్చర్యపడనక్కఱ లేదు. విదగ్ధభావకులు తమమనీషికలఁబట్టి భావతత్త్వముల నిరూపించినారు. అదంచు వారివారియభిరుచులె స్థాపితములయినవి. తాదృశుల యా స్థాపన కేవలము ప్రౌఢి. త్రైలోక్యవర్తిభావపరమార్థ మట్లెయుండునని తలఁపరాదు. పరమార్థ మదికాదు. ఊహలప్రసృతి కంతము లేదు. తర్కసందర్భము లసత్కల్పములు. అట్టితర్కముల స్వతంత్రత లేకపోలేదు. కాని వానియం దాదరమిడము. సాహిత్యార్థసుధాసింధువునుండి సారమును సమున్మీలింపఁజేయుటయ మాకృత్యము. నిర్మాణరసికతతోఁ దత్త్వమున్మిషింపఁజేయుదుము. తత్త్వమునిర్మితి యనెడి యీద్వితయము సహృదయుల కద్భుతామోదచమత్కారమును సంధానించునుగదా? రెండిటిసమరసత నిట నాస్వాదింపుఁడు.

గ్రంథారంభమున నిష్టసముచితదేవతానమస్కార మొనరించుట సముదాచారము. అందువలన నదియె యిట మొదట నుపక్రాంతము. కవీంద్రవక్త్రేందులాస్యమందిరనర్తకి, సూక్తిపరిస్పంద సుందరాభినయోజ్జ్వల, యగు శ్రీదేవి కభివాదన మొనరింతునని పద్యభావము. కవిప్రవ

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

రులముఖ మొకనాట్యభవనము. సుకుమారమగునాట్యము లాస్య మనఁ బడును. అట్టి లాస్యమందిరమైన కవిముఖమున శ్రీదేవి లాసిక. ఆదివ్య లాసికయగు నాదేవియొక్క సాత్వికాదిసుందరసుకుమారాభినయములు, సుభాషితవిలసితములు. అవియె సూక్తిపరిస్పందము లనఁబడును. ఆదేవి, సత్కవిముఖాంబుజము లను లాస్యవేశ్మయందు నర్తకివలె సవిలాసాభినయములఁ గలిగి నర్తనము చేయుచు విరాజిల్లును. ఇచటి తాత్పర్యము నిట్లు దెలియవలయును. ప్రస్తుతవస్తువు విశిష్టమగు కావ్యాలంకారము. వాగ్రూపిణియగు సరస్వతి తదధిదైవతము. ఆదేవి యిట్టిరామణీయక హృదయహారిణి. ఆమె నభివందింతును. అభిదానము అభిదేయము ప్రయోజనము నను నీమూఁడును వక్తవ్యవస్తువిషయములు. వాని నిప్పుడాసూత్రింపవలయును. మొదటివాక్యమున నభిధానాదుల నిరూపించుటవలన వాక్ప్రవృత్తికి విషయనియతి యుత్పాదించినట్లగును. ఏదియేని శబ్దమును ప్రయోగింతుమేని యది స్వవిషయమున నియతమై యుండవలయును. ఆ నైయత్యము గ్రంథాదియందే వ్యుత్పాదింపఁబడవలయును భవననిర్మాణమునకు మాన సూత్ర మవసరముగదా ?

౨

"లోకోత్తరచమత్కారకారి వైచిత్ర్యసిద్ధయే,
కావ్య స్యాయ మలంకారః కోఽప్యపూర్వో విధీయతే."

కావ్యమున లోకోత్తరచమత్కారము నాపాదించు విచిత్రతాసిద్ధికై యొకయపూర్వమగు నలంకారము కావ్యమునకు విహితమగుచున్నది యని తాత్పర్యము. కవికర్మ కావ్యము. అట్టికావ్యమున కలంకరణ మొనరింపఁబడుచున్నది. చిరంతను లనేకులు కావ్యాలంకారముల నిబంధించినారు అవి ప్రసిద్ధముగనే యున్నవిగదా ? మరల నీప్రయాసమేల? యని యన నక్కఱలేదు. ఇది యపూర్వము. చిరంతనోక్తివ్యతిరిక్తార్థము నిది చెప్పఁగలదు. తదచుంబితార్థ మిందున్నది. ప్రాచీనవిధానముకన్న నుత్కృష్టమైన నపూర్వత్వము సిద్ధింపవచ్చును కాని యిదియట్లు

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

దియెకాదు. ఇది యలౌకికము, సాతిశయము. ఆయలౌకికతయు లోకోత్తర చమత్కారకారివైచిత్ర్యసిద్ధికి సమర్థము. అసామాన్యమగు నాహ్లాదమును విచిత్రభావసంపద సంపాదించును. అట్టిచిత్రవిచిత్రభావసంపత్తి నిది విధానించుటను సాతిశయముగాఁగలదు. శతాధికముగాఁ గావ్యాలంకారములు గలవు. కాని వానిలో నేయొక్కదానివలనఁగూడ నేవంవిధవైచిత్ర్యసిద్ధిలేదు.........లోకమున నలంకారము శరీరమునకు శోభాతిశయకారిగా నున్నది. కావునఁ గటకకేయూరాద్యలంకారముల నలంకారశబ్దము ముఖ్యముగాఁ జెప్పును. కావ్యమందలి యుపమాదులు గూడ శోభాతిశయకారకములే. శోభ నాపాదించుట యిచటఁగూడ సమానము. కావున నుపమాదులు నలంకారములే కాని యలంకారశబ్దముపమాదులఁ జెప్పుట నుపచారము. ఇచట ముఖ్యవృత్తి లేదుగదా? గుణాదులుగూడ నుపమాదిసదృశములు. అందుచే నవియు నలంకారములు. అట్లె వానిని జెప్పుగ్రంథము నలంకారము కావచ్చును. గ్రంథము, గ్రంథమునఁ జెప్పఁబడు నుపమాదులు, గుణాదులు, నొకేయలంకారశబ్దమునఁ జెప్పఁబడవచ్చునని పర్యవసితమగుచున్నది. ప్రతిపాద్యమునఁ బ్రతిపాదకమునఁగూడ నొకే వ్యవహారమున్నది. శబ్దార్థము లేకయోగక్షేమములు కావున నిది యుపపన్నము కావచ్చును. ఇట్లె లోకప్రయోగమునుగలదు. ఘటశబ్దమునకు ఘటమె యర్థము. ఘటమనుపద మొకటిమె శబ్దార్థములపరముగాఁ బ్రయుక్తమగుచున్నది. కాఁగా గ్రంథమునకలంకారమని యభిధానము. ఉపమాది ప్రమేయజాత మభిధేయము. పైఁ జెప్పిన వైచిత్ర్యసిద్ధి ప్రయోజనమని తేలినది.

అలంకారమున కిట్లు ప్రయోజనము గలదని స్థాపితమైనది, కావ్యమలంకార్యము. అలంకార్యమునకుఁ బ్రయోజనము లేకున్న నలంకారప్రయోజన మెట్టిదైనను వ్యర్థమేకదా! కావునఁ గావ్యప్రయోజనము నిఁకఁ జెప్పవలయును.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

3

"ధర్మాదిసాధనోపాయః సుకుమారక్రమోదితః,
కావ్యబంధోఽభిజాతానాం హృదయాహ్లాదకారకః."

ధర్మార్థకామమోక్షముల సంపాదనమున నుపాయమును, సుకుమారక్రమోదితము నగు కావ్యబంధ మభిజాతులగు లలితమనస్కులకు హృదయాహ్లాదకారకమగునని సామాన్యముగా భావార్థము. అభిజాతులగు రాజపుత్త్రాదులు సుకుమారాశయులు. ధర్మాద్యుపేయముల వారర్థింతురు. విజిగీషువులై యుందురు. భోగలాలసులుకానఁ గ్లేశభీరువులై యుందురు. కావ్యబంధ మట్టివారల కాహ్లాదకము. లలితమతుల వినోదపెట్టునదియైనను క్రీడనకాదిప్రఖ్యము కాదు. ధర్మాదిసాధనోపాయమాటవస్తువు కాదుకదా? సాధకునియందలి యుపాయములచే ధర్మాదిచతుర్వర్గము పొందఁదగియున్నది. కావునఁ జతుర్వర్గ ముపేయము, కావ్యబంధము ధర్మాదుల నుపదేశవిధమున బోధించును. కావున ధర్మాదిసంపాదనమునఁ గావ్య ముపాయము. అందుచే వానిప్రాప్తినిమిత్త మనవచ్చును. ఇతరశాస్త్రములును పురుషార్థోపదేశనపరములే. అయినను గావ్యముతో సాటిగావు. అవి సుకుమారక్రమోదితములు గావు. అట్లు కాకపోవుటయే వానియపరాధము, సుందరము సహృదయహృదయహారియైన పరిపాటీవిన్యాసము కావ్యముననున్నది. కావ్యబంధ మభిజాతుల కాహ్లాదకమైనను ప్రవర్తకమగుచున్నది. ధర్మాదిప్రాప్త్యుపాయత్వమును బొందుచున్నది. ధర్మాద్యుపదేశము శాస్త్రములందుఁ గఠోరక్రమమున నుండుటచే దురవగాహము. కష్టబంధముగల శాస్త్రములందు ధర్మాద్యుపదేశమున్న నకించిత్కరము. రాజపుత్త్రులు స్వవిభవసముపేతులై సమస్తజగతీవ్యవస్థాకారిత్వమును బొంది సముచితసకలవ్యవహారసముచ్ఛేదమునఁ బ్రవర్తించుటయందె ప్రభువులగుచున్నారు. వారలకుఁ దగిన శ్లాఘ్యోపాయోపదేశము లేకపోవుటయె హేతువు తాదృశులకుఁ దగిన వ్యుత్పత్తిని సంధానింపవలయునని కవులు గడచిపోయినను సచ్చరితరాజ

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

చరితమును నిదర్శించుటకు నిబంధింతురు. ఇట్లు కావ్యబంధమునకు శాస్త్రాతిరిక్తమగు ప్రగుణప్రయోజనము గలదని తెలియవలయును.

పురుషార్థసిద్ధిరూపమగు ముఖ్యప్రయోజన మిట్లుండఁ గావుత. లోకయాత్రాప్రవర్తన నిమిత్తమగు నన్యప్రయోజనమును లేకపోయినచో సమ్యక్సంభూతిని సంభావింపఁజాలము. భృత్యసుహృత్ స్వామ్యాది సమావర్జనముగూడఁ గావ్యమునఁ గలుగవలయును. కావున నితరప్రయోజనవత్తయుఁ గావ్యబంధమునకుఁ బ్రతిపాదింపవలసి యున్నది.

౪

వ్యవహార పరిస్పందసౌందర్యం వ్యవహారిభిః
సత్కావ్యాధిగమాదేవ నూతనౌచిత్య మాప్యతే.

నూతనౌచిత్యశోభితమైన వ్యవహారపరిస్పందసౌందర్యమును వ్యవహర్తలు సత్కావ్యాధిగమమువలననే పొందఁగలరు. లోకవృత్తముయొక్క క్రియాక్రమాత్మకమగు వ్యాపారము వ్యవహారపరిస్పంద మనఁబడును. అలౌకికమగు నుచితభావ (ఔచిత్య)ముగల రామణీయకముకమనీయకావ్యపరిజ్ఞానమున నేకలుగును. ఇతరములవలన లభ్యముగాదుమహాత్ములగు రాజాదులవ్యవహారము వర్ణింపఁబడునప్పుడు తదంగభూతములైన ముఖ్యసచివాదు లందఱు ప్రాతిస్వికములగుతమతమసముచితకర్తవ్యవ్యవహారములందు నిపుణులుగా నిబంధింపఁబడుదురు. అట్టి యా నిబంధనము నిఖిలవ్యవహారులకు లోకవృత్తోపదేశకమగును. కమనీయకావ్యమున శ్రమించువారు వ్యవహారపరిస్పంద సౌందర్యాతిశయసంపత్సమేతు లగుదురు. శ్లాఘనీయఫలభాజనులగుదురు. ఇది యిచటి భావము.

చతుర్వర్గలక్షణమగుపురుషార్థము కావ్యప్రయోజనముగా సమామ్నాతమైనది. అది పరంపరాప్రయోజనము. పురుషార్థసముపార్జనకుఁ గొన్నివిషయములు గావలయును. కావ్య మావిషయవ్యుత్పత్తికారణము. కావ్యమున ముందుగా నావిషయవ్యుత్పత్తి యనంతరము పురుషార్థసిద్ధి యగుట పురుషార్థముసాక్షాత్ప్రయోజనము కాదు. అది యుఁగాక యాఫ

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

లము సమయాంతరభావి. పురుషార్థోపభోగ ఫలమగు నాహ్లాదమును సమయాంతరముననే సంప్రాప్తమగును. కావునఁ దదతిరిక్తము సహృదయహృదయ సంవాదసుభగము తదాత్వరమణీయమునగు ప్రయోజనాంతరమును జెప్పుటకే కారిక యుపక్రాంతమగుచున్నది.

౫

చతుర్వర్గఫలాస్వాద మప్యతిక్రమ్య తద్విదాం
కావ్యామృతరసే నాంత శ్చమత్కారో వితన్యతే

కావ్యహృదయవిదుల చేతమునఁ గావ్యామృతానుభవమునఁ జమత్కార ముద్వేలమగును. చతుర్వర్గఫలాస్వాదము నతిశయించిన హ్లాదముద్భూతమగును. ధర్మాదిచతుర్వర్గఫలాస్వాదమునకుఁ బ్రసిద్ధాతిశయము గలదు. ఆయతిశయమునుగూడ నిచటిచమత్కారము నిర్జించును. దానిని బస్పశప్రాయము చేయును. ఇది యిచటి యభిప్రాయము:— చతుర్వర్గఫలాస్వాదము ప్రకృష్టపురుషార్థము. అది సర్వశాస్త్రప్రయోజనముగాఁ బ్రసిద్ధము. అదియు నీ కావ్యామృతచర్వణచమత్కారకళాలేశసామ్యకలన నేమాత్రము బొందఁజాలదు. శాస్త్రసందర్భము దుశ్శ్రవదుర్భణపదరధిగమత్వాది దోషదుష్టము. తదధ్యయనము దుఃసహదుఃఖదాయి. కావ్యము తత్కాలకల్పిత కమనీయ చమత్కృతిసహితము. ఆ శాస్త్ర మీకావ్యముతో నెట్లును స్పర్ధ నధిరోహింపఁ జాలదను నర్థము ప్రసిద్ధము.

కటుకౌషధమువలె శాస్త్ర మవిద్యావ్యాధుల నాశ మొనరించును. ఆహ్లాదపెట్టు నమృతమువలెఁ గావ్య మవివేకగదాపహము. తత్కాలమున నాయతియందును గావ్యము రసనిష్యందసుందరమగుచున్నది. ఆకావ్యము నిచావ్యము.

౬

అలంకృతి రలంకార్య మపోద్ధృత్య వివిచ్యతే
తదుపాయతయా తత్త్వం సాలంకారస్య కావ్యతా.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

కావ్యోపాయమగుట నలంకృతి నలంకార్యమును వేఱువేఱుగా వివేచింతుము. సాలంకారమునకే కావ్యత్వమనుట యిటఁదత్త్వము. "అలంక్రియతేఽనయా ఇత్యలంకృతిః" అని యలంకృతిపదవ్యుత్పత్తి. అలంకరించునది యలంకృతియగును. అలంకృతియే యలంకరణము. అది యిచట విచారింపఁబడును. అలంకరింపఁదగునది యలంకారము. వాచకము. వాచ్యము నలంకరణీయము. అదియు వివేచితమగును. సముదాయరూపమున అలంకృతి యలంకార్యము లంతర్భావము పొందియుండును. వానిని విభజించి ప్రదర్శింతుము. ఇవి కావ్యోపాయములు గావున వాని యిట్టివివేకము కావ్యవ్యుత్పత్తి నాపాదించును. సముదాయాంతఃపాతు లసత్యభూతములైనను వేఱువేఱుగా నపోద్ధరణము చేసి వివేచన మొనరించుట వ్యుత్పత్తినిమిత్తమగును. ఈవిషయ మితరశాస్త్రములందుఁ బ్రసిద్ధము. వైయాకరణులు వాక్యాన్తర్భూతములైన పదము లసత్యము లందురు. అట్లే పదాంతర్భూతములైన ప్రకృతి ప్రత్యయములుగూడ నసత్యప్రాయములు. అయినను వాని వివేచనమును వారొనరించినారు. అది వ్యుత్పత్తి నాపాదించుచున్నదిగదా! కావ్యోపాయమగుట వాని యపోద్ధార మసత్యభూతమైనను నాచరింపఁబడుచున్నది. సాలంకారమునకే కావ్యత్వమనుట యిటఁదత్త్వము. అదియె సత్యము. కాఁగా నిచట నిది పరమార్థము. కావ్యము కవికర్మ అలంకారసహితమునకే కావ్యత్వమున్నది. నిరస్తావయవమైన సకలసముదాయమునకే కవికర్మత్వము గలదనుటసమ్మతము. కాఁగా నలంకృతమునకే కావ్యత్వము నిషిద్ధము. కాని కావ్యము నలంకారయోగ మనుటకాదు. అలంకారశోభితత్వమున్ననే కావ్యస్థితి యున్నది.

అలంకారసహితమె కావ్యమగునని కావ్యస్వరూపము కొంచెము సమ్యగ్ధముగా నాసూత్రితమైనది. కాని నిపుణముగా నిశ్చితము కాలేదు. కావ్యవ్యపదేశముఁ బొందఁగల్గునది యెట్టివస్తువుతో నుండునో నిరూపింపవలయును. కావునఁ గావ్యలక్షణము చెప్పఁబడుచున్నది.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

౭

శబ్దార్థౌ సహితౌ వక్రకవివ్యాపారశాలిని
బంధే వ్యవస్థితౌ కావ్యం తద్విదాహ్లాదకారిణి.

వాచకము వాచ్యమును శబ్దార్థములు. వక్రకవివ్యాపారమున శోభించు తద్విదాహ్లాదకారకమగు బంధమున సహితములగు శబ్దార్థములు కావ్యముగా వ్యవస్థితములని మూలసూత్రము. వాచ్యవాచకములు రెండును సమ్మిళితములై కావ్యమగును. రెండు నొకటియనుట విచిత్రోక్తియె కాని కొందఱు కవికౌశలకల్పితకమనీయతాతిశయముగల కేవలము శబ్దమే కావ్యమని యందురు. కొందఱు రచనావైచిత్ర్యచమత్కారకారియగు వాచ్యమే కావ్యమనియందురు. ఆపక్షద్వయ మిచట నిరస్తమగుచున్నది. ప్రతితిలమునఁ దైలముండునట్లు రెండిటియందును దద్విదాహ్లాదకారిత్వ మున్నది. ఒకదానియందే యది యుండుననుట కాదు. ప్రతిభాదారిద్ర్యదైన్యమున నతిస్వల్పభాషితములు గల కవులు కొందఱు వర్ణసావర్ణ్యరమ్యతనే నిరూపింతురు. అచట వాచ్యవైచిత్ర్యకణికయు నుండదు. అట్టిపట్ల మునిప్రణీతస్తోత్రామంత్రణ కల్పములగు సంబోధన లుండును అవి తద్విదుల కాహ్లాదకారిత్వము నేమియుఁ బోషింపఁజాలవు. శోభాతిశయశూన్యమగు వస్తుమాత్రమును గావ్యవ్యపదేశార్హము కాదు. శుష్కతర్కవాక్యవాసనాధివాసితచేతస్కులగు కవులు కొందఱు ప్రతిభాప్రతిభాతవస్తుమాత్రమును వ్యసనితతో నిబంధింతురు. అట్టియెడ వాచకవక్రతావిచ్ఛిత్తిలవముగూడ నుపలక్షితము కాదు. అలంకారరహితమైనను వస్తుమాత్రమునఁ దద్విదాహ్లాదకారిత్వము గల్గకపోదు. కవిచేతమునఁ దొలుత ప్రతిభాసమానమగు వస్తువు స్ఫురించును. అది యప్పు డఘటితపాషాణశకలకల్పమణిప్రఖ్యమె కావచ్చును. అదియె విదగ్ధకవివిరచితవక్రవాక్యోపారూఢమైనపుడు శాణోల్లీఢమణిమనోహర మగును. అప్పు డదియె తద్విదాహ్లాదకారికావ్యత్వము నధిరోహించును. కావున రమణీయతావిశిష్టమయినను

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

శబ్ద మొక్కటి కావ్యము కాదు. కేవల మర్థము కావ్యము కాదని పర్యవసితము. ప్రాచీనులు కొంద ఱర్థమునకే కావ్యత్వము నంగీకరించినారు. కావుననే వారు కావ్యమునకు రూపకాద్యర్థాలంకారములె కావలయు ననిరి. అనుప్రాసాదిశబ్దాలంకారము లలంకారములే కావని వారితలంపు. అనేకవిధముల రూపకాదులనే వారు నిరూపించినారు. మనోహరమైనను వనితావదనము నిరలంకారమైనచో విభాసింపకుగదా! అట్లు నిరలంకారకావ్య మేమాత్రమును శోభింపదు. కొందఱు శబ్దమె కావ్యమనిన వారు కలరు. వారు రూపకాదులు కావ్యమునకు బాహ్యాలంకారము లందురు. సుబన్తతిఙన్తముల చక్కని సన్నివేశమునే కావ్యాలంకారములుగా నెన్నుదురు. వారల కనుప్రాసాదిశబ్దాలంకారములే యభిమతములు. అదియె వారిమతమున సౌశబ్ద్యము. రూపకాద్యర్థాలంకారనివేశనమేతాదృశము కాదని వారియూహ. ఈ మతములు రెండును సమ్మతములు కావు. శబ్దార్థాలంకారభేదమున నారెండు నభిమతములు. కాఁగా సమ్మిళితములగు శబ్దార్థములు రెండును గావ్యమని సిద్ధము.

సహితభావము సాహిత్యము. సాహిత్యముననున్న శబ్దార్థములె కావ్యమనుటవలన రెండిటిలో నొకప్పుడొకదానికిఁ గొంచెము న్యూనత కలిగినను గావ్యవ్యవహారము వర్తించునా? యను శంక లేదు. శబ్దార్థముల రెంటికిని వాచ్యవాచకసంబంధ మున్నది. వాని కెపుడును సాహిత్యవిరహము లేదనుట సత్యమె. అయిన నిచటి విశిష్టమగు సాహిత్యమె యభిప్రేతము. వక్రతచే విచిత్రములైన గుణాలంకారసంపదల పరస్పరస్పర్ధాధిరోహమె యిచటి విశిష్టసాహిత్యము. సంగతులైన సత్సుహృదులిద్దఱు సమసర్వగుణులై పరస్పరశోభాహేతువులగుమరు శబ్దార్థములు నట్లె యన్యోన్యశోభాసమర్థము లగును. శబ్దార్థములు రెండు నను ద్వివచనమున వాచ్యవాచకజాతిద్విత్వము చెప్పఁబడును. కేవలవ్యక్తిద్విత్వాభిధాన మభిమతముగాదు. శబ్దత్వ మర్థత్వమునునది వ్యక్తిద్విత్వము. కేవల మొకపదమునఁ గూడ శబ్దత్వమర్థత్వ ముండును. అంతమాత్రమున నచటఁ

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

గావ్యత్వ మంగీకరింపవలసివచ్చును. కావుననే బంధము లవ్యవస్థితములై యుండవలయునని మూలవచనము. బంధ మనఁ నది వాక్యవిన్యాసము. అచట సవిశేషముగా లావణ్యాదిగుణాలంకారశోభగల సన్నివేశమున నవస్థితములై యుండవలయుట యభీష్టము. సహితములను స్థలమున స్వజాతీయములకన్న శబ్దమునకు శబ్దాంతరముతో, వాచ్యమునకు వాచ్యాన్తరముతోడను యథాయోగముగాఁ బరస్పరస్పర్ధిత్వరూపమగు సాహిత్య ముండవలయుట వివక్షితము. కాకపోయినచోఁ దద్విదాహ్లాదకారిత్వమునకు హాని ప్రసక్తమగును. శబ్దార్థముల రెంటిలో నొకదాని సాహిత్యవిరహ మన్యతరమునకును బర్యవసన్నమగును. శోభించు నర్థమైనను సమర్థవాచకము లేకపోయినచో మృతకల్పమగును. వాక్యోపయోగివాచ్యము లేనపుడు శబ్దమును వాచ్యాంతరవాచకమై వాక్యమునకు వ్యాధిభూతమగును. కావునఁ బరస్పరసాహిత్య ముండవలయుట నావశ్యకము.

కవి క్రియాక్రమము షట్ప్రకారవక్రతావిశిష్టమై యుండవలయు. సామాన్యముగాఁ గవివ్యాపారము శాస్త్రాదులందుఁ బ్రసిద్ధమైన శబ్దార్థముల నిబంధముకన్న వ్యతిరిక్తమై యుండును. అట్టి వక్రకవివ్యాపారముచే బంధము శోభించునది కావలయుట యావశ్యకము. కష్టకల్పనోపహతమైన బంధమును నొకప్పుడు ప్రసిద్ధవ్యతిరేకిత్వము గలిగి యుండవచ్చును, గాని యది తద్విదాహ్లాదకారి కాదు. తద్విదు లనఁ గావ్యవిదులు. తద్‌జ్ఞుల కానందమును గూర్చు బంధమున శబ్దార్థములు వక్రతాసుందరములై వ్యవస్థితములు కావలయునని పరమార్థము. వక్రతాప్రకారములు తద్విదాహ్లాదకారిత్వమును బ్రత్యేకముగా వాని వాని యవసరమున ముమ్ముందు విస్పష్టము చేయఁబడును.

కావ్యసామాన్యలక్షణము విహితమైనది. ఇఁక విశేషలక్షణము చెప్పవలయును. ముందుగా శబ్దార్థముల స్వరూపము నిరూపింపఁబడును.

౮

వాచ్యోఽర్థో వాచకశ్శబ్దః ప్రసిద్ధ మితి యద్యపి
తథాపి కావ్యమార్గేఽస్మిన్ పరమార్థోఽయ మేతయోః.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

వాచ్యమగు నభిధేయ మర్థము. వాచకమగునది శబ్దము. అర్థశబ్దముల కీలక్షణము ప్రసిద్ధమే. అయిన నీ యలౌకిక కావ్యమార్గమున నీ యర్థశబ్దములకుఁ జెప్పఁబోవునదియే పరమార్థము. అదియే యపూర్వ తత్త్వము. శబ్దముల కుద్యోతకములని వ్యంజకములని భేదములు గలవు. అట్లే ద్యోత్యములు వ్యంగ్యములు నని యర్థము లున్నవి. వానినిట సంగ్రహింపక పోయినను హాని లేదు. అర్థప్రతీతికారిత్వ మను నది వాచకమునందువలె ద్యోతక వ్యంజకములందును గలదు. ప్రత్యాయత్వమనఁగాఁ దెలియఁబడుట యనునది వాచ్యమునం దున్నట్లు ద్యోత్యవ్యంగ్యములందును గలదు. కావున నన్ని శబ్దములు వాచకములని, అన్ని యర్థములు వాచ్యములని నిరుక్తమైనది.

ఆ యపూర్వతత్త్వమేమి ?

౯

శబ్దో వివక్షితార్థైక వాచకో న్యేషు సత్స్వపి
అర్థః సహృదయాహ్లాద కారిస్వస్పంద సుందరః.

ఇతరశబ్దము లనేకములున్నను వివక్షితార్థమునకే వాచకమగునదియే శబ్దము. సహృదయుల కాహ్లాద మొనరించు స్వపరిస్పందసుందరమగునదియే అర్థము. కావ్యమున సముచితసమస్తసామగ్రికల శబ్దమే యుండవలయును. కవిచెప్పఁదలఁచిన యర్థము వివక్షితము. ఆయర్థమునకు వాచకపదము లనేకము లున్నను కేవల మదియే వాచకము కావలయును. అట్టి వాచకమే కావ్యశబ్దమని యనఁబడును. ఒక్కొక యర్థము సామాన్యరూపమునఁ జెప్పఁబడుట కభిప్రేతమగుచు. అట్టి యర్థమునకు విశేషాభిధాయకమగు శబ్దము చక్కని వాచకత్వమును బొందఁజాలదు. రత్నసామాన్యమును సామాన్యవాచకమగు రత్నపదముచేఁ జెప్పవలసి యున్నపుడు విశేషవాచకమగు కౌస్తుభపదముచేఁ జెప్పుట శోభాతిశయమును సంపాదింపదు. అప్పటి ప్రక్రమోపసంహారవైషమ్యము వైరస్యదాయి యగును. కావున నట్టియెడల సామాన్యాభిదాయియగు శబ్దమే

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

సహృదహృదయహారి కాఁగలదు. విశేషరూపమున వస్తువు ప్రతిపాదింపఁబడవలసియున్నప్పుడు విశేషాభిదాయకాభిధాననిబంధనమునే కవులాచరింతురు. జిగుప్సనీయార్థ మభిమతమైనచోఁ బరమేశ్వరవాచక శబ్దసహస్రమున్నను కపాలిశబ్దప్రయోగము వాచకవక్రత నాపాదించును. కపాలిపదము జుగుప్సాస్పదము ఇచటియర్థము శబ్దాంతరాభిధేయముగుట కుత్సహింపదు. వాచకము కవి తలంచిన విశేషము నభిదానించుటకు క్షమమై యుండవలయును. తత్సమయసముల్లిఖితమగు నొకానొక పరిస్పందమునఁ బదార్థములు ప్రతిభలోఁ బరిస్ఫురించును. అవి ప్రకృతప్రస్తావమునకుఁ దగిన యేదేని యుత్కర్షతో సమాచ్ఛన్నస్వభావములగును. అవి వివక్షితములై యభిధేయమార్గమున నవతరించునపుడు తథావిధవిశేషాభిధానసమర్థమగు శబ్దముచే నభిధీయమానములైనచోఁ జేతనచేతశ్చమత్కారిత్వమును బడయఁగలవు. విశేషాభిధానము నాకాక్షించు పదార్థమున కావిశేషప్రతిపాదనపరవిశేషణము లేకున్నచో శోభాహాని కల్గును. ఈవిషయవివేకము వాచకవక్రతాప్రకారస్వరూపనిరూపణావసరమున సవిశేషముగాఁ బ్రకటము కాఁగలదు. కావ్యమున నర్థము సహృదయాహ్లాదకారిస్వస్పందసుందరము కావలయును. కావ్యార్థవిదులు సహృదయులు. ఆత్మీయస్వభావమున సుకుమారమగు నర్థము వారలకాహ్లాద మీయవలయును. పదార్థము సామాన్యముగా నానావిధధర్మఖచితమగును. అయినను సహృదయహృదయాహ్లాద మాధానించుటకు సమర్థమగు ధర్మసంబంధమే యిచట నభిమతము. స్వభావమహత్త్వ కల్గి రసపరిపోషాంగత్వము పొంది వ్యక్తిత్వమును సంపాదించునర్థమె తదాహ్లాదసామర్థ్యముకలది యగును. శబ్దార్థముల కిట్టి విశిష్టలక్షణమే యుపాదేయము. అప్పుడపార్థము నేయార్థము మొదలగు దోషములు దూరోత్సారితము లగును. కావున వానిని వేఱుగాఁ జెప్పవక్కఱలేదు. ఇంతవఱకు శబ్దార్థముల ప్రసిద్ధిరూపాతిరిక్తమగు రూపాంతరము చెప్పఁబడినది. అంతమాత్రమె కావ్యోపయోగికాదు. అచట వైచిత్ర్యాంతరవిశిష్టత యున్నది.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

గ్రంథస్వీకారము.

(1) కర్మయోగము (2) భక్తియోగము (3) సర్వంవిష్ణుమయంజగత్'

శ్రీ వివేకానందస్వామి మహోపన్యాసముల కివి యాంధ్రీకరణములు. క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దమున శ్రీరామకృష్ణపరమహంసకు ముఖ్యశిష్యుఁడగు శ్రీ వివేకానందస్వామి హిందూ మతమునుగూర్చియు, నందలి ముఖ్యసిద్ధాంతములనుగూర్చియు నమెరికా మొదలగు పాశ్చాత్యదేశముల గంభీరోపన్యాసముల నొసంగియున్నారు. ఆయా యుపన్యాసములు, గ్రంథములు నాంగ్లభాషను రచింపఁబడి యున్నవి. వానిని ఆంధ్రులయుపయోగార్థము మదరాసునందలి శ్రీరామకృష్ణమతమువారు సులభమగు శైలి నాంధ్రీకరింపఁజేసి ప్రచురణమొనర్చియున్నారు. అనువాదకులు శ్రీ మాధవచైతన్యబ్రహ్మచారిగారు. వీరిదివఱలో వివేకానందుల జీవితచరిత్రమును బ్రకటించియున్నారు. వీరి భాషాంతరీకరణము సులభమై పాఠకులు శ్రమలేకుండఁగ వేదాంతవిషయముల గ్రహించుటకు వీలుగనున్నది. మూలగ్రంథమునందలి భావోద్రేకమును వ్యక్తపఱచుచు హిందూమతసిద్ధాంతములనుదర్పణమునందు వలెఁ బ్రతిబింబితమొనర్చుచున్నది. కేవలము అనువాదము మాత్రమే గాక, వివేకానందులవారు గ్రహించిన మూలగ్రంథములగు భగవద్గీత, ఉపనిషత్తులు మొదలగు గ్రంథములనుండి ప్రమాణము లీయఁబడినవి. భాషాంతరీకరణము మక్కికిమక్కిగఁ జేయఁబడక పాఠకులకు సుబోధమగునట్లు చేయఁబడినది. మూలగ్రంథమునుగూర్చి విశేషముగ వ్రాయవలసిన ప్రసక్తి యేమియు లేదు. శ్రీ వివేకానందుల యుపన్యాసములు గ్రంథములు ప్రాచ్యపాశ్చాత్యదేశముల మెప్పువడసియున్నవి. ఆంగ్లభాషయం దట్టిసులభలలితశైలిని వేదాంతవిషయముల నుపన్యసించిన మహనీయుఁడు మఱియొకఁడు లేఁడని చెప్పవచ్చును. అట్టి యుపన్యాసముల

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

నాంధీకరణ మొనర్పఁజేసి ప్రకటించిన శ్రీరామకృష్ణమఠమువారి కాంధ్రులు తమకృతజ్ఞతాభివందనముల నొసర్పవలసియున్నారు. గ్రంథములువలయువారు మేనేజరు శ్రీరామకృష్ణమఠమునకు వ్రాయవలయును.

---

4. రుక్మవతీపరిణయము.

రేకపల్లి సోమనాథకవి ప్రణీతము వెల రు 1-0-0.

ఈప్రబంధము విజయనగరమున శ్రీ వేపకొమ్మ గురువేంకట సుబ్బయ్యగారి యధ్యక్షతను ఆంధ్రవిజ్ఞానమండలివారిచేఁ బ్రకటింపఁబడిన మైదవకుసుమము. గ్రంథకర్త క్రీ. శ. పదునెనిమిదవ శతాబ్దియందు అడిదము సూరకవికి సమకాలికుఁడై శ్రీ కాకర్లపూడి గోపాలరాయపాయకరావుగారి యాస్థానకవియై యుండెను. గ్రంథమునందలి యితివృత్తము పురాణప్రసిద్ధము భాగవతదశమస్కంధమునందలిది. ప్రద్యుమ్నుఁడు రుక్మిణీగర్భమున జనించి, శంబరాసురునిమాయచే సముద్రమున మత్స్యోదరమునఁబడి, రతీదేవిసహాయమున శంబరునిజంపి, మేనమామయగు రుక్మికుమార్తెయగు రుక్మవతిని స్వయంవరమున వివాహమాడుట యను కథ యిందు వర్ణితము. కవిత్వమును బ్రాచీనప్రబంధములరీతి ననుకరించుచు, సంస్కృతాంధ్రముల కలయికచే శోభిల్లుచు, హృదయాహ్లాద మొనర్చుచున్నది. ఈ రేకపల్లి సోమనాథుని కవితను బ్రశంసించెడి పద్యము విజ్ఞప్తియందీయఁబడినది. ఈకవి కవిత్వము రుచుల వెన్నప్పములకు సరియగునఁట. పాఠకులు దానిం జవిచూచి యానందింతురుగాక. శ్రీ ఆంధ్రవిజ్ఞానమండలివారు ప్రాచీనకవివరుల కావ్యములఁ బ్రకటించుచు నాంధ్రభాషకు మహోపకార మొనర్చుచున్నారు. వారి ప్రయత్నమున కాంధ్రభాషాభిమానులు చేయూఁత యొసఁగుదురని యాశించుచున్నాము.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

5. శృంగారరసతరంగిణి.

ఇది ప్రాచీనప్రబంధములనుండి శృంగారరసప్రధానములగు పద్యముల సేకరించి శ్రీ గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారిచేఁ బ్రకటింపఁబడినది. గద్యతరంగము ముందుఁ బ్రకటింపఁబడును. గ్రంథకర్తలు విజయనగరమున నుండి శృంగారగ్రంథమాలయందుఁ బెక్కుగ్రంథములఁ బ్రకటించియుండిరి. వీరిప్పుడు ఆంధ్రవిజ్ఞానమండలియందుఁ బ్రాచీన ప్రబంధములఁ బ్రకటింపఁజేయుచున్నారు. వీరియాంధ్రభాషాభిమాన మాయా గ్రంథములప్రకటనముచేతనే సువ్యక్తమగుచున్నది. ఈగ్రంథప్రకటనమున వారియాశయము మున్నుడియందుఁ దెలుపఁబడినది. 'కామోద్వృత్తికిఁగాక ప్రాజ్ఞులకు సత్కావ్యార్థభావప్రసూనామోదార్థము నేర్చికూర్చియిడితి న్మానందముం జెందరే'యని వారందు వ్రాసియున్నారు. ఆంధ్రభాషాభిమాను లాయాప్రాచీన ప్రబంధములలో శృంగారపద్యములఁ బఠించి యానందమునుగాంతురుగాక. పదునాఱుగ్రంథములనుండి పద్యము లిందు సమకూర్పఁబడినవి, వెల రు 1—0—0.

---

6. హిందూమతము. (Hinduism)

కొవ్వూరు సంస్కృతకళాశాలాధ్యక్షులగు శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తము ఎం. ఏ. గారిచే రచింపఁబడినది. గ్రంథకర్త లిదివఱలో వేదకాలపుస్త్రీలు, స్మృతికాలపుస్త్రీలను గ్రంథములను రచించి ప్రకటించియున్నారు. వీరికి హిందూమతమునందును, యామతసిద్ధాంతములందును యభినివేశ మెక్కువ. శ్రుతిస్మృతిసదాచారములచే నిర్ణయింపఁబడిన హిందూమతధర్మములెల్లరకు సుబోధకముగ నుండునట్లు సులభశైలి నీగ్రంథము రచియింపఁబడినది. పీఠికయందలి పండితాగ్రేసరుల సదభిప్రాయములవలననే దీనియుత్కృష్టత తెలియఁగలదు. పాశ్చాత్య ప్రపంచవిజ్ఞానసంఘర్షణముచే క్షీణించుచున్న హిందూమతమునకు నేటిదినములలో నిట్టిగ్రంథము లత్యావశ్యకములు. ప్రతిబాలుఁడు ను

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

జదివి గ్రహింపఁదగిన విషయము లిందెన్నేనిగలవు. గ్రంథమున నాయా ప్రమాణముల యర్థమును మాత్రము నిర్వచించి గ్రంథకర్త లాప్రమాణముల నర్థోజ్ఞాపికలయం దిచ్చినచో గ్రంథమింకను పఠనీయానుకూలమైయుండును. 'హిందూ'శబ్దమును గూర్చి యుపోద్ఘాతమునఁ దెలుపఁబడినది. హిందూమతమనిన శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసనిబద్ధమగు మతమని వీరియాశయము. బౌద్ధాదిమతములు హిందూమతమునందలి విషయములఁ గొన్నిటిని గ్రహించినను, యవి హిందూమతాంతర్భూతములు గావని వీరు తెలుపుచున్నారు, బౌద్ధులు, జైనులు, సిక్కులు, ఆర్యబ్రహ్మసామాజికులును హిందువులైనను ప్రాచీన మతసంప్రదాయములలోఁ గొన్నిటిని త్యజించి భిన్నసంస్థలుగ నేర్పడియున్నారు. ఆయాసంస్థల సిద్ధాంతములనుదెలుపుట గ్రంథకర్తలయుద్దేశము కాదు. ఈగ్రంథమునఁ గొన్నిభాగము లిదివఱలో త్రిలిఙ్గ, దివ్యవాణి, మోక్షసాధని మున్నగు పత్త్రికలఁ బ్రకటింపఁబడియున్నవి. ప్రథమాధ్యాయమున వేదాదిగ్రంథముల ప్రామాణ్యమును, ద్వితీయమున గ్రంథప్రయోజనమును, సనాతనధర్మపునరుద్ధరణావశ్యకతయుఁ దెలుపఁబడినవి. మూఁడవయధ్యాయమున వర్ణవ్యవస్థయు, ప్రత్యేకధర్మములును, నిరూపింపఁబడి, యిదిజాతీయతకు విరుద్ధముకాదని సిద్ధాంతీకరింపఁబడినది. (nationalism) నాల్గవయధ్యాయమున జతురాశ్రమములు వానిధర్మములును, పంచమమున నిత్యనైమిత్తిక కర్మములును, వానియాచరణవిధానమును, నాఱవ యధ్యాయమున దయా శాంతి శౌచము మొదలగు నష్టగుణముల స్వరూపప్రాధాన్యమును వర్ణితములు; సప్తమాధ్యాయమున స్త్రీస్వాతంత్ర్యము, దాంపత్యము మొదలగువిషయములు ప్రాచీనదృక్పథమున విమర్శింపఁబడినవి. అష్టమాధ్యాయమున భగవంతునిగూర్చియు, నేకేశ్వరోపాసనము, శివవిష్ణు బ్రహ్మాదిదేవతలయర్చనములఁ గల సామరస్యమును, ఉపాసనాపద్ధతి ప్రయోజనమును గలవు. ఈగ్రంథమునఁ దెలుపబడినవిషయములలోఁ గొన్నిసంఘసంస్కారములనుమ, స్త్రీ సమాజములకును వెగటుగఁ దోఁప

CC-0. Jangamwadi Math Collection

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

వచ్చును. కాని ప్రాచీనదృక్పథము ననుసరించి రచింపఁబడుటచే నట్టిది తప్పదు. ప్రాచీనసంప్రదాయముల ననుసరించి రచింపఁబడిన యీగ్రంథముహిందూమతసిద్ధాంతములనుసులభమగు తెలుఁగుభాషనుదెలుపుచు జిజ్ఞాసువుల కత్యంతోపకారకముగ నున్నది. గ్రంథకర్త లాయాతావుల జైనబౌద్ధాదియవాంతరమతసిద్ధాంతములను దిఙ్మాత్రముగ సూచించిన బాగుండునని తోఁచును.

వెల 0-12-0

---

7. భారతీయనాగరికత.

అహింసాతత్త్వము (మొదటి భాగము). ఈ గ్రంథము మహాత్మాగాంధి, నెహ్రు, బోసు, తాతా, అబ్దుల్ కలాంఆజాద్ మున్నగు సుప్రసిద్ధనాయకుల చరిత్రములను, వెల్సుగారి జగత్కథకనువాదమును రచించిన శ్రీ కొమాండూరి శఠకోపాచార్యులు. ఎం. ఏ. బి. ఎల్ గారిచే రచింపఁబడినది. ఇందలి విషయ మపూర్వమైనది. ప్రాచ్యపాశ్చాత్యదేశముల నవ్యనాగరికతా విజృంభణమును, పరస్పరయుద్ధములును విస్తరిల్లుచున్న దినములలో గాంధిమహాత్ముని యహింసాప్రచారమున కనుబంధముగ వేదస్మృతిపురాణేతిహాసయుగముల జరిగిన వృత్తాంతములనుబట్టి యహింసాతత్త్వప్రాధాన్య మిందు నిరూపింపఁబడినది. వేదములు, ఉపనిషత్తులు, స్మృతులు, జైన బౌద్ధవాఙ్మయములనుండియుఁ బెక్కు ప్రమాణము లాయాతావుల నీయఁబడినవి. రామాయణ మహాభారతములు, కావ్యనాటకాదిగ్రంథములును అహింసాతత్త్వమున కెట్టి ప్రాధాన్యమిచ్చుచున్నవో తెలుపుటకై యాయాకథలు విమర్శింపఁబడినవి. తరువాత మతప్రచారకులగు రామానందు, కబీరు, తులసీదాసు, వల్లభాచార్యులు, నానక్ మొదలగు సుప్రసిద్ధ మహాపురుషుల చరిత్రములు, వారివారిసిద్ధాంతములు, అహింసాతత్త్వ పరిణామములును దెలుపఁబడినవి. మహమ్మదీయ మతసంఘర్షణముచే నేర్పడిన పరిణామము నిరూ

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

పింపఁబడినది. పాశ్చాత్యనాగరికతను విడచి, యహింసాతత్త్వ మవలం బించి, నూతనశకారంభ మొనర్పవలయునను గాంధిమహాత్ముని యాశయ ముల ననుసరించి యహింసాతత్త్వపరిణామమునుగూర్చి యొకగ్రంథ మును రచింపవలసినదని ఆంధ్రరాష్ట్రికాంగ్రెసుసంఘమువారు కోరి నందున గ్రంథకర్త లీగ్రంథమును రచించి ప్రకటించియున్నారు. నేటి నాగరికత యనర్థదాయకమనియు, నహింసాతత్త్వమే ప్రశస్త మనియు, నదియే మనభారతీయ సంస్కృతియందు నిరూపితమనియు వీరు సిద్ధాం తీకరించియున్నారు. ఇందలి విషయములు పాశ్చాత్యనాగరికతావ్యా మోహితు లగువారికిఁ గటువుగ నుండవచ్చును. కొంద ఱహింస యనునది గ్రంథములందును, మహాత్ములయందును గన నగునుగాని సామాన్యజనదుర్లభమని తలంతురు. అదియు నేటి యాంత్రికయుగ మున దుస్సాధ్యమని యందురు. గ్రంథకర్తలకును వీరికిని నేకాభిప్రాయ మెన్నటికి నుండఁజాలదు. అహింసయే మానవజాతి కభ్యుదయకారణ మను మహాత్ముని యాశయమును నమ్మి గ్రంథకర్త లీగ్రంథమును రచించియున్నారు. మానవుఁ డరిషడ్వర్గములకులోనై తాత్కాలికముగ హింసావిధానము నవలంబించినను, పరధనపరరాజ్యాపహరణాదికముల నొనర్చినను, అహింసయే యతని పరమావధియని యంగీకరింపక తప్ప దు. అదియే యతని మహదాశయముగ నుండవలయుననుట నిర్వివాదాం శము. పెక్కుగ్రంథములను, ఉపాఖ్యానాదులను బరిశోధించి యహిం సాతత్త్వప్రాధాన్యము నిరూపింప యత్నించిన గ్రంథకర్తల పరిశ్రమ మత్యంతప్రశంసనీయము. దీనిద్వితీయభాగమునుగూడ రచించి గ్రంథ కర్తలు తమయుద్దేశమును సఫలీకృత మొనర్తురుగాక.

---

౮. శ్రీహనుమద్భగవద్గీత.

ఇది అవధాని కవిశేఖర అబ్బరాజు హనుమంతరాయశర్మసోమ యాజిగారిచే రచింపఁబడిన యాంధ్రానువాదసహితమగు గీతాప్రవ

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ధము. తిక్కనాడు లీభారతభాగము ననువదింపకపోయినను, సామాన్య జనుల యుపయోగార్థము భగవద్గీతల కిటీవలఁ బెక్కుభాషలయందుఁ బెక్కురీతుల ననువాదములు, వ్యాఖ్యానములు, బయలుదేఱినవి. ఇంకను బయలుదేఱుచున్నవి. అవియన్నియు గ్రంథప్రాశస్త్యసూచకములు. ఈ యుద్గ్రంథమును భక్తితో నెందఱెన్నివిధముల రచించినను శ్లాఘ్యమే. హనుమంతరాయకవిశేఖరులచే రచింపఁబడుటచే నిది హనుమద్భగవద్గీత యైనది. గ్రంథము తేటగీతముల సులభముగ నర్థమగునట్లు వ్రాయఁబడినది. గ్రంథాలయోద్యమప్రచారకులగు శ్రీ అయ్యంకి వేంకటరమణయ్యగారి ప్రోత్సాహమున రచింపఁబడి వారికంకితమొనర్పఁబడినది. బెజవాడ హనుమద్గ్రంథమండలి వారిచేఁ బ్రకటితము. మచ్చునకు రెండు పద్యములు.

తే. గీ. కలుగుఁ బ్రాణులు నన్నంబువలన, నద్ది
వర్షపతియగు పర్జన్యువలన, వాఁడు
యజ్ఞములచేత, నయ్యవి యఖిలకర్మ
జాతమున భూతలమ్మున జాతమౌను.

తే. గీ. కర్మవేదంబువలనను గలుగు, బ్రహ్మ
మక్షరునివలనను గల్గునట్లుగాన
నెల్లెడల వ్యాప్తమగు బ్రహ్మ మెల్లయపుడు
యజ్ఞమునయందు వెలెగెడునంచెఱుంగు. (3–14, 15)

---

9. సహజలింగాష్టోత్తర సప్తశతకము.

శ్రీ విద్యారణ్యమహాగురుకృత వేదాంతపంచదశీసారసంగ్రహ స్వరూపమగు నీ గ్రంథము 708 గీతముల శ్రీ ఓలేటి సుబ్బరాయఁడుగారిచే రచింపఁబడినది. ఇందలిగీతములు 'సమరతిసుఖరంగ సహజలింగ' యను మకుటమును దాల్చియున్నవి. దుర్గమములగు వేదాంతవిషయముల నిట్టిగీతములఁ దెలుపఁబూనుటందఱకును సాధ్యముకాదు, అంద

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ఆకును దేటతెల్లమగునట్లు వేమనయోగీంద్రునిపద్ధతిని గవి యనుసరించి
నట్లు తోఁచును.

గీ. జ్ఞానియైనవాఁడు సంసారమందున్నఁ
గొఱఁత లేదు చూడఁ గొంచెమైన
ననుభవింపకున్నఁ బ్రారబ్ధలయమెట్లు ? స॥

గీ. భోగ్యవస్తురాశి భోక్తయు లేకున్న
శోకరూపభోగశూన్యమగును
చమురులేని దివ్వె చందంబు గాదొకో. స॥

---

10. విమర్శవ్యాసములు.

బందరు నోబిలుకళాశాలలో నాంధ్రాధ్యాపకులగు శిష్టా రామ
కృష్ణశాస్త్రి ఎం. ఏ. గారిచే రచింపఁబడినవి. ఈగ్రంథమున ప్రథమ
వ్యాసము వాఙ్మయతత్త్వమును గూర్చినది. అందలి సిద్ధాంతముల కను
గుణముగ నన్నయయుగము, సభాపర్వము, పోతన యను మూఁడు
వ్యాసములు కలవు. గ్రంథకర్తలు పాశ్చాత్య విద్యాప్రవీణు లగుటచే
ప్రాచ్యపాశ్చాత్యవిమర్శనముల సమన్వయింప యత్నించి యున్నారు.
కానిమార్గములు దృక్పథమును వేఱుగ నుండుటచే భిన్నాభిప్రాయము
లకుఁ దావుగలదు. ప్రాచీన సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యమున భాషకును
దానివలన మనకు వ్యక్తమగు నర్థమునకును అవినాభావసంబంధము
నిర్ణయింపఁబడుటయేగాక గ్రంథములు, దోషరహితములు, గుణయుక్త
ములు, సాలంకారములగు శబ్దార్థములకలయికగా నిర్వచింపఁబడినవి.
దానిననుసరించియే విమర్శనగ్రంథములు రచింపబడినవి. కావ్యాత్మ యేది
యను విషయమున రీతి, ధ్వని, వక్రోక్తి, రసము మొదలగువా
కొక్కొకయాలంకారికుఁడును ప్రాధాన్యమొసంగియున్నారు. కావ్య
ప్రయోజనము, కవులయాదర్శములనుగూర్చియు మనపూర్వులమార్గము
పాశ్చాత్యవిమర్శనమునకు భిన్నముగనడచినది. ఉత్తమకావ్యమునకు నే

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

కిని సంబంధమేర్పడినది. 'రామాదివదాచరితవ్యం నతురావణాదివత్' అని నియమమేర్పడినది. మఱియు కావ్యదోషములను 'శ్విత్రేణైకేన దుర్భగ'మ్మని వారు నిరసించిరి. శబ్దస్వరూపమునుగూర్చి 'ఏకఃశబ్దః సుప్రయుక్తః స్వర్గేలోకే కామధుగ్భవతి'యని వారు ప్రశంసించిరి. కావ్యములు శ్రోతలకానందమును గలుగఁజేయుచు నీతిబోధకముగనుండి సర్వకాలములయందును బ్రశంసింపఁదగు నితివృత్తముతో రచింపఁబడినవి. అందుననే శాకుంతలాదినాటకములు పెక్కుసంవత్సరములు గతించినను నేఁటికిని సహృదయానందకరములై యున్నవి. నేఁడు పాశ్చాత్యవాఙ్మయమును గమ్యముగ నేర్పఱచుకొని మనకవులు తాత్కాలికవిషయముల వర్ణించుచు నవలలు, నాటకములు, కథలు రచించుచున్నారు. శ్రీ శాస్త్రిగారు పాశ్చాత్యవిమర్శనపద్ధతినిగైకొని ప్రథమవ్యాసమును రచించిరి. మత సాంఘిక రాజకీయ విషయములకును వాఙ్మయమునకును గల సంబంధమునుగూడ సంగ్రహముగ వీరు చర్చించియున్నారు. ఆదృక్పథముతోడనే మిగిలిన వ్యాసములు రచింపఁబడినవి. భారతరచనకుఁగల కారణము శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారి పద్ధతిని నన్నయకుఁగల వైదికదృష్టి యని నిర్వచింపఁబడినవి. ఆంధ్రవాఙ్మయోత్పత్తికిని భారతరచనమునకును బెక్కుకారణములు గలవు. నన్నయరచనము వైదికరచనమనియు తిక్కనాదులు లౌకికకావ్యదృష్టులతోఁ దమగ్రంథముల రచించిరనియు నూహించుట సమంజసముకాదు. రాజనరేంద్రుఁడు రసభావభాసుర నవార్థవచనరచనావిశారదులైన మహాకవులనేకులున్నను పురోహితుఁడగునన్నయభట్టువైపునకుఁ దనదృష్టిని మరల్చెననుట యతిసాహసమగుటయేగాక నన్నయకవిత్వమునకు న్యూనతనాపాదించుచున్నది. కేవలమాంధ్రమేగాక (తమిళముదప్ప) మిగిలిన దేశభాషలన్నియు సుమారు పదియవశతాబ్దము నాఁటికిఁ దలయెత్తసాగినవి. సంస్కృతప్రాకృతాదిభాషలు క్రమక్రమముగ క్షీణించుటవలనను జైనబౌద్ధమతసంపర్కమువలనను, దేశభాషలకు గౌరవము హెచ్చి యాయాభాషలగ్రంథరచనము ప్రబలినది. అందును

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

పెక్కు భాషలయందు రామాయణ భారతాంధ్రీకరణములు ప్రాచీనగ్రంథములైనవి. వైదికమతోద్ధరణము, సనాతనమతసంరక్షణమును నన్నయ భారతరచనమున నతనియాదర్శములనుట పొరపాటు.

"నన్నయ శైలి పురాణశైలి." "కవితాలక్షణము లన్నియుఁ బరిమితముగా వ్యక్తీకరించుటచే నతఁ డుత్కృష్ట కవితాశిల్పమునందు మాత్రము సిద్ధహస్తుఁడు గాలేకపోయినాఁడు." 'నన్నయ కిట్టిలోకవ్యవహారదృష్టియు సహృదయత్వమును లేకపోలేదు, గాని తక్కువ. ప్రత్యక్షస్వానుభవమును కొఱఁతయే. పూర్వమీమాంసమతావలంబియై నిత్యము త్రికాలములం దగ్నిహోత్రాదికర్మలఁ జేయు ప్రవరాఖ్యుని వంటి నైష్టికుఁడైన కర్మఠుఁడగుటచే నితనికి యజ్ఞయాగాదికర్మలయందున్నంత యభిలాష యితరవ్యవహారములందు లేదు.' ఇట్టి విమర్శనా వాక్యములను సహృదయు లంగీకరింపఁజాలరు. నన్నయ తిక్కనలకుఁ గల తారతమ్యమును జూపి నన్నయ వైదికపద్ధతిని, తిక్కన శిల్పకళా నైపుణ్యమును గనఁబఱచుటకు నారణ్యోద్యోగపర్వములఁ గల ద్రౌపది తన పరాభవమును కృష్ణున కెఱింగించుట యను నితివృత్తమును గైకొని తీవ్రవిమర్శన మొనర్చి నన్నయ వర్ణన మసభ్యముగను, పచ్చిగ నున్నదనికూడ వీరు నిర్ణయించియున్నారు. ఏదోయొక్క విషయము మనమున నిడుకొని తదనుగుణముగ విమర్శనమొనర్చినచో నిట్లే యుండును.

సభాపర్వమనువ్యాసమున నాపర్వము భారతమునఁ బూర్వోత్తర కథలకైక్యముఁ గొల్పుచున్నదనియు, నందువలన భారతమంతయు సభాపర్వకథపై ననే యాధారపడియున్నదనియు వివరింపఁబడినది. మూఁడవ వ్యాసమున పోతన భక్తిమయైకదృష్టితో భాగవతము రచించుట విస్తరింపఁబడినది.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

11. సూర్యసాముద్రికము.

కాకినాడవాస్తవ్యులగు సాముద్రికశిరోమణి, జోతుల సూర్య నారాయణమూర్తిగారిచే రచింపఁబడినది. వెల రు 3-0-0

సాముద్రికశాస్త్రము భారతదేశమునకుఁ జిరపరిచితమైనను, నాంధ్రదేశమున నాశాస్త్రగ్రంథములు లేకపోవుటఁజేసి గ్రంథకర్తలు విపులమగు గ్రంథమును రచించి ప్రకటించిరి. వీ రాంగ్లభాషాపాండిత్యము గలవా రగుటచే సెయింట్ జర్మేయిన్, ఆలెక్‌లియో, కీరో బెన్హాము మొదలగువారి యాంగ్లగ్రంథముల నాధారముగఁ గొని వాని యందలి ముఖ్యసూత్రముల కనుగుణముగ నిరువదియేడధ్యాయముల గ్రంథమును రచించిరి. పాశ్చాత్యశాస్త్రమున కనుకూలమగుతావుల సంస్కృతగ్రంథములనుండి శ్లోకము లుదాహరింపఁబడినవి. ఈశాస్త్ర విషయమునను గూడఁ బ్రాచ్యపాశ్చాత్యులమతము భిన్నమార్గములను నడచినది. హస్తరేఖలు వానిఫలితములును భిన్నములే. సుప్రసిద్ధ పాశ్చాత్యగ్రంథసాహాయ్యమున గ్రంథకర్త లీగ్రంథమును రచించియుండుటచే నది పాఠకులకు మిక్కిలి యుపయోగముగ నుండునని మన మూహింపనగును. ఇట్టి శాస్త్రగ్రంథములందలి విషయములు గ్రంథకర్తలు దెలిపినరీతిని వేగిరపాటు నొందక యోరిమితో విమర్శ నొనర్చి గ్రహింపవలయును. పాఠకుల సౌకర్యమునకై పెక్కుచిత్రము లీయఁబడినవి.

---

12. కమ్మవారిచరిత్రము, ద్వితీయభాగము.

శ్రీ కొత్త భావయ్యచౌదరిగారిచే రచింపబడినది. వెల రు 1-4-0

ఇందలి ప్రథమభాగము పరిషత్పత్త్రిక సం॥ 28 పుట 314 యందు విమర్శింపఁబడినది. కమ్మవారు ప్రాచీనాంధ్రక్షత్త్రియు లనియు చోడ, దుర్జయ, చాళుక్య, హైహయ రాజవంశములనుండి కమ్మవంశ

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

మేర్పడినదనియు గ్రంథకర్తలు నిరూపించుటకై శ్రమవహించి యీ గ్రంథమును రచించియున్నారు. ప్రాచీనక్షత్రియవంశములు కమ్మ, వెలమ, రాచవారలుగాఁ జీలిరనియు, రెడ్డి, కాపు సంఘములనుండి కమ్మవా రేర్పడియుండలేదనియు, కమ్మవారు తరువాత చౌదరులైరనియుఁ బ్రథమభాగమునఁ జర్చింపఁబడినది. కొంతవఱకు క్రీ. శ 10 వ శతాబ్దము పూర్వపుకమ్మవారి చరిత్రయును గలదు.

రెండవభాగమున నాయావంశములఁగలసుప్రసిద్ధపురుషులచరిత్ర సంగ్రహముగ నొసంగఁబడినది. ప్రాచీనక్షత్రియవంశపురాజులు తమకుఁ బూర్వులని విశ్వసించియుండుటచే గ్రంథకర్త లీ రెండవభాగమున నాయాక్షత్రియవంశవీరులచరిత్రమును వర్ణించియున్నారు. కమ్మవారిగృహనామములు గోత్రములు రెండుభాగములందు నీయఁబడినవి. మూఁడవభాగమునుగూడ నచిరకాలముననే ప్రకటింతుమని గ్రంథకర్తలు పీఠికయందు వ్రాసియున్నారు. జిజ్ఞాసువులు సహృదయులై గ్రంథమును దిలకింతురుగాక.

---

13. జైనసిద్ధాంతభాస్కర, సంపు. 8. కిరణ. 1.

14. The Jaina Antiquary - Vol. VII - No. 1.

ఈరెండు పత్త్రికలు నొకటి హిందీభాషలోను రెండవది యాంగ్లమునందును జైనపురాతత్త్వేతిహాస విషయములనుగూర్చి బీహారుదేశమున ఆరా పట్టణమున నెలకొల్పఁబడిన జైనసిద్ధాంతభవనమువారిచేఁ బ్రకటింపఁబడుచున్న షాణ్మాసిక పత్త్రికలై యున్నవి. ఇందు జైనపురాణములు, శాసనములు, తీర్థంకరులనుగూర్చియు, వాఙ్మయమునుగూర్చియు మిక్కిలి యమూల్యములగు వ్యాసములు గలవు.

సంవత్సరచందా రు 3-0-0

The Jaina Antiquary in English & the Jaina Siddhanta Bhaskar in Hindi are issued once in six months by the Jaina Siddhanta Bhavana, Arrah, Bihar. The journals contain valuable articles regarding Jainism in its Literary, Historical & Philosophical aspects and extremely useful to scholars. We wish the journals a long life of research in the unexplored regions of Jaina thought, literature and History. Yearly subscription for both is Rs. 3 only.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

15 & 16 దక్షిణాఫ్రికా సత్యాగ్రహము.

మహాత్మాగాంధి విరచితము. అనువాదకులు శ్రీ గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రిగారు. రెండు భాగములు. వెల ప్రతిభాగము 0-8-0. కొవ్వూరు ఆంధ్రగీర్వాణవిద్యాపీఠము వారిచే సూర్యనారాయణీయ గ్రంథమాలలో 12, 13 వ కుసుమములుగాఁ బ్రకటితములు.

మహాత్మా గాంధిగారు దక్షిణాఫ్రికా సత్యాగ్రహమునుగూర్చి గుజరాతీభాషలో వ్రాసినగ్రంథ మాంగ్లమున భాషాంతరీకరణ మొనర్పఁ బడినది. ఇది దానికి నాంధ్రానువాదమై సులభమగు భాషలోఁ బండిత పామరులకు బోధపడునట్లు రచింపఁబడినది. ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాపీఠ మును శ్రీ వల్లూరి సూర్యనారాయణరావుగారు కొవ్వూరున నెలకొలిపి దానికిఁ దమ సర్వస్వమును ద్యాగము చేసియున్నారు. ఆవిద్యాపీఠము వారిచే నింతవఱకును బెక్కుగ్రంథములు ప్రకటింపఁబడినవి. శ్రీసూర్య నారాయణరావుగారి యనంతర మేర్పఱుపఁబడిన సంఘము వారిచే నింకను బ్రకటింపఁబడుచున్నవి. మూలగ్రంథమునుగూర్చి విశేషముగ వ్రాయ నక్కఱ లేదు. సత్యాగ్రహవిధానము ధర్మయుద్ధమనియు, నమూల్యమును నిరుపమానమునునగు నాయుధమనియు మహాత్ముని దృఢవిశ్వాసమైయు న్నది భారత రాజకీయరంగమున దానియుపయోగమును గొంతమంది శంకించుటయుఁ గలదు. అట్టివారీగ్రంథమును జదివినచో దమయభిప్రాయ ములను దత్క్షణము మార్చుకొందురని మాయభిప్రాయము. దక్షి ణాఫ్రికా సత్యాగ్రహమైనతరువాత మనదేశములో గాంధిమహాత్ముఁడు నడపిన సత్యాగ్రహోద్యమములు వానిపీఠికయందుఁ దెలుపఁబడినవి. శ్రీ సీతారామశాస్త్రిగారి యనువాదము సులభమై సరళమై యున్నది. సత్యాగ్రహ సమరవిధానముల నెఱుంగఁగోరువారు దీనిని బాగుగఁ జదివి తెలిసికొందురుగాక.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

కాశీఖండము—పాఠభేదములు.

వ్యాకరణవిద్యాప్రవీణ—విద్వాన్ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి.

శబ్దబ్రహ్మంబు కారణబిందాత్మకంబై బిందునిష్యందత్వంబునకుం బురుషేచ్ఛాప్రయత్నంబున మూలాధారావస్థిత పవనసంధుక్షణంబునం జేసి యభివ్యక్తంబై పరావాక్కనంబడు. ఆబ్రహ్మంబే నాభిపర్యంతం బావాయువుచే నభివ్యజ్యమానంబై మనంబుతోడంగూడి, సామాన్యస్పంద ప్రకాశరూపిణియుఁ గావ్యబిందు తత్త్వాత్మికయు నీశ్వరాధిదేవతయు నై పశ్యంతీవాక్కనంబడు. ఆ బ్రహ్మంబావాయువుచేత హృదయపర్యంతంబై విశేషస్యందరూపయు నాదబిందుమయయు హిరణ్యగర్భాధిదేవతయునై మధ్యమవాక్కనంబడు. కాశీ 3 ఆ. 49 వచనము.

ఇయ్యది ముద్రితప్రతులందలి పాఠము. అగస్త్యుఁడు లక్ష్మీదేవిని పరాశక్తిగ భావించి స్తుతించునవసరమున నామె పరతత్త్వమును బై రీతిగ కవి వర్ణించినాఁడు. ఈవిషయము సంస్కృతము కాశీఖండమున నీతావున లేనిదియే. ఇదియు మంత్రశాస్త్రసంప్రదాయానుగతము.

శ్లో. మూలాధారాత్ప్రథమ ముదితో యశ్చ భావః పరాఖ్యః
పశ్చాత్పశ్యన్త్యథ హృదయగో బుద్ధియుఙ్మధ్యమాఖ్యః
వ్యక్తే వైఖర్యథ రురుదిషో రస్య జన్తో స్సుషుమ్నా
బంధ స్తస్మా ద్భవతి పవనప్రేరితా వర్ణసంజ్ఞా.

అను నీయాచార్యసూక్తి కీవచనరచన చాలవఱకు సరిపడియున్నది. కాని వ్రాఁతప్రతులు పెక్కింటిలోఁ బై రేఖాకింస్థలములందుఁ గ్రమముగ స్పందప్రకాశరూపిణియు, కార్యబిందుతత్త్వాత్మికయు, విశేషస్పందరూపయు, ననుపాఠములే గానవచ్చుచున్నవి. ముద్రితప్రతులందలిపాఠములెట్లును సరిపడవు. స్యందస్వరూపిణి గాదామె. స్పందస్వరూపిణియే.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

శ్లో. యదయ మనుత్తరమూర్తిః నిజేచ్ఛయా జగత్స్రష్టుం
ప్రస్పందే సస్పందః ప్రథమః శివతత్త్వ ముచ్యతే తజ్జ్ఞైః

అను తత్త్వసందోహవాక్యంబుచే, ప్రాణ్యదృష్టవశమున పరా శక్తికి జగత్ సిసృక్షగల్గినపు డేర్పడు కదలికయే స్పందమనఁబడును. అట్టి స్పందస్వరూపిణి యని తెలుపుటకే 'స్పందప్రకాశ రూపిణి, యనినాఁడు.'

"అస్మాచ్చ కారణబిందోః, సాక్షాత్క్రమేణ కార్యబిందుః, తతో నాదః తతోబీజమితి త్రయ ముత్పన్నం, తదిదం పరసూక్ష్మస్థూలపదైరప్యుచ్యతే" అను భాస్కరాచార్యుని వచనరీతిని కార్యబిందు స్వరూపిణి గాని, కావ్యబిందు స్వరూపిణి గాదు. కావున నీతావులందుఁ దాటియాకు ప్రతులందలి పాఠములే సమంజసములు.

క. కర్ణికాంతము సేరి యేకతమ శివుఁడు
మునుపు మోక్షచింతామణి జనునకిచ్చుఁ
గాన మణికర్ణికాసమాఖ్యత వహించె
నమ్మహాతీర్థ మమర గంగాతటమున.

కాశీ. 3. ఆ. 96. ప.

ఈ పద్యము ముద్రితప్రతులందలి పాఠము. "శివుఁడు కర్ణ సమీపముఁ జేరి, ఏకాంతముగఁ బూర్వము మోక్షచింతామణియగు తారకమంత్ర మునుపదేశించునుగాన నీ మహాతీర్థం బాగంగాతటమున మణికర్ణిక యను పేరును వహించెను" అని ముద్రితపాఠమునకర్థము.

ఇఁక నీపద్యమునకు మూలమయిన సంస్కృతకాశీఖండమునందలి శ్లోకమును, తదర్థమును బరికింతము.

శ్లో. సంసారచింతామణి రత్రయస్మాత్
తత్తారకం సజ్జనకర్ణికాయామ్
శివోఽభిధత్తే సహ సాంతకాలే
తద్గీయతేఽసౌ మణికర్ణికేతి.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

ఈ తీర్థమున సజ్జనులకర్ణమునందుఁ జరమకాలమున సంసారచింతామణియగు శివుఁడు తారకమంత్రము నుపదేశించునుగాన నిది మణికర్ణిక యని కీర్తింపఁబడుచున్నదని పైశ్లోకమునకర్థము. పై ముద్రితపాఠమును బట్టి మరణకాలమునకుఁ బూర్వము శివుఁడు మోక్షచింతామణియగు తారకమును జనుఁకిచ్చునను నర్థము లభ్యమగుచున్నది. అయ్యది మూలమునకు సర్వథావిరుద్ధము.

వ్రాఁతప్రతులందెచ్చటను నిట్టిపాఠము గానరాదు. ఆయా ప్రతులందు 'మునుకు మోక్షచింతామణి జనుఁకిందు' అనుపాఠమే గానవచ్చుచున్నది. మునుకుట అనఁగా నుపదేశించుట, లేక మెల్లఁగాఁజెప్పుట అనఁగా శివుఁడు ఈ క్షేత్రమున మరణించువారి కానయమున మోక్ష చింతామణియగు తారకము నేకాంతముగ నుపదేశించునని యర్థము. ఈయర్థమున మూలమగు సంస్కృతశ్లోకముతో విరోధమును లేదు.

కావుననేచిన్నయసూరిగారు, మునుకుట ఉపదేశించుట-మెల్లఁగాఁ జెప్పుట యను నర్థమును వ్రాసికొని 'మునుకు మోక్షచింతామణి జనుఁకిందు'అను పాఠమునే తమ నిఘంటుపదసూచికయందు సేకరించి యున్నారు. ఈ యర్థముననే శ్రీనాథుఁడీప్రయోగమును బ్రయోగించి యున్నాఁడు.

మ. శ్రుతపూర్వంబగు విశ్వమోహన కళాశోభా విశేషంబు సం
స్మృతి నూహింపఁగఁ జాయవాఱుటయుఁ బ్రేమంబాత్మలోఁ గీలుకో
నితఁడే నైషధుఁ డంచు నొండొరులతో నేకాంత మొయ్యొయ్య నా
శతమన్యుప్రముఖామరుల్ మునుకుచుం జర్చించి రుత్కంఠతోన్.

నైష. 3 ఆ. 42 ప.

మఱియుఁ బై పద్యమున గంగాతటమున అనుచోట 'గంగాంతరమున' అనియే వ్రాఁతప్రతులన్నింటియందలి పాఠము. తీర్థమునుగూర్చి తెలుపుటగాన నిదియే సరియయినది.

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

విజయవాదము.

విద్వాన్. మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు.

మధురభావచమత్కృతి మద్వచస్సు
భరితసర్వాంధ్ర సుస్వచ్ఛతరయశస్సు
మహితశాశ్వతకోశవాఙ్మయతపస్సు
నూనిన బుధేంద్ర ! కొను మిదే నా మనస్సు.

౨.

ఆర్యా, సుబ్బయశాస్త్రిపండితవరేణ్యా ! గ్రాంథికాంధ్రప్రభా
మర్యాద న్నిలఁబెట్టె రామయమహామాన్యుండు; నీవున్ శిరో
ధార్యంబైన తదీయవాద మనుసంధానించి దీక్షామతిన్
సూర్యారాయనిఘంటుపూర్తి సుయశస్స్ఫూర్తిం బొనర్పింపుమా !

3

అవ్యయీభావ దీక్షారంభముం జెంది
శబ్దాధికారప్రసక్తిఁ బడసి
పండిత ప్రత్యయభావము కలిగించి
తద్ధితమతిఁ గృతార్థతను గాంచి
అసకృత్తుగా సభాధ్యక్షతాపద మంది
మృదుపరిభాషల మెప్పు వడసి
ఆంధ్రభోజుని త్రిలిఙ్గానుశాసకుని యా
స్థానిలోఁ బండితస్థాన మెనసి
నవమనోరమ శబ్దరత్నములఁ బ్రథితిఁ
జెంది, నీయశఃకౌముది చింతితార్థ
సిద్ధి సేకూర్చి, పండితశేఖరులకు
నవదరించిన భూషణసార మగుత !

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

౪

శ్రీ రుచిరంబు, సారగుణచిహ్నితమైన త్రిలిఙ్గకోశకే
దారము పంటకై బహువిధంబులఁ బెట్టుబడిన్ వ్యయించె నా
భారము బుంచు మున్నె; కడుపుల్ తనివొందఁగ నింక నీసుధా
సారవచస్సువృష్టిఁ బెలుచన్ ఫలియింపఁగఁ జేయు మాకృపిన్.

౫

ఇద్దఱు సూర్యులు ప్రణయర
సోద్దండమతులయి నిన్నహోరాత్రంబుల్
నిద్దంపుభక్తిఁ గాంచఁగ
నద్దిర ! నీభాగ్య మేమనందు బుధేంద్రా !

౬

భావితబుద్ధులై తగిన పండితులన్ మృదురీతి నీవు నా
జ్ఞావధిలో మెలంగునటు లాన యొనర్చి, నవంనవోన్మిష
ద్భావశక్తి నూని, సకలాంధ్రము నివ్వెఱవో, నిఘంటుమ
క్తావళి తెల్గువాణి కుపహారము సేయుము చేతిమీఁదుగాన్.

౭

సత్యవచస్కులైన సువిశారదులన్ దరిఁజేర్చి, యాంధ్రభా
రత్యభిసేవఁ జేసెడి తలంపున, లంపులమాకులా, పర
ప్రత్యయనేయబుద్ధుల యవాకులు లోన గణింపనట్టి సా
హిత్యవిశారదా ! కొను మిదే ! యభినందనపత్రహారమున్.

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 8004

[[illegible] సాహిత్యవిశారద కాశీభట్ట సుబ్బయశాస్త్రి గారి [illegible]
పుస్తకభాండాగారమువారు సన్మానించిన సందర్భమునఁ జదువబడినవి.]

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.

। से 31-03-2011

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

RCH-

To

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitized By Siddhanta eGangotri Gyaan Kosha

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Varanasi.